

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ PROGRAMLAR ENSTİTÜSÜ
HUKUK YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLİĞİ: DÜZENLEMELER, UYGULAMA VE ETKİLERİ

Cemre KİLİSLİOĞLU
114614025

Dr. Öğretim Üyesi Galma AKDENİZ

İSTANBUL
2020

Türkiye’de Seks İşçiliği: Düzenlemeler, Uygulama ve Etkileri
Sex Work in Turkey: Regulations, Practices and Outcomes

Cemre Kilislioğlu
114614025

Tez Danışmanı : **Dr. Öğr. Üyesi Galma AKDENİZ** (İmza)
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Dr. Öğr. Üyesi Aليşan ÇAPAN** (İmza)
İstanbul Bilgi Üniversitesi

Doç. Dr. Volkan YILMAZ (İmza)
Boğaziçi Üniversitesi

Tezin Onaylandığı Tarih : 20 Ocak 2020
Toplam Sayfa Sayısı : 169.....

Anahtar Kelimeler (Türkçe)

- 1) Seks işçiliği
- 2) Seks işçilerinin insan hakları
- 3) Fuhuş mevzuatı
- 4) Suç olmaktan çıkarma
- 5) Feminist teori

Anahtar Kelimeler (İngilizce)

- 1) Sex work
- 2) Human rights of sex workers
- 3) Prostitution legislation
- 4) Decriminalization
- 5) Feminist theory

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	iii
KISALTMALAR	V
ABSTRACT	vi
ÖZET.....	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM SEKS İŞÇİLİĞİNİN FEMİNİZM VE İNSAN HAKLARI DÜZLEMİNDE GELİŞİMİ VE HUKUKSAL AÇIDAN DÜZENLENMESİ	5
1.1 İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA FUHUŞ VEYA SEKS İŞÇİLİĞİ.....	5
1.2 FEMİNİST HAREKET VE LİTERATÜR ÇERÇEVESİNDE SEKS İŞÇİLİĞİ.....	13
1.2.1 Fuhuştan Seks İşçiliğine Tarihsel Gelişim ve Feminist Yaklaşımın Gerekliliği	16
1.2.2 Seks İşçiliğinin Feminist Kuramlar Çerçevesinde Ele Alınış Biçimleri..	18
1.2.2.1 Radikal Feminizmde Bir Sömürü Biçimi Olarak Seks İşçiliği	19
1.2.2.2 Diğer Feminist Yaklaşımlarda Bir Meslek Türü Olarak Seks İşçiliği	21
1.3 SEKS İŞÇİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ: ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR VE MEVZUAT	22
1.3.1 Yasaklayıcı Mevzuat Modeli ve İsveç Örneği	25
1.3.2 Önleyici Mevzuat Modeli ve Kanada Örneği	30
1.3.3 Düzenleyici Mevzuat Modeli ve Hollanda Örneği	35
1.3.4 Suç Olmaktan Çıkarıcı Mevzuat Modeli ve Yeni Zelanda Örneği	41
1.3.5 Düzenleme Modellerinin Değerlendirmesi	52
İKİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLİĞİNE İLİŞKİN HUKUKSAL YAKLAŞIM, MEVZUAT VE UYGULAMA.....	59
2.1 TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	59
2.2 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLİĞİNE DAİR MEVZUAT.....	63
2.2.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	64
2.2.2 1926 Tarihli Mülga Türk Ceza Kanunu	66
2.2.3 2004 Tarihli 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu	68

2.2.4 Umumi Hıfzısıhha Kanunu	73
2.2.5 Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü	75
2.2.6 Kabahatler Kanunu.....	80
2.2.7 Diğer İdari Düzenlemeler: Karayolları Trafik Kanunu ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu	85
2.2.8 Genelevlerin ve Seks İşçilerinin Vergi Sistemindeki Konumu	88
2.2.9 Genelevler ve Seks İşçileri Açısından İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Mevzuatı.....	89
2.3 MEVZUATIN UYGULANMASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER	92
2.3.1 Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü Yönünden Uygulamada Karşılaşılan Problemler	93
2.3.2 Cezalandırıcı ve Denetleyici Düzenlemeler Yönünden Uygulamada Karşılaşılan Problemler	98
2.4 ULUSAL MEVZUATIN DÜZENLEME MODELİ VE UYGULAMADAKİ ETKİLERİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	100
2.4.1 Seks İşçilerine Yönelik Etkilerin Değerlendirilmesi.....	101
2.4.2 Alternatif Hukuksal Düzenlemeler Işığında Türkiye'deki Mevzuatın Konumu.....	107
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE'NİN SINIRLI SEKS İŞÇİLİĞİ PROFİLİ VE UYGULAMAYA YANSIYAN DİĞER ETKİLER	113
3.1 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİ HAKKINDA DEMOGRAFİK BİLGİLER	113
3.1.1 Kadın Seks İşçilerine Dair Bilinenler	117
3.1.2 Erkekler ve Trans Kadın Seks İşçilerine Dair Bilinenler	121
3.2 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN YAŞAM KOŞULLARI VE RİSKLER	123
3.2.1 Damgalanma ve Ayrımcılık	123
3.2.2 Şiddet ve Suçlulaştırma.....	125
3.3 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN CİNSEL SAĞLIĞI	127
3.4 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ	131
SONUÇ	138
KAYNAKÇA	142

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AYM	: Anayasa Mahkemesi
bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
CEDAW	: Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi
CETAD	: Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği
COYOTE	: Call Off Your Old Tired Ethics
CYBE	: Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonlar
EATG	: Avrupa AIDS Tedavi Grubu
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
IUSW	: Uluslararası Seks İşçileri Sendikası
İKGV	: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı
LGBTI+	: Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transeksüel İnterseks
NSWP	: Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı
ICPR	: Uluslararası Seks İşçileri Hakları Çalışma Komitesi
PRA	: Fuhuş Reformu Yasası
PVSK	: Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu
s.	: sayfa
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSS	: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'na
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
UNAIDS	: Birleşmiş Milletler HIV ve AIDS Ortak Programı
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

ABSTRACT

This is an examination of the legal aspects of sex work in Turkey. In the introduction, a summary of global sex work regulation models is presented. This is followed by an analysis of local regulations in Turkey, along with an in depth discussion of current practices and their effects on sex workers. In order to put these in context, different theoretical approaches to sex work as well as alternative legislation models are compared from the perspectives of feminist theory, gender inequality, inclusiveness and human rights.

The main aim is to discuss the current legislation and its scope by examining and comparing it to regulatory frameworks in other countries and jurisdictions. Special focus is placed on portraying the impact of regulations in Turkey on the lives of the sex workers; with the aim of drawing a broader picture regarding the implementation of the regulation and its effects.

ÖZET

Bu çalışma temel olarak Türkiye’de seks işçiliğinin hukuksal olarak incelenmesi üzerinedir. Öncelikle dünya genelinden seks işçiliğiyle alakalı çeşitli hukuksal düzenlemeler bir araya getirilir. Sonrasında yerel düzenlemeler derlenerek, mevzuatın uygulanma biçimi ve özellikle seks işçileri açısından meydana gelen etkileri ele alınır. Türkiye’deki durumu daha iyi kavramak adına, çalışmada öncelikle seks işçiliğine ilişkin alternatif yaklaşımlar ve mevzuat modelleri detaylı şekilde sıralanır, literatürdeki görüşler karşılaştırılır. Ayrıca, seks işçiliğinin yorumlanmasında bir gereklilik olarak görülerek feminist bakış, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve insan haklarının yorumlanmasında kapsayıcılık gibi kavramlar ön planda tutulur.

Bu bağlamda çalışmadaki esas amaç ilk olarak dünyada seks endüstrisinin hukuki olarak ne tür hukuksal sistemlere yerleştirildiğini tespit ederek Türkiye’deki mevcut düzenin yapısını ve kapsamını açıklamaktır. Bu adımlarla beraber mevzuatın seks işçileri üzerinde yarattığı etkilerin ortaya konması da ayrıca hedeflenir. Bu şekilde geniş bir perspektif oluşturulması Türkiye’de var olan mevzuatın teoride ve pratikte ortaya çıkan uyumsuzlıklara ışık tutması bakımından daha bütünsel bir etki yaratabilecek ve Türkiye’de seks işçiliğinin düzenlenmesi konusunda yeni diyalogların önünü açmaya yarayabilecektir.

GİRİŞ

Seks işçiliği dünya genelinde sosyal, politik, ekonomik, hukuki açılardan ele alınan bir konu olmuştur. Sıklıkla cinsellik, organize suç, sağlık, şiddet ve sömürü, cinsiyetler arası eşitsizlik ve insan hakları gibi olgular ve kavramlar çerçevesinde tartışılır¹. Uluslararası düzlemde, seks işçileri ile seks endüstrisinde yer alan diğer aktörler, sosyal, ekonomik ve siyasal açıdan eşitsizliklere maruz bırakılır, şiddete ve ayrımcılığa uğrarlar². Devletlerin seks işçiliğine ilişkin hukuki yaklaşımları ve uyguladıkları yasal düzenlemeler seks işçilerinin insan hakları konusunda olumsuz etkiler yaratabilir; uygulamadaki politikalar daha fazla sömürüye ve şiddete yol açabilir³.

Buna karşılık haklar perspektifinde seks endüstrisine yönelik çeşitlenen yaklaşımlardan ve seks işçilerinin haklarını odak alan hukuki düzenlemelerden bahsetmek günümüz şartlarında mümkün hale gelir. Seks işçiliğini tamamen yasallaştıran ve organizasyonel anlamda seks endüstrisine konu unsurları suç olmaktan çıkaran politikalar var olmaya başlamıştır. Bu tarz gelişmeler birdenbire ortaya çıkmadığı ve kendiliğinden olmadığı gibi, söz konusu kazanımlar aslında uzun yıllara dayanan hak arama mücadelesinin bir sonucudur. Mesleki olarak örgütlenmek, aktivizm ve bilinç artırma çalışmaları yürütmek, görünürlük kazanmak, sivil toplum ve uluslararası mekanizmaların desteğini alarak ilerleyebilmiş olmak bu anlamda kayda geçmelidir⁴.

¹ Gillian M. Abel, Lisa J. Fitzgerald, Cheryl Brunton, The Impact of Decriminalisation on the Number of Sex Workers in New Zealand, Journal of Social Policy, Cambridge University Press, 38(3), 2009, s. 515-531.

² Jay Levy, Pye Jakobsson, Sweden's Abolitionist Discourse and Law: Effects on the Dynamics of Swedish Sex Work and on the Lives of Sweden's Sex Workers, Criminology and Criminal Justice, Volume 14, No:145, 2014, s. 593-607. (Levy, Jakobsson)

³ World Health Organization, United Nations Population Fund, Joint United Nations Programme on HIV/AIDS, Global Network of Sex Work Projects, The World Bank, Implementing Comprehensive HIV/STI Programmes With Sex Workers: Practical Approaches from Collaborative Interventions, Geneva, World Health Organization, 2013, s. 22-23. (WHO 2013)

⁴ Anna North, "The Movement to Decriminalize Sex Work, Explained", Vox, 02 August 2019. (<https://www.vox.com/2019/8/2/20692327/sex-work-decriminalization-prostitution-new-york-dc>) (Erişim tarihi: 04 Aralık 2019)

Seks işçiliği ile ilgili toplumsal ve politik tutumları incelemek ve bunun paralelinde hukuk sistemlerinde oluşturulan düzenleri sistemli şekilde ortaya dökmek, seks endüstrisinin durumunu ve seks işçilerinin yaşadığı hak ihlallerini ve tüm bunların yarattığı etkiyi kavramak bakımından faydalı olacaktır. Türkiye Devleti'nin seks işçiliğiyle alakalı hukuksal düzenlemeleri ilk bakışta her ne kadar yasaklayıcı görünmese de, kuralların yorumlanması ve uygulanması sırasında pek çok problemli nokta barındırır.

Türkiye'de fuhuşu düzenleyen ve kısmen yasallaştıran bir mevzuat olmasına karşılık, günümüz şartlarında yasal çerçevede kalarak seks işçiliği yapılmasından bahsetmek güçtür. Hem kayıtlı hem de kayıt dışı çalışan seks işçilerine yönelik uygulanmakta olan idari ve cezai düzenlemeler; duruma göre insan haklarının ve kişilik haklarının ihlaline, sosyal ve ekonomik hakların tanınmamasına veya icra edilememesine sebep olmaktadır. Mevcut çerçevede seks işçiliğine yönelik genel geçer bakış açısı olumsuz, dışlayıcı, ayrımcı⁵ ve hak ihlallerine ortam hazırlayan niteliktedir⁶. Bu noktalar göz önünde bulundurularak konunun araştırılmasının ve incelenmesinin katkı sağlayacağı düşüncesi doğmuştur.

Bu çalışmadaki temel amaç; feminist bakış, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve insan haklarının yorumlanmasında kapsayıcılık gibi anahtar kavramlar ön planda tutularak, seks endüstrisinin hukuki olarak nasıl sistemlere yerleştirildiğini tespit etmek ve Türkiye'deki düzenlemeler açıklanarak bunun seks işçileri üzerindeki etkilerini incelemektir. Bu bağlamda öncelikle dünya genelinde seks işçiliğinin hukuki regülasyonu araştırılarak çeşitli ülke örnekleriyle beraber sunulmuş ve sonrasında Türkiye'deki mevzuat derlenmiştir. Bu şekilde geniş bir perspektif oluşturulması Türkiye'de var olan mevzuatın teoride ve pratikte ortaya çıkan uyuşmazlıklara ışık tutması bakımından daha bütünsel bir etki yaratabilecektir.

⁵ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Seks İşçiliği: Mitler ve Gerçekler, (Hazırlayan: Kemal Ördök), Ankara, Ağustos 2013.

⁶ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, "Sınırlı Adalet": Hak İhlali Mağduru Trans Kadın Seks İşçilerine Yönelik Hukuki Destek Raporu, (Derleyen: Kemal Ördök) Ankara, Aralık 2014, s. 36.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır: İlk bölümde seks işçiliğinin insan hakları düzleminde ve feminist kuramlar çerçevesinde nasıl bir yol izlediği, hangi bakış açılarıyla ele alındığı kavramsal ve tarihsel bir akış içinde aktarıldıktan sonra; buradaki baskın ve karşıt görüşlerin ülkelerdeki mevzuat modellerine nasıl yansımış olduğu ülke örnekleri eşliğinde anlatılacaktır. Böylelikle ikinci bölüm için bir baz oluşması sağlanacaktır. İkinci bölümde Türkiye'nin konuya ilişkin mevzuatı, taraf olunan uluslararası sözleşmeler ve yerel hukuk düzenlemeleri kapsamında derlenerek, yasama ile uygulama arasında oluşan farklılıklara değinilecektir. Nihayetinde Türkiye'nin nasıl bir modelde yer aldığı ilk bölümdeki bilgilerle beraber yorumlanarak incelenecektir. Son olarak üçüncü bölümde, Türkiye'nin seks işçiliğine ilişkin sınırlı bir profili çıkarılmaya çalışılarak, çalışma koşulları, cinsel sağlık, örgütlenme gibi konular ekseninde seks işçileri üzerinde oluşan diğer etkilerden bahsedilecektir. Sonuç bölümünde ise ele alınan tüm konuların sonucunda varılan değerlendirmeler bulunacak ve muhtemel çözüm önerileri ile çalışma noktalandırılacaktır.

Çalışmadaki terminolojide ağırlıklı olarak, cinsel hizmet sunumunu emek ve meslek çerçevesinde öne çıkaran “seks işçisi” terimi kullanılmıştır. Fahişe ve benzeri sözcüklere kavramsal olarak gerektiği noktalarda ve içerikle örtüşecek şekilde yer verilmiştir. Seks işinden bahsederken “fuhuş” kelimesi de hukuki düzenlemelere atıf yapılırken ve mecburi bulunduğu noktada ifade bulmuştur. Özellikle vurgulanmadığı takdirde “seks işçisi” terimi erkek, kadın ve transgender (travesti ve transseksüel) seks işçilerinin tamamını tarif eder. Genel olarak “seks işçiliği”, “fuhuş”, “ticari seks” ile “fuhuş sektörü” ve “seks endüstrisi” gibi kavramlar konunun gereğine göre birbirinin yerine kullanılmıştır. Seks işçiliği, endüstrideki direkt yollardan yürütülen hizmetleri⁷ sunabilecek kişileri kapsayacak şekilde düşünülmüştür.

⁷ Seks işçiliğinin direkt ve dolaylı şekilleriyle ilgili detaylı liste örneği için bkz.: “What Are the Different Types of Prostitution?”, 2005, (<https://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=000096>) (Erişim tarihi: 10 Aralık 2019)

Nihayetinde, burada aktarılan şekliyle “Seks işçiliği insan hakları açısından hangi yönlerden ele alınmaktadır?”, “Feminist kuramda seks işçiliği nasıl yorumlanır?”, “Dünyada seks işçiliğine dair ne tür politikalar ve hukuki regülasyonlar izlenmektedir?”, “Türkiye’de seks işçiliğini düzenleyen mevcut hukuk kuralları ne tür yaptırımlar öngörüyor?”, “Türkiye mevzuatının teoride ve pratikte oluşan ayrımları nelerdir ve uygulamadaki farklılıklar seks işçileri açısından nasıl sonuçlar doğurur?” ve son olarak “Türkiye’deki seks işçileri kimlerdir? Çalışma koşulları ve cinsel sağlık ekseninde hak mücadelesi için örgütlenmeleri mümkün müdür?” sorularının cevaplandırılması amaçlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEKS İŞÇİLİĞİNİN FEMİNİZM VE İNSAN HAKLARI DÜZLEMİNDE GELİŞİMİ VE HUKUKSAL AÇIDAN DÜZENLENMESİ

Bu bölümde seks işçiliği konusuna öncelikle insan hakları bağlamında bakılacak; konu hem insan haklarının hukuken taahhüt altına alınmasını sağlayan uluslararası hukuk gidişatı içerisinde, hem de bu gidişata ilişkin farklı yaklaşım ve sonuçların meydana gelmesinin arkasında yatan bakış açıları çerçevesinde bir girizgah sunulacaktır. Bölümün devamında feminist teorinin ve feminist hareketin tarihçesi özetlenerek, seks işçiliğinin farklı feminist kuramlar açısından nasıl ele alındığı anlatılacaktır. Bu şekilde konunun özüne değinilip ve temel noktaları oluşturulduktan sonra, seks işçiliğinin hukuksal düzlemde, devletler tarafından hangi motivasyonlarla ve ne şekillerde düzenlendiğinden bahsedilecektir. Böylelikle Türkiye’de seks işçiliğinin hukuksal durumuna geçmeden önce, farklı mevzuat modellerini benimsemiş ülke örnekleri üzerinden alternatiflere ilişkin değerlendirme yapılması sağlanacaktır.

1.1 İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA FUUHUŞ VEYA SEKS İŞÇİLİĞİ

Seks işçiliği, tarih boyunca toplumsal normlardan sapan bir olgu olarak görülmüş ve yaygın şekilde *fahişe* olarak adlandırılan seks işçileri sosyal hayatta ayrıksı bir konuma yerleştirilmiştir. Zira fahişeler, cinsel ve diğer davranış normlarına uymayan kadınların oluşturduğu ayrı bir sosyal kategoriye ait görülerek marjinalleştirilir ve toplumsal hayattan dışlanırlar. Toplumsal açıdan dışlanmak, herhangi bir türde sömürüye karşı diğer vatandaşların aksine uluslararası, ulusal veya hususi koruma mekanizmasından mahrum kalabilecekleri anlamına gelebilir⁸.

⁸ Jo Bindman, Jo Doezeza, Redefining Prostitution as Sex Work on International Agenda, Anti-Slavery International, Vancouver, 1997 s.4. (Bindman, Doezeza)

Seks işçiliği ve insan hakları arasındaki ilişkiye, devletlerin temel amaç ve görevleri üzerinden bakılacak olursa, ortaya seks işçilerinin insan hakları kazanımı mücadelesi ve fuhuş sektörüyle bağlantılı suç mağdurlarının insan hakları ihlalinin önlenmesi şeklinde çift yönlü bir perspektif çıktığı görülebilecektir. Başka bir deyişle, bir yanda pozitif statülü hakların temin edilmesi, diğer yanda kişilerin hak ve özgürlüklerini sınırlayan engellerin kaldırılması eksenindeki görevler yer alır⁹. Bölümün devamında ele alınacak olan, farklı feminist grupların seks işçiliğini algılayış şekilleri ile devletlerin izlediği fuhuş politikaları buradaki ayrımın daha da fazla vurgulanmasında rol oynar nitelikte değerlendirilebilirler. Konunun detayına inilmeden önce ise, seks işçiliğine yönelik gelişmelerin ve taleplerin insan hakları düzleminde hangi noktalara denk düştüğünü aktarmak anlamlı olacaktır.

Fuhuş ile en sıkı bağlantı kurulan ve en çok fuhuş üzerinden gündeme gelen konu, kişilerin insan ticareti yoluyla sömürülmesidir. Kadınların cinsel sömürüsüne sebep olan insan ticareti, henüz 20. yüzyıl başlamamışken çoktan bir mesele haline dönüşmüş olup, kavramın ilk kullanımlarında “masum” kadınların rıza sakatlığı ve kandırılması üzerinden fuhuştan ayrı tutularak tanımlanmıştır. Yani bir tarafta insan ticaretiyle fuhuşa sürüklenen masum ve mağdur kadınlar, diğer tarafta kenarda tutulan başka bir fuhuş sektörü vardır. Bunun nedeni o dönemde fuhuşu zaten sıkı şekilde regüle etmekte olan çoğu devletin, fuhuşu tümden yasaklamakla ilgili anlaşmalara yanaşmayacağı düşüncesidir ve uluslararası düzlemde fuhuş, 1949 yılına kadar insan ticareti olgusu üzerinden ve “beyaz kölelik” şeklinde kavramsallaştırılarak ele alınmıştır¹⁰.

1895 ile 1949 yılları arasında, konuyla ilgili her biri farklı tanımları içeren yedi uluslararası anlaşma gerçekleştirilir. Her anlaşmada fuhuş; fuhuşa başlama, fuhuşa zorlanma ve rıza kavramının geçerliliği ve sınırlar arası geçiş gibi temalarla çeşitli

⁹ Samuel Lee, Petra Persson, Human Trafficking and Regulating Prostitution, IFN Working Paper No. 996; NYU Stern School of Business EC-12-07; NYU Law and Economics Research Paper No. 12-08, November 2018, s. 1-2. (Erişim: SSRN, <https://ssrn.com/abstract=2057299> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2057299>) (Erişim tarihi: 05 Ekim 2019)

¹⁰ Bindman, Doezeza, s. 6.

şekillerde tanımlanır. Anlaşmaların ortak noktaları ise şu şekildedir: Kadınların ve çocukların fuhuşa karışmasının önlenmesi, hali hazırda fuhuş sektöründe olan kadınlar hakkında kovuşturma yapılmaması ve insanları fuhuşa sürükleyen ve bu yolla menfaat sağlayan üçüncü kişilerin cezalandırılması¹¹.

1949 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme hazırlanır¹². Sözleşme, kural olarak diğer anlaşmaların yerini almış ve 75 üye ülke tarafından imzalanmıştır¹³, fakat yine de sözleşmenin uygulanması sınırlı kalmıştır. Sözleşme'nin esas amaçlarından biri fuhuşun sonlandırılmasıdır. Bu nedenle insan ticareti kavramı altında aslında fuhuş sektörüne yönelik yasaklar ve yaptırımlar öngörülmüştür. Metnin içeriğinde kadının rızasının bir etkisi yoktur; dolayısıyla sömürünün kapsamı genişletilerek taraf devletlere bir dizi hazırlık eylemine yönelik cezai yaptırım yükümlülüğü getirilmiştir: Kişileri fuhuş amacıyla işe alma, menfaat elde etme, yer temin etme ve genelev işletme gibi aracılık eylemleri de bu kapsamdadır¹⁴. Buradaki yaklaşımı not etmek, bölümün devamında aktarılabilecek olan fuhuşu yasaklayıcı ve cezalandırıcı yaklaşımlara değinilirken faydalı olacaktır.

İlerleyen yıllarda insan ticaretiyle ilgili gelişmeler hem Birleşmiş Milletler hem de Avrupa Konseyi nezdinde başka uluslararası sözleşmelere evrilmiştir. Soğuk Savaş dönemini müteakip 1980'li yıllara gelindiğinde, özellikle cinsel sağlık ve HIV/AIDS ekseninde, tekrar yükselişe geçen feminist hareketin baskınlığı ve yeni politik ajandayla beraber bu sefer başka noktalardan insan ticareti meselesi tekrar

¹¹ Marjan Wijers, Lin Lap-Chew, 1997. Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-like Practices in Marriage, Domestic Labour and Prostitution, Foundation Against Trafficking in Women (STV), Utrecht, Netherlands, 1997, s. 24. (Erişim: Researchgate) (Wijers, Lap-Chew)

¹² The United Nations Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (1949), UN General Assembly Resolution 317/IV, 02 December 1949, UN Treaties Series, Volume 96, s. 271, No. 1342. Sözleşme 25 Temmuz 1951 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

¹³ Türkiye bu sözleşmeye taraf değildir. Türkiye'nin taraf olduğu BM sözleşmelerinin tam listesi için bkz.: http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm_yeni.html (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

¹⁴ Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği, Bilgilendirme Dosyası 8: Seks Ticareti, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi, (Derleyen: Esin Küntay, Muhtar Çokar), İstanbul, 2007, s. 31-32. (CETAD)

gündeme gelmiştir. Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi aktörler konunun tartışılmasına müdahil olmuştur. 1979 tarihli BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 1989 tarihli BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, 1993 tarihli BM Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, 1995 tarihli Dördüncü Dünya Kadın Konferansı ile gelen Pekin Deklarasyonu ve Eylem Planı gibi metinler dahilinde, insan ticareti ve cinsel sömürü olguları açıkça yer bulmuştur. Fakat konu fuhuşun ortadan kaldırılması odağında değil, kadınların ve çocukların cinsel yolla sömürülmesi açısından vurgulanmıştır¹⁵.

Yine BM'ye paralel olarak, Avrupa Parlamentosu'nun 1989, 1993 ve 1996 tarihli kararlarından bahsedilebilir. Bu kararlarda kademeli olarak insan ticareti ve fuhuş olgularının ayrımı yapılarak tanımlanmaya başlanmıştır. Avrupa Konseyi yine aynı dönemde konuya ilişkin bir aksiyon planı oluşturmuştur. 1996 yılında Avrupa Komisyonu, IOM ile işbirliği yaparak Viyana Konferansı'nı düzenlenmiştir. Burada da insan ticareti fuhuştan ayrı tutularak, kadınların cinsel sömürüsüne vurgu yapılmıştır¹⁶. Buraya kadar görüldüğü üzere, seks işçiliğine ve ticari fuhuşa olan bakış, insan ticareti ve kadınlar ile çocukların bu yolla cinsel sömürüsüyle aynı kefedede değerlendirilmemeye başlar.

Terminoloji ve kavramsallaştırma açısından dönüşüm ise şu şekilde özetlenebilir: 'Fuhuş yaptırma maksadıyla çalıştırma' noktasından, 'sömürülme' kavramına geçiş olmuştur. Rızayla alakalı olarak karışıklığa yol açabilecek 'cebir yoluyla' noktasından ise, 'rıza olsa dahi' gibi bir ifadeye evrilme olmuştur. Böylelikle sektöre gönüllü giren kadın ile zorla sokulan masum kadın ayrımı ortadan kalkmış ve dikkat süreçteki zarar ve sömürüye kanalize olmuştur. Diğer yandan, fuhuş olgusunu topyekün kölelik benzeri bir insan hakları ihlali olarak nitelendiren yaklaşım açısından bu ayrımların pek önemi yoktur çünkü hangi koşulda olursa olsun kişinin rızası en baştan hiç olmamıştır. Buradaki anlayışa göre insan ticareti

¹⁵ Wijers, Lap-Chew, s. 26-30.

¹⁶ Wijers, Lap-Chew, s. 30-33.

yoluyla veya başka yollardan gerçekleşmesine bakılmaksızın, fuhuşun her formu sömürü ve şiddeti barındırabilir¹⁷.

Ticari fuhuş ile kişilerin fuhuş yoluyla cinsel sömürüsü ayrımını savunan yaklaşım açısından ise durum farklıdır. Nitekim konu mağduriyet ve tek yönlü bir insan hakları ihlalden, ticari fuhuş-cinsel sömürü ayrımının benimsendiği ve kişilerin mağduriyetleri kenarda tutularak bireye odaklı ve çok boyutlu bir insan hakları koruma çerçevesinin yolu açılabilir. Fuhuş olgusunun tümünden kölelik benzeri bir uygulama olmadığını tanımak, sektörün bir iş kolu olduğunu ve içindeki kişilerin aslında bir meslek yürüttüğünü ileri sürmeye olanak sağlar. Böylelikle fuhuş kavramı, farklı bir perspektifle, enformel ve hukuken düzenlenmemiş bir iş formu olarak seks işçiliği adıyla kavramsallaştırılmaya başlar¹⁸.

İnsan haklarını korumak için tasarlanan uluslararası mekanizmalar, insan haklarına riayet edilmesi ve devletleri kadına yönelik şiddet gibi konularda ekstra önlem alma yükümlülüğüne sokması açısından kilit bir rol oynar¹⁹. Söz konusu yol ayrımında, insan ticaretiyle alakalı olarak Palermo Konvansiyonu olarak da anılan 2000 tarihli Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ile bu Sözleşme'ye ek olan İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol²⁰ insan ticareti olgusunu tanımlayarak ve 2005 tarihli Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi²¹ koruma hükümleriyle uluslararası hukuk ve insan hakları bağlamında bir güvence sunabilecekken; seks işçilerinin insan hakları konusunda ortaya çıkan ihlalleri önlemeye ve seks işçilerinin korunmasına yönelik özel düzenlemeler veya mevcut metinler içinde spesifik ifadeler bulunmamaktadır.

¹⁷ Wijers, Lap-Chew, s. 36-38.

¹⁸ Wijers, Lap-Chew, s. 40-42.

¹⁹ Wijers, Lap-Chew, s. 206.

²⁰ Tam metnin İngilizce versiyonu için bkz.: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/UNTOC.html>

²¹ Tam metnin İngilizce versiyonu için bkz.: <https://rm.coe.int/168008371d>

Buraya kadar incelenenler uluslararası insan hakları hukuku düzleminde meydana gelen durumdur. Bunun yanı sıra seks işçilerinin attığı adımlardan da bahsetmek gerekir. 1970'lerde başlayan ve 1980'lerde yükselişe geçen seks işçilerinin hakları hareketi ile beraber seks işçilerinin taleplerinin duyulması için mücadele veren birçok sivil toplum örgütlenme girişimleri ortaya çıkar²². Uluslararası hukuk düzleminde devletlerin ticari fuhuş ile fuhuş yoluyla sömürülmeyi ayırt ederek kabul etmesinin olumlu fakat yetersiz bir durum olduğu ileri sürülmeye başlanır. Fahişeliğin seks işçiliği olarak, bir emek biçimi şeklinde kabul edilmesi talep edilir²³. Artık seks işçilerinin insan haklarından, yukarıda aktarılanlardan farklı bir perspektifte bahsedilmesi mümkün olur. Kendi kaderini tayin edebilme söylemi üzerinden gidilerek; seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılması, diğer vatandaşlarla eşit haklara sahip muamele görme hususları başı çeker²⁴.

Yukarıdaki söylemlere ek olarak cinsellikle ilgili en yüksek sağlık standardına sahip olma hakkı, aile planlaması ve üreme sağlığı hakkı, işkenceden, insanlık dışı ve aşağılayıcı cezalandırma ve muameleden muaf olma hakkı, cinsiyet temelli ayrımcılıktan muaf olma hakkı, özel yaşamın gizliliği hakkı, bedenine sahip olma hakkı, güvenli ve doyurucu bir cinsel yaşama sahip olma hakkı ve bununla sınırlı kalmayan pek çok benzer kavramın uluslararası metinlerde tanımlandığı; ve devletler bu hakları sağlarken ve korunmasını taahhüt ederken, seks işçilerinin de aynı şekilde gözetilmesi gerektiği gündeme taşınır²⁵.

²² The Global Network of Sex Work Projects, History of the NSWP and the Sex Worker Rights Movement: History of the Sex Worker Rights Movement, (<https://www.nswp.org/fr/timeline/all/67>) (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2019)

²³ Janice G. Raymond, Legitimizing Prostitution as Sex Work: UN Labor Organization (ILO) Calls for Recognition of the Sex Industry, Coalition Against Trafficking in Women, North Amherst, Massachusetts, 1999.

²⁴ Laura Maria Agustin, Jo Weldon, The Sex Sector: A Victory for Diversity, Global Reproductive Rights Newsletter 66/67 (2/3), Women's Global Network for Reproductive Rights, Amsterdam, 2003, s. 31-34

²⁵ The International Committee for Prostitutes' Rights, Statement on Prostitution and Human Rights, Amsterdam, October 1986 (https://www.geschichte-menschenrechte.de/fileadmin/editorial/download/statement_on_prostitution.pdf) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

Bu dönemde kilometre taşı addedilebilecek olaylara istinaden 1985 ve 1986 yıllarında Amsterdam'da organize edilen Dünya Fahişeler Kongresi'nden bahsetmek gerekir. Dünyanın farklı bölgelerinden 75 katılımcıyla gerçekleşen ilk kongrede bir araya gelen seks işçileri tarafından, Uluslararası Seks İşçileri Hakları Çalışma Komitesi (ICPR) kurulur²⁶. Burada sürdürülen çalışmaların sonunda ise Seks İşçileri Evrensel Bildirisi²⁷ ortaya çıkar. Bu bildiride yetişkinler arasında ve karşılıklı rızaya dayalı olan fuhuşa dair tüm aktörlerin ve işin her yönüyle suç olmaktan çıkarılması için çağrı yapılır. 1991 yılında Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı'nın (NSWP) kurulmasıyla beraber seks işçilerinin hakları hareketi gelişmekte olan ülkeleri de kapsayacak şekilde büyümeye başlar ve günümüze kadar gelişmeye devam eder²⁸.

2015 yılında Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı tarafından sunulan Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni seks işçilerinin hakları hareketi içinde en güncel belgelerden birisidir. Dünyanın beş farklı bölgesinden toplanan bilgiler ışığında küresel seks işçileri hareketinin ortak talepleri dile getirilir. Mutabakat Metni'nde üç temel talepte bulunur: Seks işçiliğinin emek biçimi olarak kabul edilmesi; seks endüstrisindeki araçlar ve yardımcıları gibi birçok aktörü de kapsamak üzere seks işçilerinin kriminalizasyonuna yönelik tüm yasal baskılara karşı çıkılması ve son olarak seks işçilerinin öz-örgütlenmesinin ve kendi kaderlerini tayin etmelerinin desteklenmesi. İnsan hakları temelindeki diğer talepler yinelenir. Bu taleplere göre, seks işçilerine örgütlenme ve dernekleşme hakkı, yasa tarafından koruma hakkı, şiddete ve ayrımcılığa maruz kalmama hakkı, mahremiyet ve keyfi müdahalelere maruz kalmama hakkı, sağlık hakkı, hareket özgürlüğü ve

²⁶ The Global Network of Sex Work Projects, Amsterdam World Charter for Prostitutes' Rights, NSWP resmi internet sitesi. (<https://www.nswp.org/timeline/event/amsterdam-world-charter-prostitutes-rights>) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

²⁷ International Committee for Prostitutes' Rights, World Charter for Prostitutes' Rights, Amsterdam, 1985. (Eser içinde derleyen: Gail Pheterson, A Vindication of the Rights of Whores, Seattle, 1989, s.40)

²⁸ Aziza Ahmed, Feminism, Power, and Sex Work in the Context of HIV/AIDS: Consequences for Women's Health, Harvard Journal of Law & Gender, Volume 34, 2011, (s. 225-258), s. 230. (Ahmed)

göç etme hakkı ile çalışma ve özgürce işini seçme hakkı tanınmalıdır²⁹. Bu noktalardan anlaşıldığı kadarıyla, seks işçilerinin öz-örgütlenme girişimlerinin, seks işçilerinin topluluk bilinciyle hareket ederek ihtiyaçlarını kendi perspektiflerinden dile getirmeye yaradığı ve hak mücadelesinin hukuksal ve politik açıdan gündem oluşturacak metinleri ortaya çıkaracak niteliğe ulaştığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç olarak, seks işçilerinin insan hakları perspektifi üzerinden gelişen durumda fikir birliği olmasa da; beyaz kölelikten insan ticaretine, fuhuştan seks işçiliği kavramlarının ortaya atıldığı uzanan bu uzun süreçte, konuya bakış ve hakların korunması bakımından belli gelişmelerin kat edildiği aşıkardır. Özellikle cinsel sağlık ve üreme sağlığı çerçevesinde, seks işçilerinin hak mücadelesine ilişkin uluslararası organizasyonlardan büyük destek bulunmaktadır. Seks işçiliğinin meslek olarak kabul edilmesi ve cezalandırıcı politikaların ortadan kaldırılması, Birleşmiş Milletler HIV ve AIDS Ortak Programı (UNAIDS)³⁰, Dünya Sağlık Örgütü (WHO)³¹, Avrupa AIDS Tedavi Grubu (EATG)³², Uluslararası Af Örgütü³³ gibi organizasyonlar tarafından yayınlarla desteklenmekte, seks işçilerine yönelik şiddetle ve HIV/AIDS ile mücadelede³⁴ gerekliliği özel olarak savunulmaktadır³⁵.

²⁹ The Global Network of Sex Work Projects, Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni, (çeviren: Özge Gökpınar), Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Aralık 2015.

³⁰ UNAIDS, Sex work and HIV/AIDS, UNAIDS Technical Update, Best Practice Collection, Geneva, Haziran 2002.

³¹ Avni Amin, Cheryl Overs, Penelope Saunders, Violence Against Sex Workers and HIV Prevention, World Health Organization, Information Bulletin Series (3), Violence Against Women and HIV/AIDS: Critical Intersections 1, 2005.

³² European AIDS Treatment Group, The Impact of Punitive Sex Work Laws and Regulations on Human Rights and Public Health, (Hazırlayan: Luca Stevenson), EATG Position Paper Sex Work Policies, Aralık 2018. (<https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/eatg-position-paper-on-the-impact-of-punitive-sex-work-laws-and-regulations-on-human-rights-and-public-health.pdf>) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

³³ Amnesty International, Amnesty International Policy on State Obligations to Respect, Protect and Fulfil the Human Rights of Sex Workers, (Index No: POL 30/4062/2016), 26 Mayıs 2016. (<https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/4062/2016/en/>) (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2019) (Amnesty International)

³⁴ Office of UN High Commissioner for Human Rights, UNAIDS, International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights, Consolidated version, UNAIDS, (HR/PUB/06/9), İsviçre, 2006, s. 30.

³⁵ Michael L. Rekart, Sex-Work Harm Reduction, The Lancet Journal, Volume 366, No:9503, (s. 2123-34), 2005, s. 2123-2124.

1.2 FEMİNİST HAREKET VE LİTERATÜR ÇERÇEVESİNDE SEKS İŞÇİLİĞİ

Erken modernizm döneminde Avrupa’da oluşmaya başladığı öne sürülebilecek feminist hareket, genel olarak kuramsal açıdan, tarihsel akışında karakteristik gruplamalar oluşturularak ve kendi içinde belirli dönemlere ayrılarak aktarılır³⁶. Bu noktada, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında ivme kazanan dönem, birinci dalga feminizm şeklinde adlandırılır. Bu dönemde kadınlar temel hakların edinilmesi çerçevesinde; oy kullanma, eğitime eşitçe erişim, mülkiyet edinme gibi taleplerde bulunurlar. Özünde doğal hukuk prensipleriyle paralel olarak, kadınların erkekler ile aynı temel haklara ve özgürlüklere sahip şekilde yaratılmış, ülkenin yurttaşı insanlar oldukları savunulur³⁷. Buradaki önemli nokta, kadınların kamusal ve özel alanda kazanımları için ataerkil toplumsal yapıya esaslı şekilde direniş göstermesi ve sosyal, siyasal, ekonomik ve hukuksal taleplerini devam ettirerek cinsel devrime varan yolda hareketin temellerinin atılmasıdır³⁸.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, küresel ölçekte meydana gelmeye başlayan; ırk ayrımcılığı, savaş ve şiddet gibi nedenlerden doğan eşitsizlik ortamında büyüyen politik ve toplumsal hareketlerle beraber 1960’lı yılların sonuna doğru feminist hareket de bunlarla etkileşir. Hareket, cinsiyet eşitliği talepleri bakımından farklı bir ivme kazanarak ikinci dalga feminizm olarak adlandırılır. Nitekim, kadınların daha önceki hak temelli talepleri dünyanın önemli bir bölümünde hukuksal olarak tanınmış ve güvence altında gibi görünse de, günlük hayatta ve uygulamalarda cinsiyet temelli ayrımcı ve eşit olmayan durumlar devam eder, iki cinsin yaşam deneyimleri birbirinden tamamen farklıdır³⁹.

³⁶ Josephine Donovan, *Feminist Theory: The International Traditions*, Fourth Edition, Continuum International Publishing Group, New York, 2012, s. xiii. (Donovan)

³⁷ Donovan, s. 31-62.

³⁸ Kate Millett, *Sexual Politics*, University of Illinois Press, New York, 2000, s. 63.

³⁹ Donovan, s. 167-182.

Bu dönemde ataerkil aile kurumu üzerinde durularak ev içi dinamiklerde süregelen eşitsizliğin özel alan şeklinde nitelendirilerek geçiştirilmesi eleştirilir, kadın bedeni üzerindeki denetime karşı çıkılır. Kadınlardan uymaları beklenen toplumsal normların biyolojik cinsiyetten doğmayıp, ataerkil sistem eliyle sonradan dayatıldığı söylenir. Böylelikle toplumsal cinsiyet, kadınlık halleri ve kadının cinselliği kavramları öne çıkmaya başlar. Artık feminist tartışmaların odağında ev içi emek, çalışma hayatına katılım, ücret eşitliği, aile hukukuyla ilgili değişiklikler; medya, kültür ve sanatta kadının cinsiyetçi hallerde temsili ve kadına yönelik şiddet gibi meseleler yer almaya başlar. Toplumsal cinsiyet normlarının pekiştirildiği ve yeniden üretildiği alanlar deşifre edilir⁴⁰.

İkinci dalga feminizm, kadın hakları mücadelesinde ilk dalga feminizme kıyasla daha geniş ve çeşitli bir kitleyi kapsar. Feminist hareketten bahsedildiğinde artık farklı sosyo-ekonomik kesimlerden, farklı ülkeler, ırklar ve etnisitelerden gelen çeşitli ideolojileri veya dünya görüşünü benimsemiş kişilerin varlığından bahsetmek mümkün hale gelir. Fakat genel olarak bakıldığında, orta sınıf beyaz kadınlar gibi belli kesimler tarafından baskınlık söz konusudur. Bu durumdan ötürü ortaya çıkan alt gruplar feminizm çatısı altında birleşse de hareketin içinde birbirinden ayrılan, hatta zıtlaşan görüşler peydah olmaya başlar. Kadınlarla ilgili olgulara ve meselelere olan farklı argümanlar, tartışmaları da beraberinde getirir⁴¹.

1980'li yılların sonu ve 1990'lar ile beraber üçüncü dalga feminizm ile dönüşüme giren bir hareketten bahsetmek mümkün olur. Bu dönemde; mevcut tanımlar, ikinci dalga feminizmde ortaya atılan kavramlar ve hatta kuramlar tekrar gözden geçirilmeye başlar. Feminizmi üst, orta sınıf beyaz kadınlara indirgeyen bakış açısına tepki gösterilir ve tek tip kadınlık varsayımının doğru bir yaklaşım olmadığı, farklı alanlarda ve biçimlerde var olan sorunlara bütüncü fakat bireysel düzlemde cevap aranması gerektiği vurgulanır. Nitekim dönemsel olarak

⁴⁰ Hale Kolay, Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Kadın Bülteni, Sayı 3, Ankara, Nisan 2015, s. 8-9

⁴¹ Becky Thompson, Multiracial Feminism: Recasting the Chronology of Second Wave Feminism, Feminist Studies, Volume 28, No:2, Maryland, Yaz 2002, (s. 336-360). s. 346-350

bireyciliğin ön planda olduğu bir anlayış bulunur. Kişiler kendini ırk, etnik köken, dini inanç ve cinsel kimlik gibi özellikleriyle ve bunları öne çıkararak ifade etmeye başlar⁴². Bu detayları vurgulayan kesişimsel feminizm görüşü yine bu dönemlerde ortaya çıkar⁴³.

Feminist hareketin üçüncü dalgasında hareketi daha geniş bir kitleye ulaştırmak amacı güdülür. Kadını sınırlayan ve baskı altında tutan mikro düzeydeki konulara daha detaylı odaklanılır ve toplumsal dönüşümün sağlanması adına farkındalık artırma amaçlı eylemler ile eğitimin yaygınlaştırılması savunulur⁴⁴. İkinci dalga feminizm ile kamusal ve özel alanda özgürleşmek ve ekonomik bağımsızlığa eşit şartlarla sahip olma mücadelesi verilen dönemin ardından, bu dönemde artık toplumsal cinsiyet, sınıf, ırk, etnisite, cinsellik, milliyetçilik, siyaset, ekonomi gibi olgulara ilişkin çalışmalar yoğunlaşmış, konular feminist bir bakış açısıyla tekrar teorize edilmeye başlamıştır⁴⁵.

Yukarıda tarihsel gelişimiyle özetlenen feminist hareket ile, temel haklar kazanımından başlayarak hareketin bir asır içinde ne tür nüanslar edinip, kapsayıcılığı ve çeşitliliği artacak biçimde ne yöne evrildiğini görme hali belirginleşir. Bu özetten hareketle, bölümün devamında feminizm ile seks işçiliği arasındaki bağ kurulacak, farklı feminist görüşlerin seks işçiliğini kavramsallaştırması üzerinden sunacağı pratikleri incelemek daha anlamlı hale gelecektir. Zira feminizm altındaki farklı kuramlar, cinsiyet eşitsizliğinin temelinde yer alan hususları, olgular ve meydana gelen sonuçları bakımından değerlendirirken çeşitli yaklaşımlar ve farklı gerekçelendirmeler ortaya koyar. Birbirinden ayrışan

⁴² Özlem Tür, Çiğdem Aydın Koyuncu, Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 7, Sayı 26, Ankara, Yaz 2010, (s. 3-24.) s. 6-7.

⁴³ Maria Carbin, Sara Edenheim, The Intersectional Turn in Feminist Theory: A Dream of a Common Language?, European Journal of Women s Studies Volume 20, No:3 (s. 233-248), Ağustos 2013, s. 236.

⁴⁴ Leslie Heywood, Jennifer Drake, Third Wave Agenda: Being Feminist, Doing Feminism, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997, s. 25-38.

⁴⁵ Gün Taş, Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel, Süreçleri ve Dönüşümleri, Akademik Hassasiyetler, Cilt 3, Sayı 5, Mayıs 2016, s. 171-172.

yaklaşımlar liberal feminizm, radikal feminizm, sosyalist feminizm, varoluşçu feminizm gibi vurgularla devam eder. Seks işçiliği konusu ise, söz konusu yaklaşımlar arasında tartışmalı niteliğini sürdürmeye devam eder⁴⁶.

1.2.1 Fuhuştan Seks İşçiliğine Tarihsel Gelişim ve Feminist Yaklaşımın Gerekliliği

Fuhuş ve fahişe kavramları dönemsel olarak farklı çağrışımlarla anılmakla beraber, bu zamana kadar genellikle seks işçilerinin kendisi tarafından değil, konunun dışında konumlanan özneler tarafından tanımlanır. Fuhuş olgusunun ve fahişeliğin toplumsal yönden algılanış şekli de konunun dışında olan kişiler ve grupların konuya atfettiği özne anlamlar üzerinden belirginleşir. Özellikle Batı ülkelerinde 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar olan dönemin söz konusu kavramları tanımlama biçimi, sosyal kontrolü sağlamak amacıyla olur ve cinsiyetçi enstrümanlar halinde toplumda olumsuzlukları vurgulayacak şekilde kullanılır⁴⁷.

Fuhuş olgusu üzerinden yapılan bu algıyla beraber, fahişelik yapan kadınlar alçaltıcı bir konumda ve normun dışında görülecek şekilde sınıflandırılır. Konu heteronormatif idealleri ve tek eşli aile yapısını pekiştirmeye yarayan bir politik araç haline gelerek; tıpkı ırk, cinsiyet, sınıf gibi, belli toplumsal eşitsizlikleri yeniden üretmek için kullanılır. Ayrıca fuhuşa ilişkin hukuki düzenlemelerin bu kalıpların içinde kalarak yapılmış olmasının, devletlerin topluma heteroseksüel ve tek eşli ilişki normlarını dayatıyor olduğu ve aynı zamanda diğer cinsellik formlarını görmezden gelerek baskılıyor olduğu söylenebilir⁴⁸.

⁴⁶ Jane Scoular, The 'Subject' of Prostitution: Interpreting the Discursive, Symbolic and Material Position of Sex/work in Feminist Theory, *Feminist Theory*, Volume 5, No:3, Aralık 2004, s. 343-355.

⁴⁷ Jo Doezema, Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women, *Gender Issues*, Volume 18, No:1, 2000, s. 23-50. (Doezema 2000)

⁴⁸ Jo Doezema, Ouch!: Western Feminists' 'Wounded Attachment' to the 'Third World Prostitute', *Feminist Review*, No:67, Spring 2001, s. 16-38. (Doezema 2001)

Devletler, fuhuş yapan kadınları “kötü yola düşmüş” tanımlayıp onları kurtarılması mümkün olmayan kişiler olarak göstererek, fuhuş sektörünü birçok toplumsal işlevsizliği meşrulaştırmak için gerekçe gösterebilir konuma getirirler. Böylece, fahişe kavramı kadınları seks ve cinsellik hakkında konuşmaktan, emek karşılığı karşısındakinden ücret talep etmekten alıkoyan ve geleneksel kadın imajını sürdürmelerine zorlayan bir sembol haline gelir; zira bu kuralların dışına çıkacak olan kadınlar açısından toplumda fahişe olarak damgalanma ihtimali artar ve alçaltılarak muamele görmek daha olası hale gelir. Bu bakış açısı, fuhuş yapan *günahkar kadınlar* ve fuhuş yapmayan *namuslu kadınlar* gibi bir ayrıma yol açıp, hangi grubun medeni haklara ve insan haklarına değer olup olmayacağını da dikte etmeye yarar⁴⁹.

Buradan hareketle fahişeliğin, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliğiyle doğrudan bağlantılı olduğu ve feminizmin konusu haline geldiği söylenebilir. Feminizm bahsinde, fuhuş ve fahişelik kavramsal olarak ikinci dalga feminizmin ivmesinden sonra literatürde yer bulur. Feminizm çatısı altında yer alan gruplar her ne kadar fuhuş olgusunu farklı açılardan yorumlasa da, nihayetinde önemli olan fuhuşla ilgili bir literatür oluşması ve sorunların çözümü için harekete geçme noktasında alternatifler üretebilecek niteliğe ulaşip katkı sağlayabilmesidir⁵⁰. Böylelikle, feminist bakış açısı devlet politikalarını ve idari uygulamalarının şekillenmesinde etkinlik kazanabilecektir⁵¹. Nitekim feminizm, cinsiyet eşitliği odağında mücadele sunarken, bunu hayatın her alanını ve heteronormatif eril sistemin baskıladığı ve ötekileştirdiği her kesimden insanı kapsayacak şekilde yerine getirmeyi amaçlar. Öncelikle, kadının eril sistemin norm ve baskılarından kurtulmasını, özgürleşerek eşitlenmesini görev edinir. Konuyla bağlantılı olarak, bu süreçte kadının cinsel ve

⁴⁹ Judith R. Walkowitz, *The Politics of Prostitution*, Signs: Journal of Women in Culture and Society, Volume 6, No:1, Güz 1980, s. 123-135.

⁵⁰ International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe (ICRSE), *Feminism Needs Sex Workers, Sex Workers Need Feminism: Towards A Sex-Worker Inclusive Women's Rights Movement*, Intersection Briefing Paper No:2, March 2016, s. 4-5. (ICRSE briefing paper)

⁵¹ Ahmed, s. 231-232.

ekonomik anlamda özgürleşmesi ile bu yollardan bastırılması ve sömürülmesiyle mücadele de dahildir⁵².

1.2.2 Seks İşçiliğinin Feminist Kuramlar Çerçevesinde Ele Alınış Biçimleri

Feminist kuramların seks işçiliğine yönelik yekpare bir yaklaşımı bulunmaz. Feminizm içindeki farklı yaklaşımlar, fuhuş ve seks işçiliği kavramlarındaki ayrışmayı ortaya çıkarır. Fuhuş sektöründe var olan şiddet ve sömürünün, aslında olgunun özünde bir şiddet formu olup olmadığı gibi temel tartışmaları ve diğer görüş ayrılıklarını içerir. Seks işçiliğine ilişkin tutum ve düşünceler göz önüne alındığında, öne çıkan iki baskın ve birbirine zıt perspektif olduğunu söylemek mümkündür: Radikal feminizm ekseninde fuhuşun bir sömürü biçimi olarak kabul edildiği görüş ve diğer feministlerin seks işçiliğini emek ve hizmet sunumu kavramları çerçevesinde meslek olarak kabul ettiği görüş.

Birinci görüş seks işçiliğini hangi koşullar altında yapıldığına bakılmaksızın kadınlara yönelik bir şiddet biçimi ve erilliğin yeniden üretilmesi olarak tanımlar ve bu noktadan yola çıkarak seks işçiliğinin hiçbir zaman tamamen güvenli ve sömürüden azade bir şekilde uygulanamayacağı sonucuna varır⁵³. Buna karşılık ikinci görüş ise, seks işçiliğini güvensiz kılan durumun işin kendisinden öte seks endüstrisindeki denetimsiz ve sömürüye açık çalışma koşullarından kaynaklandığını öne sürer⁵⁴. Söz konusu iki yaklaşımın karşıtlık yapısı içinde şekillendiği görülmektedir: Bir görüş fahişelik terimini baz alarak bunu ataerkil sistemin bir ürünü ve yansıması olarak benimserken, diğeri ise ücret karşılığı cinsel hizmet sunulan işçilik kabulü üzerinden hak ekseninde bir talepte bulunur. Bu nedenledir ki; her iki yaklaşım da seks işçiliğinin hukuken düzenlenmesine ve seks endüstrisindeki mevcut meselelerin çözülmesine ilişkin farklı fikirler üretir.

⁵² ICRSE briefing paper s. 4-5.

⁵³ Janine Benedet, Marital Rape, Polygamy, and Prostitution: Trading Sex Equality for Agency and Choice?, Review of Constitutional Studies, Volume 18, No:2, 2013, s. 161-188; Kathleen Barry, The Prostitution of Sexuality, New York University Press, New York, 1995, s 20-48. (Benedet (Barry))

⁵⁴ Levy, Jakobsson, s. 593-607.

Yukarıda özetlenen bilgiler ışığında, konunun devamında söz konusu karşıt yaklaşımlar detaylandırılacak ve böylelikle çalışmanın odağını oluşturan, seks işçiliğinin hukuksal düzlemde regüle edilmesiyle ilgili meselelerin daha iyi anlaşılması için bir başlangıç noktası oluşturulacaktır.

1.2.2.1 Radikal Feminizmde Bir Sömürü Biçimi Olarak Seks İşçiliği

Radikal feminist kuramı, 1967 yılında toplantılarla oluşmaya başlar ve Amerika'da bulunan ufak bir kadın grubunun bir araya geldiği toplantılardaki tartışmalar sonucu ortaya çıkar. O dönemde süre gelmekte olan sivil haklar ve özgürleşme hareketi, ikinci dalga feminizmin oluşumuna zemin hazırlar. Radikal feminizmin 1970 yılında ise tam şeklini aldığını ve büyüyen bir hareket haline geldiğini söylemek mümkün hale gelir⁵⁵.

Radikal feministlere göre kadının ezilmesinin temelinde yatan sebep, kadının biyolojisi ve doğurganlığıdır. Cinsiyetler arasındaki üreme farklılıkları bir çeşit kast paradigmasını ortaya çıkarır ve eşitsiz bir düzene yol açar. Kadınlar yeniden üretim araçlarını ele geçirmeli, aile bir 'yeniden-üreme birimi' olmaktan çıkarılmalı ve mevcut halde erkek iktidarını güçlendiren kadın cinselliği yeniden ve kadınlarca tanımlanmalı; kavramsallaştırılmalıdır⁵⁶.

Sosyal hayata her bakımdan işlemiş eril ve erkek egemen tutum kendine mahsus bir sömürü alanı oluşturarak, kadının cinselliğini, doğurganlığını ve karşılıksız ev emeğini sindirir ve hatta gerektiğinde şiddet eliyle kontrol altında tutmayı amaçlar. Özel yaşam adı altında gizlenen bu sömürü ise ifşa edilerek açık hale gelmeli ve politika ekseninde bir mesele olarak tartışılmalı ve farkındalık pekiştirilmelidir. Bu noktada radikal feminizmin en önemli slogan ve ilkesinden biri haline gelen "Özel

⁵⁵ Alice Echols, *Daring to Be Bad: Radical Feminism in America 1967-1975, Thirtieth Anniversary Edition*, University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2019, s. 3-23.

⁵⁶ Shulamith Firestone, *Cinselliğin Diyalektiği*, (çeviren: Yurdanur Salman), 2. Baskı, İstanbul, 1993, s. 22-25.

olan politiktir” ifadesine dikkat çekmek gerekir. Eril düzende nesneleştirilen ve ikincil bırakılan kadınların kişisel deneyimleri, toplumsal cinsiyetin ikiye bölünmüşlüğü göz önüne çıkarmaya yardımcı olacaktır⁵⁷.

Radikal feminizme göre cinsellik, eşit olmayan ilişki dinamiklerine dayanır ve eril gücün baskısı altında, ataerkinin uygulama alanlarından birine dönüşür. Seks endüstrisindeki kadınlara yönelik cinsel sömürsü sebebiyle bir meslek olarak kabul edilmeyen fahişeliğin, bu bağlamda kadınlar tarafından özgür irade ile seçilmiş olması da mümkün olamaz⁵⁸. Zira, seks işçiliği radikal feminizmde özellikle fahişelik olarak tanımlanır ve kavramsal olarak bu kullanım tercih edilir. Fahişelik varlık sebebini erkek egemen toplumun sistematik kurguladığı cinsiyet eşitsizliğinden alır ve hatta kadının salt cinsellik ve metalaşma üzerinden tanımlanmasına yol açar⁵⁹.

Bu noktadan hareketle seks endüstrisi ya da fuhuş sektörü, söz konusu sistemi yeniden üretmek sadece içinde bulunanlara mahsus değil, makro ölçekte tüm kadınlara daha fazla zarar verme potansiyeli olan bir yapıya dönüşür. Bu bağlamda radikal feminist anlayışa göre çözüm, kadını ve bedenini aşağılayarak onu nesneleştiren bu uygulamanın⁶⁰ ideal olarak tamamen yasaklanmasıdır. Nitekim, toplumsal ve ekonomik koşulların mecbur bırakması yüzünden fahişeliği gerçek anlamda rızası olmadan yapan kadınlar, sektörün içinde sömürülen mağdurlardır ve bu durumdan kurtarılmaları gerekir. Diğer bir deyişle, bu bakış açısına göre fahişelik bir meslek olamaz, çünkü kadınların sektörde gerek müşteriyle gerek araçlarla kurduğu ilişki bir tür kölelik ilişkisidir; var olması halinde seks işçilerini

⁵⁷ Catharine A. MacKinnon, *Women's Lives Men's Laws*, Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2007, s. 167.

⁵⁸ Catharine A. MacKinnon, *Prostitution and Civil Rights*, Michigan Journal of Gender & Law, Volume 1, Issue 1, 1993, (s. 13-31), s. 28.

⁵⁹ Susan E. Thompson, *Prostitution: a Choice Ignored*, Women's Rights Law Reporter, Volume 21, No: 3, Summer 2000, s. 232-233.

⁶⁰ Benedet, s. 161-188; Barry, s. 220-249.

cezalandırıcı hukuki düzenlemeler yürürlükten kaldırılmalı, cezalandırıcı yaptırımlar araçlara ve müşterilere yönelik hale getirilmelidir.⁶¹

1.2.2.2 Diğer Feminist Yaklaşımlarda Bir Meslek Türü Olarak Seks İşçiliği

Fahişelik ve fuhuş kavramlarının, 1980'li yıllarda başlayan ve seks işçilerinin hak temelli taleplerine yönelik sosyal dönüşümler ile politik hareketlenmelerle yön değiştirmeye başladığı söylenebilir. Söz konusu hareketlenmelerin yaşandığı bu dönemde, söylemler insan hakları odağında ve özellikle seks işçilerinin onurlu şekilde çalışma hakkı ekseninde şekillenmeye başlar.⁶²

“Seks işçiliği” ve “seks işçisi” terimleri olguyu yeniden tanımlama ve emek üzerinden kavramsallaştırma maksadıyla, bu mantık çerçevesinde ortaya çıkar. Başka bir deyişle tanımlar, konuyu kadınların toplumsal veya psikolojik karakteristiği olmaktan çıkarmaya ve gelir getiren ekonomik bir faaliyet olarak sunmaya yarayacaktır.⁶³ Yeniden tanımlanmış bu kavramların bir özelliği, ‘fuhuş’ ve ‘fahişe’ kavramlarıyla kıyaslandığında herhangi bir ahlaki referans, etiketleme, dışlayıcılık ve benzer göndermeler içermemesidir. Meslek olarak kabul etme yaklaşımı, akla öncelikli olarak gelir edinme amaçlı ve herhangi biri tarafından yapılabilecek bir iş türünü getirerek, seks işçiliğinin diğer iş kolları gibi bir istihdam şekli olarak değerlendirilmesinin önü açabilecektir.⁶⁴

Meslek olarak kabul etme noktası, seks işçiliği yapmada özgür irade, rıza ve seçim gibi kavramlar bakımından ayırt edici önem teşkil eder: Bu noktada seks işçiliğinin diğer mesleklerden bir farkı kalmadığı anlayışı ortaya çıktığı gibi, bu mesleği seçen kadınlar açısından özgürleştirici, ekonomik anlamda bağımsızlaştırıcı, ve nihayetinde erkek egemen sistemdeki cinsiyet eşitliğine dair iktidar mücadelesi

⁶¹ Kate Millett, Sokak Kadınları, (çeviren: Seçkin Selvi Cırlızoğlu) Payel Yayınları, İstanbul, 1996, s. 75.

⁶² Melinda Chateaufort, Sex Workers Unite: A History of the Movement from Stonewall to SlutWalk, Beacon Press, Boston, 2014 s. 10-25.

⁶³ Bindman, Doeze, s. 4-5.

⁶⁴ Doeze 2001, s. 16-38.

bakımından da lehe sonuçlar doğmasına katkı sağlayan bir yapıya dönüşebilecektir⁶⁵. Nitekim fahişeliğin seks işçiliği olarak baştan ele alınarak bir meslek olarak tanımlanması, seks işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, siyasi ve sosyal haklardan faydalanmaları bakımından oldukça önemlidir. Bu tür bir hukuki korumanın sağlanması adına yeni bir siyasi hareket oluşumu görülmektedir⁶⁶. Seks endüstrisine yönelik yasaklayıcı ve cezalandırıcı politikalar şiddete katkı sağlayan bir unsur haline dönüşebilir⁶⁷. Bu sebeple seks endüstrisine dair tüm eylemler suç olmaktan çıkarılmalı; sektörde serbestleştirme politikası izlenmelidir⁶⁸.

1.3 SEKS İŞÇİLİĞİNİN DÜZENLENMESİ: ALTERNATİF YAKLAŞIMLAR VE MEVZUAT

Seks işçiliğinin hukuksal düzlemde düzenlemesi detaylı ve yoğun görüş ayrılıklarına dayanan bir konudur. Bu anlamda tipik olarak, konunun iyi irdelenmesi için farklı düzenleyici yaklaşımların arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları vurgulayarak incelemek faydalı olabilir. Birçok ülkede, idari makamlar seks işçiliğini kontrol altına almak, hak ihlalleri ve suç artışı gibi sorunlarla mücadele edebilmek için yasama yolunu kullanmaya yönelir. Buraya kadar aktarılmış olan bilgiler ışığında söylenebilir ki; seks işçiliğinin hukuken düzenlenmesi fuhuş olgusun nasıl tanımlandığıyla alakalıdır. Cinsel sömürü formu ve meslek türü noktaları arasında giden birbirine zıt bu iki görüş, konunun devamında bahsedilecek hukuksal düzenleme modellerinin ve devlet politikalarının çekirdeğini oluşturur⁶⁹.

⁶⁵ Leslie Ann Jeffrey, Gayle MacDonald, Sex Workers in the Maritimes Talk Back, University of British Columbia Press, Vancouver, 2006, s. 48.

⁶⁶ Seks İşçileri Evrensel Bildirisi Türkçe versiyonu, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Ankara, 2011.

⁶⁷ Cecilia Benoit, Alison Millar, Dispelling Myths and Understanding Realities, Working Conditions, Health Status, and Exiting Experiences of Sex Workers, University of Victoria, Victoria, British Columbia, October 2001, s. 92-95.

⁶⁸ Levy, Jakobsson, s. 593-607.

⁶⁹ Ane Mathieson, Easton Branam, Anya Noble, Prostitution Policy: Legalization, Decriminalization and the Nordic Model, Seattle Journal for Social Justice, Volume 14, No: 2, Article 10, Fall 2015, s. 367-368. (Mathieson, Branam, Noble)

Devletler ücret karşılığı cinsel hizmet sunumuyla ilgili olarak iç hukuklarında yasama yoluyla düzenleme söz konusu olduğunda genel olarak üç yaklaşımdan birine yönelirler: Suç olarak kabul etme, yasallaştırma ve serbestleştirme/suç olmaktan çıkarma⁷⁰.

Yukarıdaki üç yaklaşım ise, uygulamada dört temel mevzuat modeline yansır: İlki, seks endüstrisi ile bağlantılı tüm fiilleri yasaklayan ve bu sürece dahil olan tüm aktörleri cezalandırabilen yasaklayıcı (*prohibitionist*) modeldir. İkinci olarak, seks işçiliğinin kendisini değil, seks işine hazırlık eylemlerini sonlandırma ve cezalandırma amacı güden önleyici (*abolitionist*) model gelir. Söz konusu iki modelde de seks işçiliği bir emek biçimi olarak tanınmaz ve idare tarafından işin yapılma şekli düzenlenmez; seks endüstrisine yönelik olarak sadece cezai düzenlemeler bulunur ve idarenin yaklaşımına göre cezalandırılacak aktörler, fiiller ve yaptırımlar belirlenir.

Buna karşılık üçüncü olarak, devlet tarafından öngörülen kurallar çerçevesinde yapılan seks işini cezalandırmayan ve kısmen yasallaştıran düzenleyici (*regulatory*) model vardır. Diğer bir deyişle idarenin düzenleme iradesine göre kayıtlı alanda ve kayıt dışı alanda sürdürülen seks işçiliği ayrımı ortaya çıkar; kayıtlı şekilde yapılan seks işçiliği öngörülen kurallar çerçevesinde serbest bırakılır. Son olarak ise, seks endüstrisinin parçası olan tüm aktör ve eylemleri cezalandıran düzenlemeleri ve yasal kısıtlamaları tamamen ortadan kaldırmayı benimseyen serbestleştiren/suç olmaktan çıkarıcı (*decriminalization*) model vardır. Burada ayırt edici nokta, seks endüstrisinin diğer sektörlerle eş tutularak ayrı bir mevzuata gerek duyulmaksızın işlemesini sağlamaktır. Her bir modelin ön planda tuttuğu amaçlar ve fuhuş

⁷⁰ Laura Barnett, Lyne Casavant, Prostitution: A Review of Legislation in Selected Countries, Revised Edition, Parliamentary Information and Research Service, Background Paper No: 2011-115-E, Library of Parliament, Ottawa, Canada, 2014, s. 2 (Canada Library of Parliament Background Paper)

politikası farklıdır; hakların tanınması ve kısıtlanması buna göre değişiklik gösterir⁷¹.

Seks işçiliğini bir şiddet biçimi addeden ve sonlandırılması gerektiğini benimseyen suç olarak kabul etme görüşü ile yasaklayıcı ve önleyici mevzuatların tercihi birbirine paraleldir. Diğer bir deyişle, seks endüstrisini kişilerin sömürülmesi üzerinden değerlendiren bir yaklaşımı benimsemek, bir ülkenin hukuk sisteminde de seks işçiliğini bir meslek olarak kabul etmemekle kalmayıp, bu pratiği ortadan kaldırmak için yasalar aracılığıyla eylemleri yasaklamaya ve kişileri cezalandırmaya yönelir⁷².

Seks işçiliğini duruma rıza ve istek gösteren kişiler arasındaki bir *hizmet alışverişi* şeklinde tanımlayıp, bunu emek biçimi ve işçilik olarak kabul eden yasallaştırma görüşü ile de düzenleyici ve serbestleştiren/suç olmaktan çıkaran modellerin alakalı olduğu aşıkardır. Yani belirli kurallar ve öngörölmüş bir sistematik içinde gerçekleşen seks işçiliğini fikrini benimseyen ve ideal yöntem bulan idareler düzenleyici mevzuata; seks işçiliği ile ilgili her türlü ceza ve engeli ortadan kaldırmayı benimseyen idareler ise serbestleştiren/suç olmaktan çıkaran bir mevzuat yapısına yönelir⁷³.

Yukarıda bahsi geçen yasal düzenleme yaklaşımları ve mevzuat modelleri, etrafı kesin sınırlarla çizilmiş genel geçer tanımlar değildir ve çeşitli kaynaklarda farklı şekillerde de açıklanabilmektedir. Benzer şekilde, bu yaklaşım ve modelleri uygulayan ülke örnekleri bakımından yine literatürde farklı eşleştirmelere rastlanabilecektir: Bir ülke farklı kaynaklarda birden fazla farklı model içinde değerlendirilmiş olabilmektedir. Zira literatürde kesinlik ve kabul kazanmış deyim yerindeyse yerleşik bir terminoloji bulunmamaktadır. Yaklaşım ve mevzuat modellerindeki baz alınan parametrelere göre, tanımlar ve örnek sunulan ülkeler

⁷¹ Elaine Mossman, International Approaches to Decriminalising or Legalising Prostitution, New Zealand Ministry of Justice, Wellington, New Zealand, October 2007, s. 9-10. (Mossman)

⁷² Mossman, s. 11.

⁷³ Mathieson, Branam, Noble, s. 368-369.

değişiklik gösterebilmektedir. Bu çalışmanın araştırma sonuçları ışığında, kaynaklarda en sık karşılaşılan aktarım biçimlerine göre bir sınıflandırma yapılmaya çalışılmıştır.

1.3.1 Yasaklayıcı Mevzuat Modeli ve İsveç Örneği

Yasaklayıcı modeli benimseyen ve bu doğrultuda bir mevzuatın uygulandığı ülkelerin hukuk kurallarına göre, kamusal alanda ve özel yerlerde seks işçiliğinin gerçekleşmesi yasaktır. Buradaki esas amaç fuhuş sonlandırılarak nihayetinde süreçte ortaya çıkan mevcut tüm sorunların ortadan kalkmasıdır, zira buradaki bakış açısına göre sorunun kaynağı seks işçiliği gibi bir olgu ve çok katmanlı pratiğinin varlığıdır. Yasaklayıcı unsurlar içeren bir mevzuatta seks işçileri dahil tüm tarafların cezalandırılacağı öngörülebilir. Öyle ki; kimi durumlarda sadece seks işçileri değil, cinsel hizmet sunumundan faydalanan müşteriler de bu aktörler arasında pekala yer alabilir⁷⁴.

Buradaki mantık silsilesi şu şekilde açıklanabilir; söz konusu yaklaşımın özünde ücret karşılığı cinsel hizmet sunmak bir şiddet ve sömürü biçimidir ve dolayısıyla bu tür bir pratik kişinin rızası olsa dahi onun özgür iradesine dayanamaz. Bu sebeplerden ötürü hukuk mekanizmaları dahilinde mümkün olan tüm çabalar sarf edilerek şiddet formu yaratan seks işçiliği olgusu, gerçekleşen her türlü formu dahil olmak üzere yasaklanmalı ve ortadan kaldırılmalıdır⁷⁵.

Bu yolda atılabilecek adımlar ise iki ana alternatifte toplanabilir: İlk alternatif seks işçilerini, aracıları ve müşterileri konumlarına göre ayırt etmeksizin cezalandırıcı mevzuat yaratarak hukuk kurallarını güçlendirmek ve uygulanmasını sıkılaştırmak. İkinci alternatif ise seks işçilerini dışarıda tutarak sadece seks endüstrisindeki

⁷⁴ Transcrime Joint Research Center on Transnational Crime (Transcrime), Study on National Legislation on Prostitution and the Trafficking in Women and Children, (Hazırlayan: Andrea Di Nicola, Isabella Orfano, Andrea Cauduro, Nicoletta Conci), European Parliament, Brussels, 2005, s. 14-15. (Transcrime Report for the European Parliament)

⁷⁵ Levy, Jakobsson, s. 2.

aracıları ile hizmet alan müşterileri cezalandırıcı kurallar koymak. İkinci noktada seks işçilerini cezalandırmama tasarrufu seks işçilerine başka alanlarda istihdam edilme fırsatı doğabilmesi içindir. Sadece müşterileri ve aracılara cezalandırarak sömürü ve şiddet formları yok edilebilir ve toplumsal hayatta seks endüstrisi nedeniyle meydana gelen zarar minimize edilebilir⁷⁶.

Buradaki anlayışa göre hiçbir insan pür özgür seçimiyle ve istekli şekilde seks işine başlamaz. Rızası ve isteği olduğu belirtilse dahi bu noktada aslında başka seçenek kalmadığı için ve özellikle ekonomik yetersizlikler sebebiyle kişilerin seks işine yöneldiği kabul edilir. Rıza sakatlığı ve/veya yokluğu bu şekilde gerekçelendirildiği durumda, seks işçiliğinin tüm biçimleri insan ticareti suçunun konusu olarak ve insan hakları ihlali olarak sayılabilir hale gelecektir. Seks işi insan onuruna aykırı, kölelik benzeri bir uygulamadan başka bir şey olmayacaktır⁷⁷.

Yasaklayıcı yaklaşıma göre cinsel hizmet sunumuna dayanan bir endüstri, aynı zamanda cinsiyet eşitliğinin önünde duran engellerden biri olarak da kayda geçecektir. Öncelikle seks işçiliği yapan kadınlar derecesi ve şekli nasıl olursa olsun cinsel şiddet ve cinsel sömürü mağdurlarıdır. Bu kadınların tekrar topluma kazandırılması gereken kişiler olarak görüldüğü söylenebilir. Cezalandırmamadaki en büyük motivasyon seks işçisi kadınlara çifte mağduriyet yaşatmamak, onlara ekonomik ve sosyal seçenekler sunarak seks sektöründen uzaklaşmalarına yardımcı olmaktır. Sektörün varlık sebebi cinsel hizmet sunumuna talep olduğundan, müşterilere uygulanacak cezalar talebi azaltmaya, aracılara uygulanacak cezalar ise uzun vadede örgütlü suçları ve insan ticaretini bitirmeye yardımcı olacaktır⁷⁸.

Dünya geneline bakıldığında, seks endüstrisini çeşitli şekillerde hukuka aykırı olarak nitelendiren ve yasaklayıcı bir tutum izleyen en az elliye yakın ülkeden

⁷⁶ House of Commons Canada, The Challenge Of Change: A Study "Of Canada's Criminal Prostitution Laws, Report of the Standing Committee on Justice and Human Rights (Chair Art Hanger), Report of the Subcommittee on Solicitation Laws (Chair John Maloney), Parliament of Canada, December 2006, s. 71. (House of Commons Canada Report)

⁷⁷ Mathieson, Branam, Noble, s. 396-397.

⁷⁸ House of Commons Canada Report, s. 72.

bahsetmek mümkündür. Örnek teşkil etmesi ve somutlaştırma açısından Orta Doğu bölgesinde Irak, İran, Ürdün ve Afganistan; Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi Körfez bölgesi ülkeleri, Asya'da Çin, Kuzey ve Güney Kore, Tayland, Kamboçya, Filipinler; Afrika'da Mısır, Uganda, Güney Afrika; Amerika Birleşik Devletleri'nin Nevada eyaleti dışındaki tüm eyaletleri⁷⁹, Avrupa'da İrlanda, Litvanya, Arnavutluk, Hırvatistan ve İsveç sayılabilir⁸⁰.

Yasaklayıcı yaklaşımın hukuki çerçevede beliren sonuçları daha net kavrayabilmek adına İsveç örneğini incelemek bu noktada anlamlı olacaktır. İsveç'te seks işçiliğine ilişkin hukuki düzenlemelerinin 1918 ile 1999 yılları arasında önleyici yaklaşım prensipleri çerçevesinde olduğu söylenebilir. 1999 yılındaki reforma varacak olan ve yaklaşık 20 yıllık bir lobiciliği içeren süreçte⁸¹, parlamento, kadın hakları örgütleri ve hususi olarak kurulan üç ayrı komite arasında yürütülen uzun tartışmalar ve gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda, farklı bir yaklaşımı benimseyen 1998:408 sayılı yeni kanun (*The Act Prohibiting the Purchase of Sexual Services*) yürürlüğe girer⁸².

Bahsi geçen yeni kanunda öngörülen kurallara göre hem sokaklarda hem de kapalı mekanlarda fuhuş yapmak cezalandırıcı yaptırımlara tabidir. Ücret karşılığı cinsel hizmet sunumunu talep eden, bu hizmeti almaya teşebbüste bulunan veya bu hizmetten faydalanan müşteri konumundaki kişiler hakkında, bu kanun gereği idari para cezasına ve 2011 değişikliği ile beraber bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunabilir. Bu unsur, yasaklayıcı yaklaşım teorisinin fuhuşa olan talebi

⁷⁹ Countries Where Prostitution Is Legal, World Population Review, 10 Ekim 2019. (<http://worldpopulationreview.com/countries/countries-where-prostitution-is-legal/>) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)

⁸⁰ Countries and Their Prostitution Policies, ProCon.org internet sitesi, 23 Nisan 2018. (<https://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=000772>) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)

⁸¹ Julie Bindel, Liz Kelly, A Critical Examination of Responses to Prostitution in Four Countries: Victoria, Australia; Ireland; the Netherlands; and Sweden, Child and Woman Abuse Studies Unit, London Metropolitan University, London, 2003, s. 23. (Bindel, Kelly)

⁸² Transcrime Report for the European Parliament s. 99.

cezalandırarak nihayetinde sektörün varlığını ortadan kaldırma amacının ve teorinin bel kemiği olan bu argümanın direkt olarak yansımadır⁸³.

Fuhuşa aracılık eden kişiler açısından ise durum daha farklıdır: Fuhuşa teşvik etme ve fuhuş yapanın kazancından yararlanma hallerinde dört yıla kadar hapis cezası verilebilir. Suçun nitelikli halinde ise bir kişiyi fuhuş yapmaya zorlama, bu yolla sömürme ve şiddet söz konusu ise suç fiillerinin süresine göre ki ile sekiz yıl arasında ağırlaştırılmış hapis cezasına hükmolunabilecektir. Nitelikli haldeki tavan süresi her ne kadar az gibi görünse de, İsveç Ceza Kanunu'nda tayin edilen en ağır hapis cezası süresinin 10 yıl olduğu düşünüldüğünde, yaptırım İsveç'in iç hukuk kurallarıyla örtüşmektedir ve bu açıdan makul olarak addedilebilecektir⁸⁴.

Yukarıda da görüldüğü üzere, İsveç yasal düzenlemelerine göre müşteriler ve araçlar cezalandırılırken, ücret karşılığı cinsel hizmet teklif etme ve sunma gibi eylemleri gerçekleştiren seks işçileri tamamen cezalandırma kapsamı dışında bırakılmıştır, seks işçilerinin herhangi bir şekilde suçlanmasından ve kendilerine yaptırım uygulanmasından kaçınılmıştır. Nitekim, İsveç Başbakan Yardımcısı'nın 2003 yılındaki ifadelerinde de vurgulandığı üzere, İsveç hükümeti fuhuş dahil olmak üzere her tür alanda meydana gelen cinsiyetler arası eşitsizliğin "kökünü kazıma" taahhüdüne bağlılık göstermektedir ve fuhuş artık söz konusu kanun vesilesiyle kadınlara yönelik eril şiddetin bir formu olarak kabul edilmiştir. Şaşırtıcı olmayarak, 1998:408 sayılı kanun 2005 yılında İsveç Ceza Kanunu'na dahil edilmiştir⁸⁵.

Yasaklayıcı modeli benimseyen İsveç'te, söz konusu hukuk reformunun etkilerini değerlendirmek ise güç olabilecektir zira sistemin ne kadar etkin olduğu konusunda birbirine karşıt görüşler bulunmaktadır. Aradan geçen zamanda yapılan çeşitli veri çalışmalarının sonuçlarına göre; oransal olarak insan ticareti vakalarında, çocuklara

⁸³ Canada Library of Parliament Background Paper s. 13.

⁸⁴ House of Commons Canada Report, s. 72-73.

⁸⁵ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 13.

yönelik cinsel sömürü vakalarında, müşteri sayılarında ve sokakta yürütülen fuhuşta azalma olduğu; cinsel hizmet sunanlar tarafından ihbar edilen suç vakalarında ve hakkında hukuki işlem yapılan erkeklerde artış olduğu gözlemlenmiştir⁸⁶. Bu yaklaşımı ve İsveç'te adapte edilen modeli savunan görüşlerde, İsveç'te genel olarak fuhuş olgusunun belirgin ölçüde azaldığı ileri sürülür. Diğer Avrupa ülkelerindeki yüksek oranlara karşılık, İsveç'te insan ticareti vaka sayısının oldukça düşük olması ve sabit seyretmesi 1999 reformunun başarısı olarak görülür. Ayrıca halkın %70-%80 oranında yeni sistemden memnuniyet duyduğunun bilinmesi de destekleyici savlar arasında yer almaktadır⁸⁷.

Modelin etkinliği açısından olumsuz eleştiriler sunan karşı görüşte ise, yasal düzenlemelerin fuhşun azalmasına değil yer altına inmesine sebep olduğu; seks işçilerinin çok daha riske ve araçlar ile şiddet eğilimli müşterilerin sömürüsüne açık hale geldiği ileri sürülür. Sokaktaki fuhuş azalmıştır çünkü hizmetin sunuluş şekli otel ve restoran gibi kapalı alanlara seyretmiştir; internet ve cep telefonu kullanılarak müşteriler hizmete hala ulaşabilmektedir⁸⁸. Seks işçilerinin sayısında azalma olduğuna yönelik veriler aslında kesin olarak doğrulanabilir değildir zira bu noktada büyük şehirlerdeki oranlara bakılır. Büyük şehirlerdeki düşük oranlar aslında küçük kentlerin varoşlarında yürütülen sokak fuhuşu ile ikame olmuş olabilir, nitekim ülke genelindeki tahmini seks işçisi sayısında bir azalma olmadığı gözlemlenmiştir⁸⁹. Bu sebeplerden ötürü seks işçilerinin sosyal bakımdan marjinalleştirildiğini ve yer değiştirmeden ötürü sosyal hizmetlere ulaşımının sınırlandırıldığını ileri sürülebilir⁹⁰.

Karşıt argümanlara rağmen, her iki tarafın da anlaştığı çeşitli noktalar bulunur. Bu noktalar şu şekilde sıralanabilir: Tamamen yasallaştırma ve suç olmaktan çıkarma İsveç için bir seçenek olmamalıdır. Kadınları cezalandırmak etkin bir yöntem

⁸⁶ Bindel, Kelly, s. 25.

⁸⁷ House of Commons Canada Report, s. 73-74.

⁸⁸ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 14.

⁸⁹ House of Commons Canada Report, s. 75.

⁹⁰ Jane Scoular, What's Law Got to Do With It? How and Why Law Matters in the Regulation of Sex Work, Journal of Law and Society, Volume 37, No: 1, 2010, (s. 12-39), s. 18-20.

değildir ve ayrımcıdır. Seks sektörü, uyuşturucu sektörü ve organize örgütlü suçlar arasındaki bağ güçlenmektedir. Kapalı alanlarda yürütülen fuhuştaki şiddet oranı her ne kadar sokaklara göre daha az olsa da, şiddet oranı genel olarak hala yüksek seviyededir. Ancak ve ancak kendi içinde tutarlı, birbiriyle koordinasyon halinde, çok boyutlu ve düzgün oranda kaynak ayrılarak uygulanacak politikalar, İsveç'in uzun vadeli planlarında pozitif bir fark yaratabilecektir⁹¹.

Sonuç itibarıyla, kesin olarak söylenebilecek çıkarımlar şu şekildedir: İsveç, cinsiyetler arası eşitliğin her alanda sağlamayı kendine sıkı bir hedef ve öncelik olarak belirlemiş bir ülkedir⁹². Devlet politikalarına göre kadınlara yönelik şiddetin her formu, devletin cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak adına mücadele etmesini ve bununla alakalı sorumlulukları üstlenmesini gerektiren bir meseledir. Buradaki anlayışa göre seks endüstrisinin varlığı da kadına yönelik bir şiddet formudur. İsveç devletin benimsediği feminist politikalar çerçevesinde seks işçiliğine ve fuhuşa yönelik uygulamalar, devletin muhafazakar sosyal politika normları ile radikal feminizmin bir araya gelerek oluşturduğu bir hukuk mevzuatı olmuştur⁹³. Buradan görüldüğü kadarıyla, seks endüstrisinde yer alan tüm kadınlar adına rıza yokluğu veya sakatlığından bahsederek seçim yapma konusunu göz ardı etme, seks işçisi her kadının eril cinsel şiddet mağduru olduğunu varsayma ve mevcut sömürüyü önleme çalışmaları yerine büyük bir sektörü ortadan kaldırmaya çalışma gibi noktalarda tartışmalar devam edebilir.

1.3.2 Önleyici Mevzuat Modeli ve Kanada Örneği

Önleyici modelde, hem kamusal alanda hem de kapalı alanlarda fuhuş yapmak direkt olarak suç sayılmaz. Bu nedenle cinsel hizmet sektörüne müdahil olan bir kişi veya bu kapsamdaki bir eylem sadece belirli istisnalar gerçekleştiği takdirde cezai yaptırıma konu olur. Bu yaklaşımı benimseyen devletler, fuhuş olgusuna

⁹¹ Bindel, Kelly, s. 28.

⁹² Bindel, Kelly, s. 23-24.

⁹³ Jane Scouler, What's Law Got to Do With It? How and Why Law Matters in the Regulation of Sex Work, Journal of Law and Society, Volume 37, No: 1, 2010, (s. 12-39), s. 17.

doğrudan müdahale etme eğiliminde bulunmaz⁹⁴. Seks işçiliği bir meslek olarak kabul edilmediği için konuyu düzenleyici kurallar da bulunmaz. Fakat diğer yandan istisnai şartları oluşturacak, fuhuşun olumsuz yönleriyle mücadele etme kaygısı güdülür ve bu tür etkileri ortadan kaldırmak öncelikli hedefler arasındadır⁹⁵.

Önleyici yaklaşım, yasaklayıcı yaklaşıma benzer şekilde seks işçilerini şiddet ve sömürü mağduru olarak değerlendirir. Seks işçiliği kadına yönelik bir şiddet ve sömürü biçimi olarak algılanır ve olumsuz yönler bu noktada belirginleşmeye başlar. Seks işçilerinin kendisi yine seçme şansı olmadan bu sektöre girmiş olabilir ve halihazırda mağdur ediliyorken cezalandırılması gereken bir durum kural olarak olmamalıdır. Asıl olarak şiddet ve sömürüye yol açan sektördeki diğer aktörler cezalandırılmalıdır: Aracılar, örgütlü gruplar, fuhuş için yer temin eden ve fuhuşu teşvik edenler, çocukları ve kadınları cinsel sömürü objesi haline getirenler hakkında hukuki yaptırımlar bulunmalıdır⁹⁶.

Bu modeli benimseyen ve iç hukukundaki yasal düzenlemeleri uygun şekilde adapte eden ülkelere örnek olarak Polonya, İspanya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Çekya⁹⁷ ve Kanada gösterilebilir⁹⁸. Önleyici mevzuatın incelikleri açısından Kanada örneğini detaylandırmak faydalı olabilecektir, zira Kanada seks işçiliğinin ve sektörünün yasal olarak düzenlenmesi konusunda 30 yıla yakın uzun vadeli tartışmaların ve mevcut sistemde yapılabilecek muhtemel reformların sıkça çalışıldığı bir geçmişe sahiptir. Özellikle, 2013 yılında seks işçilerinin başvurusu üzerine görülmüş Kanada Yüksek Mahkemesi tarafından verilen ve mevcut ceza kanunundaki birçok hükmün anayasaya aykırı olduğuna işaret eden Canada vs.

⁹⁴ Transcrime Report for the European Parliament s. 24.

⁹⁵ Mossman, s. 5.

⁹⁶ Marjan Wijers, Criminal, Victim, Social Evil or Working Girl: Legal Approaches to Prostitution and Their Impact on Sex Workers, Presentation Article, The Institute de la Mujer, Madrid, Spain, 2001. (<http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/WIJERS-CRIMINAL.pdf>) (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019)

⁹⁷ Transcrime Report for the European Parliament, s. 19.

⁹⁸ Countries and Their Prostitution Policies, ProCon.org internet sitesi, 23 Nisan 2018. (<https://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=000772>) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)

Bedford kararı⁹⁹ akabinde, söz konusu durum perçinlenmiştir çünkü Yüksek Mahkeme aynı kararda federal hükümete yasal düzenlemelerinde tadile gitmesi için bir yıllık bir süre öngörmüştür¹⁰⁰.

Kanada mevzuatında fuhuş olgusu açıkça ve direkt suç olarak tanımlanmaz. Fakat fuhuşla alakalı bazı eylemler suç fiili şeklinde nitelendirilerek cezaya tabi tutulur. Söz konusu eylemler Kanada Ceza Kanunu'nun 210 ile 213 sayılı maddeleri arasında düzenlenir¹⁰¹. Seks işçilerinin cinsel hizmet sunmaları suç fiili teşkil etmez. Ancak sokaklar gibi kamuya açık alanlarda fuhuş yapmak amacıyla iletişim kurmak suçtur. İletişim kurma kavramının içine pazarlık yapmak ve reklam yapmak gibi muhtemel müşterilerin dikkatini artırma ve ilgisini kazanma amacıyla yapılacak her türlü fiil dahildir¹⁰². Ayrıca fuhuş yapan bir kimsenin gelirini paylaşma yoluyla menfaat elde etmek, fuhuş için yer temin etmek ve bir kimseyi fuhuş yapılan bir mekana yönlendirerek teşvik etmek cezalandırılacak suç fiilleri arasındadır¹⁰³.

Yetişkin bireyler arasında rızaya dayalı seks hizmeti ilişkisi suç sayılmıyor ve cezaya tabi tutulmuyor olmasına karşılık, cinsel hizmet almaya ve sunmaya yönelik birçok hazırlık hareketinin suç sayılarak yaptırıma bağlanmış olması Kanada'da suç işlemeyen fuhuş yapabilmeyi imkansız hale getirebilecek nitelikte görülebilir. Dolayısıyla cinsel hizmet sunabilmek için gerçekleşecek bir eylemle birlikte suç işlemiş olma riskiyle karşı karşıya kalınabilir. Önleyici modelin benimsediği

⁹⁹ Canada (Attorney General) v. Bedford, 2013 SCC 72, [2013] 3 S.C.R. 1101 (<https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/13389/index.do>) (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019)

¹⁰⁰ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 1.

¹⁰¹ House of Commons Canada Report, s. 44.

¹⁰² Kanada Ceza Kanunu Madde 213'ün orijinal metni şu şekilde düzenlenmiştir: "213(1) Every person who in a public place or in any place open to public view (a) stops or attempts to stop any motor vehicle; (b) impedes the free flow of pedestrian or vehicular traffic or ingress to or egress from premises adjacent to that place; or (c) stops or attempts to stop any person or in any manner communicates or attempts to communicate with any person for the purpose of engaging in prostitution or of obtaining the sexual services of a prostitute is guilty of an offence punishable on summary conviction. (2) In this section, "public place" includes any place to which the public have access as of right or by invitation, express or implied, and any motor vehicle located in a public place or in any place open to public view."

¹⁰³ Pivot Legal Society, Sex Work Subcommittee, Voices for Dignity: A Call to End the Harms Caused by Canada's Sex Trade Laws, Pivot Legal Society, Vancouver, 2004, s. 1-6. (Pivot 2004)

kadınlara yönelik şiddet ve sömürünün azaltılması hedefi düşünüldüğünde bu durum tezat yaratmaktadır. Zira haklarında işlem yapılan seks işçisi kadınlar, çoğunlukla yoksul, evsiz ve madde bağımlısı kişiler olabilmektedir. Bu nedenle mevzuat kurtarmayı veya şartlarını iyileştirmeyi hedeflediği kişileri cezalandırmış, bu kişilerin sağlığını ve güvenliğinin olumsuz şekilde etkilenmesine sebebiyet vermiş olur¹⁰⁴.

Ceza Kanunu kapsamında en yüksek oranda rapor edilen ve işlem yapılan suç türünün kamuya açık alanlarda fuhuş için iletişimde bulunma suçu olması, yukarıda açıklanan durumu destekler niteliktedir. Vancouver Emniyet Müdürlüğü tarafından verilen istatistiklere göre yıl içerisinde fuhuşla alakalı kayda geçen suçların %90'ını 213. maddedeki fuhuş yapmak amacıyla iletişimde bulunma oluşturmaktadır. Nitekim bu madde idari makamlarca sokak fuhuşunun görünürlüğü azaltmak için kullanılabilen ve hatta polis görevlilerinin bazen keyfi biçimde veya bu maddeye özellikle ağırlık vererek uygulamış olabilecekleri dahi ileri sürülmektedir¹⁰⁵.

Bu tür uygulamaları sokak fuhuşunun önlenmesi için etkili bir yöntem olarak benimsemek doğru ve adilane olmayabilir. Seks işçilerini müşterilerle iletişim kurdukları için cezalandırmak onların sürekli yer değiştirmek ve fuhuş pazarlığı için güvenli ve kalabalık lokasyonlardan uzaklaşmak zorunda bırakır. Gizli ve izole şekilde çalışmak ise şiddet ve sömürü tehlikesini artırabilir¹⁰⁶; sosyal hizmetlere ulaşım ve sağlık hizmetlerinden faydalanma kısıtlanır. Cezalandırılma endişesi ile tecrit edilen seks işçileri müşteri seçme konusunda yeteri kadar titiz davranamaz hale gelir, şiddete eğilimli müşteriler hakkında bilgi paylaşım mekanizması zayıflar¹⁰⁷.

¹⁰⁴ House of Commons Canada Report, s. 61.

¹⁰⁵ Pivot 2004, s. 24.

¹⁰⁶ Pivot 2004, s. 16-18.

¹⁰⁷ House of Commons Canada Report, s. 62-64.

Yukarıda aktarılan olumsuz sonuçlar kenarda tutulmak kaydıyla Kanada'daki önleyici mevzuatın bazı olumlu yönleri olduğunu ileri süren görüşler de vardır. Seks endüstrisinde çocukların ticari amaçlarla cinsel sömürülmesi ve insan ticareti suçunun sonuçları çok ciddi problemler ve hak ihlalleri doğurmaktadır. Mevcut yasal düzenlemelerin varlığı bunun gibi şiddet biçimlerine yönelik yürütülen toplumsal duyarlılık çalışmalarının desteklenmesine katkı sağlar. Ek olarak, yine benzer biçimde fuhuş olgusu ile gündeme gelen suç türleriyle mücadele edilmesine de destek olduğu söylenebilir¹⁰⁸. Gelgelelim, bu noktaları olumlu olarak nitelendirmek, önleyici modelin temelindeki prensipleri benimsemiş olmakla alakalıdır ve ancak bu noktada doğru orantılı ilerler.

Sonuç itibarıyla Kanada örneği üzerinden önleyici yaklaşım izlenen bir yasal düzenlemede, cinsel hizmet sunumunu serbest bırakırken bu sonucun gerçekleşmesi için gerekli olan tamamlayıcı hareketleri veya hazırlık eylemlerini cezalandırma yoluna gitmek, seks işçilerine yönelik ortaya çıkan olumsuz sonuçları engellemede her zaman etkili olmayabilir ve hatta kimi durumlarda faydadan ziyade çifte mağduriyet ve hak ihlali yaratabilir. Bu durumları ortadan kaldıracı adımların mevcut yasal düzenlemelerde ve uygulanmasında değişikliklere veya tümünden reforma gidilmesi gerekebilir¹⁰⁹.

Bu adımlar atılırken yeni düzenlemelerin insan hakları hukukuna riayet eden, idari ve cezai hükümler başta olmak üzere, gerek iş hukuku, sosyal sigortalar hukuku, yabancılar hukuku gibi tüm mevzuatın birbiriyle çelişmeden uyum içinde olmasına özen gösterilmelidir. Ayrımcı ve suçlulaştırıcı sonuçlar bertaraf edilerek sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler, eğitsel olanaklar ve güvenli alanlara erişim sağlanabilecek daha güçlü bir mekanizma tasarlanmalıdır. Nihayetinde seks işçilerinin salt şiddet mağduru olarak görülmesi yerine onların vatandaşlık ve insan

¹⁰⁸ House of Commons Canada Report, s. 68-70.

¹⁰⁹ Sandra Ka Hon Chu, Rebecca Glass, Sex Work Law Reform in Canada: Considering Problems with the Nordic Model, Alberta Law Review, Volume 51, No: 1, (s. 101-124), October 2013, s. 102-103. (Ka Hon Chu, Glass)

hakları için kampanyalar yürütülmeli ve marjinalleştirmeyi önlemek adına toplumsal bilinç artırılmalıdır¹¹⁰.

1.3.3 Düzenleyici Mevzuat Modeli ve Hollanda Örneği

Düzenleyici model, fuhuşu yasallaştırma yaklaşımının yasal düzenlemelere yansıdığı mevzuat modelidir. Bu modelde fuhuş devlet tarafından düzenlenir ve denetlenir; diğer bir deyişle fuhuş devlet tarafından öngörülen belirli şartlar altında yasal olup, bunun dışında kalan hallerde ise suç sayılabilir. Söz konusu modeldeki temel fikir fuhuşun istikrarlı bir toplumsal düzen için gerekli olduğu, ancak kamu düzeninin ve genel toplumsal sağlığın korunması için kesinlikle kontrollere tabi tutulması gerektiğidir¹¹¹.

Bu anlayışta olan ülkeler, yasallaştırmayı fuhuşla ilintili suçlarla mücadele etmenin bir yolu olarak görür ve düzenleyici mevzuat modelini organize suçlar, çocukların cinsel istismarı, yolsuzluk gibi suçları asgari düzeye indirmek adına kullanır¹¹². Yasallaştırılmış fuhuşun ayırt edici özelliği, devlet tarafından o ülkeye özgü belirlenen denetim mekanizmaları ve şartlardır: ruhsatlandırma, kayıt edilme ve zorunlu sağlık kontrolleri gibi pratikleri içerebilir. Bu mevzuat modelini kabul eden ülkeler arasında Hollanda, Almanya, İzlanda, Avusturya, Macaristan, Birleşik Krallık, Yunanistan,¹¹³ Türkiye, Senegal, Amerika Birleşik Devletleri Nevada eyaleti ve Avustralya'nın bazı eyaletleri sayılabilir¹¹⁴.

Yasallaştırma yaklaşımını benimseyen düzenleyici mevzuat modeline en çarpıcı örneklerden biri olarak Hollanda'yı incelemek yerinde olacaktır. 1911 ile 2000 yılları arasında, Hollanda fuhuşla ilintili olarak ne yasaklayıcı ne de düzenleyici herhangi bir politika izlemez. Bu dönemde yer alan tek cezalandırıcı düzenleme,

¹¹⁰ Pivot Legal Society, Beyond Decriminalization: Sex Work, Human Rights and a New Framework for Law Reform, Full Report, Pivot Legal Society, Vancouver, June 2006, s. 222-225. (Pivot 2006)

¹¹¹ Mossman, s. 6.

¹¹² Mossman, s. 12.

¹¹³ Transcrime Report for the European Parliament s. 105-125.

¹¹⁴ House of Commons Canada Report s. 82

genelev işletmenin açıkça yasak olmasıdır ki; uygulamada genelevlerin işletilmesi aslında devam etmiştir. Devlet, genelevlerin cezalandırıcı kurala rağmen açık olmasını pragmatik bir yolla tolere etmiş (*gedogen*) ve yalnızca belli durumlarda, sınırlı çerçevede kovuşturma yapmıştır¹¹⁵. Ayrıca yazılı hükümet politikaları ve yerel yönetmelikler yardımıyla genelevlerin işleyişi düzenlenerek Amsterdam şehrindeki Red Light bölgesi gibi belirli alanlarla sınırlı tutulmuştur. Toplumsal anlamda rahatsızlık yaratmaması kaydıyla özel mülklerde organize fuhuşa müsaade edilmiştir¹¹⁶.

Ekim 2000 tarihinde ise yeni bir adım atılarak Hollanda Ceza Kanunu'ndaki genelev ve aracılık yasağını düzenleyen (250bis ve 432 sayılı) maddeleri ilga edilir¹¹⁷. Böylelikle Hollanda, karşılıklı rızası olan yetişkinler arasındaki ücret karşılığı cinsel hizmet alışverişini kendi koyduğu kurallara uymak kaydıyla serbest bırakır ve yasallaştırır¹¹⁸. Değişikliğin arkasında yatan temel sebep, genelev işletilmesi yasağının ve bu çerçevedeki yasaklayıcı pratiklerin hem fuhuşu önlemede hem de fuhuşla alakalı meydana gelen suçlarla mücadele etmede pek etkin bir yöntem olmaması ve bu formuyla ekonomiye de katkı sağlamadığıdır¹¹⁹.

Bu dönemde Hollanda hükümeti, genelev yasağının fuhuşu ortadan kaldırdığı varsayımını doğru kabul etmeye devam etmek yerine, seks işçilerinin sömürü ve istismarını engelleyecek önlemleri almanın çok daha makul olacağına kanaat getirir. Ana hedef ise, rıza dahilindeki fuhuş ile zorla yaptırılan fuhuş arasındaki farkı iyi çizen kurallar koymak, cezai yaptırımları etkili uygulayabilmek ve idari düzenlemeleri koordinasyon yaratacak şekilde oluşturmak şeklindedir¹²⁰.

¹¹⁵ Chrisje Brants, The Fine Art of Regulated Tolerance: Prostitution in Amsterdam, Journal of Law and Society, Volume 25, No: 4, December 1998, s. 621-635.

¹¹⁶ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 5.

¹¹⁷ Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Dutch Policy on Prostitution: Questions and Answers, 2005 (<https://prostitution.procon.org/sourcefiles/NetherlandsPolicyOnProstitutionQ&A2005.pdf>) (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019)

¹¹⁸ Transcrime Report for the European Parliament, s. 116.

¹¹⁹ Mathieson, Branam, Noble, s. 379.

¹²⁰ Ministry of Justice and the Police of Norway, Purchasing Sexual Services in Sweden and the Netherlands, An Abbreviated English Version, A Report by a Working Group on the Legal

Söz konusu yasaklar kaldırılırken düzenleyici modelin negatif sonuçları önleyici mantığına uygun olarak, çocukların ticari menfaatler için cinsel sömürüsüyle alakalı maddelerde suç fiillerini gerçekleştiren aracı kişiler için öngörülen ceza oranları arttırılır, insan ticaretiyle alakalı ifadeler eklenir. 2000 yılındaki reformla birlikte tüm Avrupa Birliği vatandaşlarına, Hollanda’da kayıtlı şekilde seks işçiliği yapmaları koşuluyla ücretli işçi veya kendi hesabına çalışan işçi statüsü verilerek diğer vatandaşlara hali hazırda tanınan işçi haklarından faydalanmaları mümkün kılınır. Seks işi bir meslek olarak tanımlandığı için bu kişiler sosyal ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilir, vergi öder ve iş kanunu kapsamında tanınan haklarını icra edebilir¹²¹.

Yeni düzenleyici mevzuatın diğer yönleri ise şu şekilde özetlenebilir: Yerel yönetimler, genelevlerin ruhsatlandırılması, lokasyon ve büyüklüklerinin denetlenmesi ve seks işçilerin kayıt altına alınması gibi idari işler ile sağlık ve güvenlik şartlarına ilişkin düzenlemelerin uygun olarak yerine getirilmesinden sorumludur. Sağlık muayeneleri seks işçileri için zorunlu koşulmaz fakat teşvik ve tavsiye edilir. Bunlara ek olarak bazı şehirlere, sokak fuhuşu için tayin edilmiş “tolerans bölgeleri” oluşturulur. Bu alanlarda seks işçilerinin dinlenip, sosyalleşmek, duş almak ve kahve içmek, cinsel sağlık malzemelerine ulaşmak gibi imkanlara sahip olabilecekleri ve ihtiyaç duymaları halinde danışabilecekleri sosyal hizmet çalışanlarının olduğu küçük merkezler bulunur¹²². İlgili tolerans bölgeleri haricinde kalan kamu alanlarında fuhuş yasaktır. Kolluk görevlileri de, toplumsal huzurun ve kamu düzeninin idame ettirilmesi için düzenli genelev devriyeleri yapma gibi önlemler alır¹²³.

Regulation of the Purchase of Sexual Services, Ministry of Justice and the Police of Norway, Oslo, 2004, s. 27. (Norway Report)

¹²¹ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 11.

¹²² Norway Report, s. 32.

¹²³ House of Commons Canada Report, s. 82.

Hollanda’da yapılan mevzuat model değişikliği ile yasallaştırıcı bir yaklaşım izlenen 2000 yılı sonrası dönemde yeni sistemin başarılarının da yetersizliklerinin de olduğunu bildiren görüşler bulunur. Öyle ki; reform sonrası yıllarda yapılan çalışmaların birbiriyle örtüşmeyen ıktıları ortaya koyduğu söylenebilir. Çalışmaların bir kısmı; büyük ölçekli genelev veya fuhuş mekanlarının çoğalması, madde kullanımı, çocukların fuhuş sektöründe sömürülmesi ve örgütlü suçların işlenmesi konularında kayda değer bir artış meydana geldiğini bildirir. Diğer çalışmaların bir kısmı ise mevzuat değişikliği ile oluşan etkilerin tam olarak değerlendirilmesinin zor olduğunu ifade eder¹²⁴.

Hollanda’nın düzenleyici mevzuatına salt başarı kavramı üzerinden bakmayıp, yeni modelin aynı anda hem etkin hem de yetersiz kaldığı durumlar olduğunu ileri sürmek de mümkün olabilir. Resmi makamlar ile genelev işletmecilerinin işbirlikçi tutumu, aslında ruhsatlandırma ve denetim mekanizmalarının düzgünce işlemesine olanak sağlamıştır. Lahey şehri açısından kolluk kuvveti yetkilileri mevzuat değişikliği öncesindeki döneme nazaran sokaklardaki fuhuş bölgelerinde kaydedilen suç oranının yaklaşık %80 oranında düştüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca, kapanış saati uygulaması sayesinde, halk arasındaki rahatsızlığın azaldığı gözlenmiştir.

Gelgelelim, bu tür iyileştirmelere rağmen olumsuz ve ciddi sonuçlardan da kaınılamamıştır. Tolerans alanlarında çalışan seks işçisi sayısında keskin bir artış tespit edilmiştir. Özellikle Avrupa Birliği’nin 2004 yılındaki beşinci genişlemesinden önceki dnemde¹²⁵, söz konusu kişilerin çoğu Doğu Avrupa’dan gelen kayıt dışı kadınlar olup insan ticareti mağduru veya zorla fuhuş yaptırılan kişiler olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, genelevler cephesindeki olumlu değişimler, bir yandan şiddet ve sömürünün sokaklara kanalize olması sonucunu doęurmuřtur¹²⁶. Mevzuat değişikliğiyle beraber fuhuş sektöründe büyük çapta bir

¹²⁴ House of Commons Canada Report, s. 83.

¹²⁵ Avrupa Birliği resmi sayfası, ülke yelikleri hakkında bilgi sayfası. (https://europa.eu/european-union/about-eu/history/2000-2009/2004_en)

¹²⁶ Wagenaar, s. 225-226.

büyüme gerçekleşmiştir ve söz konusu büyüme özellikle sektörün gizli yürütülen kısmındaki kayıt dışı seks işçilerine işaret eder. 2000 yılı öncesi 16 milyon nüfuslu Hollanda'da yaklaşık 25.000 seks işçisinin olduğu göz önüne alındığında, bu sayıdaki artış daha da fazla önem taşır, zira İsveç gibi diğer Avrupa ülkelerine nazaran yüksek bir oran söz konusudur¹²⁷.

Resmi şekilde seks işçisi olarak kayıtlı olmanın getireceği muhtemel damgalanma ve sosyal hizmetlerden kısıtlanma endişesi gibi sebeplerden ötürü, Hollanda'da çalışan seks işçilerinin sadece %4'ü otoriteler nezdinde kayıt yaptırmıştır. Diğer bir deyişle, seks işçilerinin %96'sı hala kayıt dışı ve sektörün gizli yürütülen kısmında çalışmaya devam etmektedir¹²⁸. Kayıt mekanizması seks işçileri açısından kişinin anonimliğini ortadan kaldıran bir uygulamadır ve onları daha da incinebilir bir konuma getirebilir¹²⁹. Bunlardan hareketle, kayıt ettirme mekanizmasının etkili olmadığı ve uygulamada yetersiz kaldığı yorumu yapılabilir.

Ayrıca, sokakta çalışanlar bakımından getirilen düzenlemenin de yer yer başarısız olduğu söylenebilir. Zira 2003 yılında, yani mevzuat değişikliğinden sadece üç yıl sonra, Amsterdam şehir konseyi ilgili tolerans bölgelerini kapatma kararı almıştır¹³⁰. Amsterdam Belediye Başkanı'nın ifadelerine göre, tolerans bölgelerinin tasarlandığı gibi güvenli ve sömürü ve şiddetten uzak mekanlar olarak muhafaza edilmesi imkansız hale gelmiştir¹³¹. Kaldı ki; Amsterdam'daki tolerans bölgesi açıldığı zamandan itibaren şehir merkezinden oldukça uzak olması ve yüksek seviyede denetlenmesi sebebiyle sokaklarda çalışan seks işçilerinin yaşam şekline uymaz ve düzgün işlerlik kazanamaz. Tolerans bölgesinde çalışma potansiyeli olan seks işçilerinin çoğunluğu madde bağımlısıdır ve bu kişiler uyuşturucu alışverişi merkezde olduğundan genellikle şehrin içinde kalarak çalışmaya yönelmiştir¹³². 2006 yılına gelindiğinde ülkedeki birçok tolerans bölgesinde denetimler

¹²⁷ House of Commons Canada Report, s. 82.

¹²⁸ House of Commons Canada Report, s. 83.

¹²⁹ Bindel, Kelly, s. 14.

¹³⁰ Norway Report, s. 33.

¹³¹ House of Commons Canada Report, s. 83.

¹³² Norway Report, s. 33.

sıkılaştırılmış; azımsanmayacak sayıda tolerans bölgesi ve Red Light mekanları kapatılmaya başlamıştır. 2006 yılında sokak fuhuşu tüm sektörün yaklaşık %25'e inerken¹³³, 2009 yılında bu oran %8'e kadar düşmüştür¹³⁴.

Hollanda'da ücret karşılığı cinsel hizmet sunan kişilere yönelik şiddet konusunda ise azalmadan veya iyileşmeden ziyade yükselişin yaşandığı öne sürülebilir¹³⁵. Öncelikle aracı pozisyonundaki kişiler her ne kadar genelevlerden uzaklaşmak zorunda kalmış olsa da, bu kişiler sektördeki varlığını yitirmeyip sokaklara, barlara, eskortluk servisi gibi alanlara kaymışlardır¹³⁶. Bu nedenle genelevlerde çalışmayan seks işçileri hala organizasyonda yer alan kişilerin, aracılardan ve müşterilerin olası şiddete eğilimli davranışlarına açık haldedir¹³⁷. Ülkede kayıt dışı çalışan seks işçilerindeki artış ve sektördeki yüksek oranlı illegal statülü yabancı kadınların varlığı¹³⁸ hesaba katıldığında¹³⁹, aracılardan şiddet ve sömürsüne olan incinebilirlik seviyesi daha da kaygı verici olarak düşünülebilir, zira bu durumun oluşmasında hedeflenenin aksine insan ticareti suçundaki artışın da rolü olabilir¹⁴⁰.

Yasallaştırıcı mevzuat modeli Hollanda örneği ekseninde değerlendirildiğinde, seks endüstrisinin hukuksal düzenlenmesi ve seks işçilerinin yaşam şartlarının sosyal ve ekonomik anlamda iyileştirilmesi açısından kısmen etkili bir yöntem olarak yorumlanabilir¹⁴¹. Seks işçiliğinin çocuklara yönelik olmadığı ve genel olarak şiddet ve cebri içermediği sürece mücadele edilmesi gereken toplumsal bir problem olarak görülmediği Hollanda'da, rıza dahilinde yapılan seks işçiliğini

¹³³ TAMPEP International Foundation, Sex Work in Europe: A Mapping of the Prostitution Scene in 25 European Countries, Programme 8 National Mapping Reports, TAMPEP International Foundation, Netherlands, 2009, s. 32. (TAMPEP 2009)

¹³⁴ TAMPEP International Foundation, Mapping of National Prostitution Scene National Coordinators Report 2008/9, Programme 8, Annex 4, Netherlands, 2010, s. 198.

¹³⁵ Bindel, Kelly, s.16.

¹³⁶ Norway Report, s. 54.

¹³⁷ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 12; Transcrime Report for the European Parliament, s. 141.

¹³⁸ TAMPEP International Foundation, TAMPEP Final Report VI, Amsterdam, 2004, s. 136.

¹³⁹ TAMPEP 2009 s. 29.

¹⁴⁰ Transcrime Report for the European Parliament, s. 121-123.

¹⁴¹ Hendrik Wagenaar, Democracy and Prostitution: Deliberating the Legalization of Brothels in the Netherlands, Administration & Society, Volume 38, No: 2, (s. 198-235), May 2006, s. 228. (Wagenaar)

meslek olarak kabul edip, insan ticareti kaynaklı zorla yaptırılan seks işçiliğini organize suç saymanın ve böylelikle yasallaştırıcı mevzuatın çizgilerini çizmenin ne kadar etkinliği olduğu tartışmaya açıktır¹⁴².

Yasallaştırıcı mevzuat bürokrasi ve devlet işleyişine odaklı ve doğrudan denetim mekanizmalarının varlığına bağlı bir modeldir. Modelin etkinliği ancak hukuksal düzenlemelerin nasıl hayata geçirildiği ve uygulama sonrası ortaya çıkmış, öngörülemeyen veya arzu edilmeyen sonuçlarla nasıl baş edilebileceği noktasında daha iyi ölçülebilir. Modelin uygulanmasındaki yetersizliklere ve olumsuz durumlara karşı, sektördeki aktörlerin öneri ve taleplerine kulak vermek fark yaratabilir. Bu bakımdan modeli benimseyen ülkelerin sistemdeki sorunları inkar etmeden ve gerekli ek politikaları hayata geçirerek hareket etme açıklığına sahip olması daha iyi sonuçlar alınması için önem arz eder¹⁴³.

1.3.4 Suç Olmaktan Çıkarıcı Mevzuat Modeli ve Yeni Zelanda Örneği

Suç olmaktan çıkarıcı mevzuat modelinin seks işçiliği hakkındaki temel argümana göre, fuhuş hiçbir zaman ortadan kalkmayacak bir olgudur ve tamamen zora dayalı bir düzene işaret etmez; sektöre rızasıyla giren kişiler pekala mevcut olup sömürüden azade olduğu sürece iki taraf arasında ücret karşılığı cinsel hizmet sunumunun gerçekleşmesinde yanlış veya zararlı bir durum yoktur. Bu nedenle seks işçiliği bir meslek olarak kabul edilmeli ve seks işçilerinin hakları diğer vatandaşların hakları ölçüsünde gözetilmeli ve korunmalıdır¹⁴⁴.

Buradan hareketle, model seks işlerine konuya mahsus fuhuş düzenlemeler yapmak yerine var olan standart düzenlemelerle cevap vermeyi ve böylelikle seks işçilerini sömürüye maruz bırakan sosyal dışlanmayı kaldırmayı amaçlar¹⁴⁵. Seks işçiliğine ilişkin düzenleyici kuralları koyan idari düzenlemeler ile fuhuşla bağlantılı suçları

¹⁴² Norway Report, s. 55-56.

¹⁴³ Wagenaar, s. 228.

¹⁴⁴ House of Commons Canada Report, s. 77.

¹⁴⁵ Jackie West, Prostitution: Collectives and the Politics of Regulation, Gender Work and Organization, Volume 7, No: 2, (s. 106-118), April 2000, s. 106-118.

içeren cezai düzenlemelerin yürürlükten çıkarılmasını savunur. Ancak bu şekilde seks işçiliği endüstrisinin diğer sektörlerdeki işletmelerin tabi olduğu kontrol ve düzenlemelere konu olmasından bahsedilebilir. Zira seks endüstrisinin işleyişini yönetmek için mevcut kanun ve düzenlemelerin kullanılması yeterli olmalıdır¹⁴⁶.

Suç olmaktan çıkarıcı ve serbestleştirici bir yaklaşım izlemeyi hedefleyen ülkeler, öncelikle seks işçilerine ilişkin suç ve cezaları kaldırarak işe başlamalı ve seks endüstrisinin işleyişi için diğer sektörlerde uygulanan düzenlemeleri devreye sokmalıdır. Sömürüye uğrayan ya da sektörde çalışmak istemeyen seks işçilerine gerekli desteğin sağlanması için stratejiler geliştirilmeli ve destek ağı oluşturulmalıdır¹⁴⁷. Nitekim buradaki bakış açısına göre, fuhuşun yasadışı kalmasının olumsuz bedelleri büyük ölçüde kazanımlarından her zaman için daha ağır olacaktır¹⁴⁸. Seks endüstrisinin tamamen serbestleştirilmesi, kazanımları artıracak olan en etkili yöntem olabilir. Zira araştırmacılar, halk sağlığı çalışanları ve liberal feministler gibi birçok kesim tarafından da, seks işçilerinin insan haklarının koruma altına alınması ve çalışma koşullarından doğan zararların asgari düzeye inmesi için tek seçeneğin bu modeli uygulamak olduğu savunulur¹⁴⁹.

1995 yılında, Avustralya'nın New South Wales eyaletinde, kapalı alanlarda yürütülen fuhuş suç olmaktan çıkarılarak kısmen serbestleştirilmeye gidilir. Bu değişiklikle beraber sistem çift kademeli bir hale dönüşür ve sadece sokaklarda yürütülen fuhuş belli yaptırımlara tabi kalır. Fakat, bir yönü yasal bir yönü yasadışı kalan bu pratik, olumsuz etkilerin azaltılmasında pek fayda sağlamaz¹⁵⁰. Suç olmaktan çıkarma modelini hukuk sistemine tam anlamıyla adapte eden ilk ülke,

¹⁴⁶ Jan Jordan, *The Sex Industry in New Zealand: A Literature Review*, Ministry of Justice, Wellington, New Zealand, 2005, s. 17. (Jordan)

¹⁴⁷ House of Commons Canada Report, s. 77.

¹⁴⁸ Jan Jordan, *The Sex Industry in New Zealand: A Literature Review*, Ministry of Justice, Wellington, New Zealand, 2005, s. 78.

¹⁴⁹ Gillian Abel, Lisa Fitzgerald, Catherine Healy, Aline Taylor, *Taking the Crime Out of Sex Work: New Zealand Sex Workers' Fight for Decriminalisation*, Policy Press, 2010, s. 8; Gillian Abel, Lisa Fitzgerald, Cheryl Brunton, *The Impact of the Prostitution Reform Act on the Health and Safety Practices of Sex Workers*, Report to the Prostitution Law Review Committee, University of Otago, Christchurch, 2007, s. 21. (Abel, Fitzgerald, Brunton, 2007)

¹⁵⁰ Abel, Fitzgerald, Brunton, 2007, s. 22.

2003 yılındaki reformla sokak düzeyindeki seks işçiliği dahil olmak üzere serbestleştirme politikasını benimseyen ve seks işçilerinin çalışma koşullarının iyileştirilme olanaklarının yolunu açan Yeni Zelanda'dır¹⁵¹.

1990'lı yılların ortasına gelindiğinde, Yeni Zelanda'nın fuhuş düzenlemelerinde reforma gidilmesini öngören bir yasa tasarısı hazırlanır. Bu yasa tasarısı fuhuşu suç olmaktan çıkarılmasını ve sektörün serbestleştirilmesini güçlü bir şekilde savunan; Yeni Zelanda Seks İşçileri Kolektifi (NZPC)¹⁵², kadın örgütleri, gönüllü hukukçular, sivil toplum kuruluşu üyeleri ve siyasi partiler gibi birçok grubun ortak çalışması ile hazırlanır. Temel olarak genelev işletme ve müşteri ayarlamayla ilgili mevcut tüm cezai düzenlemelerin ilga edilmesi öngörülür¹⁵³. Tasarıda belirtilen esas amaçlar ise seks işçilerinin insan hakları gözetilerek sömürülmelerinin engellenmesi, seks işçilerinin refahı, mesleki sağlıkları ve güvenliklerinin sağlanması, kamu sağlığının ve toplum huzurunun idame edilmesine elverişli bir ortam inşa edilmesi ve çocukların fuhuş yoluyla sömürülmesinin önüne geçilmesi şeklindedir¹⁵⁴.

Yasa tasarısı 2000 yılında ilk defa parlamentoya sunulur¹⁵⁵. İlerleyen dönemdeki heyet çalışmalarının ardından, 2003 yılında çeşitli tadiller ile son halini alır ve Fuhuş Reformu Yasası (PRA) adıyla yasalaşarak yürürlüğe girer. Yasalaşma sürecinde parlamento genelev işletmecileri için bir tür sertifika sistemi getirir ve Yeni Zelanda'da kalıcı oturma izni bulunmayan geçici vizeyle yaşayan göçmen ve benzeri statüdeki kişilerin seks endüstrisinde çalışmasını veya bu endüstriye yatırım

¹⁵¹ Gillian M. Abel, A Decade of Decriminalization: Sex Work 'Down Under' But Not Underground, *Criminology & Criminal Justice*, Volume 14, No:5, (s. 580-592), 2014, s. 580. (Abel)

¹⁵² Yeni Zelanda Seks İşçileri Kolektifi (NZPC) resmi internet sitesi için bkz.: <https://www.nzpc.org.nz/>

¹⁵³ New Zealand Prostitution Law Review Committee, Report of the Prostitution Law Review Committee on the Operation of the Prostitution Reform Act 2003, Ministry of Justice, Wellington, 2008, s. 22. (Committee Report)

¹⁵⁴ Yeni Zelanda Fuhuş Reformu Yasası (PRA) Madde 3. (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_117415.pdf) (Erişim tarihi: 25 Ekim 2019)

¹⁵⁵ Yeni Zelanda Fuhuş Reformu Yasa Tasarısı. (<https://www.parliament.nz/resource/mi-NZ/00PLSocRP12051/bda2c0743e85fcfd5f6188e72f123430075a6921>) (Erişim tarihi: 25 Ekim 2019)

yapmasını yasaklayan hükümler ekler¹⁵⁶. Bunlara ek olarak fuhuş yasasının etkilerini düzenli aralıklarla incelemekle görevli bir komite kurulmasını öngörür¹⁵⁷.

Fuhuş Reformu Yasası'ndan önceki dönemde, Yeni Zelanda'da önleyici bir mevzuat modeli mevcut olup genelev işletilmesi, cinsel hizmet sunmak için müşteri ayarlama, fuhuş yoluyla menfaat ve kazanç elde etme gibi fiiller suç sayılmakta ve cezalandırılmaktaydı¹⁵⁸. Bu nedenle seks işçiliği yapmak yasak olmamasına rağmen, hem açık hem de kapalı alanlardaki hazırlık hareketlerini kapsayan önleyici nitelikteki kuralları ihlal etmeden yetişkinler arasında ücret karşılığı cinsel hizmet sunumu gerçekleştirmek neredeyse imkansız haldeydi¹⁵⁹.

Yukarıda bahsedilen önleyici mevzuat sonrası, 2003 tarihli Fuhuş Reformu Yasası ile geçilen ve fuhuş sektörünü serbestleştiren, suç olmaktan çıkarıcı yeni mevzuat şu şekilde özetlenebilir:

Kamuya açık alanlarda ve kapalı mekanlarda yürütülen, yetişkinler arasındaki rızaya dayalı fuhuş serbesttir. Özellikle sokaklarda çalışan seks işçileri devlet tarafından düzenleme ve denetim altında değildir¹⁶⁰. Fuhuş yapılması için hususi ve kontrole tabi alanlar yoktur. Kapalı mekanlarda çalışırken en fazla dört seks işçisine kadar işleyen yerler küçük ölçekli genelev işletmesi statüsündedir ve kişiler kendi hesabına çalıştığından herhangi bir izin veya ruhsat alınması gerekmez¹⁶¹.

Çalışan seks işçisi sayısının dörtten fazla olması halinde veya genel işleyiş açısından bir aracı için, yani üçüncü bir kişi hesabına çalışılması halinde ise işletme

¹⁵⁶ Committee Report, s. 22.

¹⁵⁷ Yeni Zelanda Parlamentosu resmi internet sitesi, "Prostitution Law Reform in New Zealand", July 2012. (<https://www.parliament.nz/mi/pb/research-papers/document/00PLSocRP12051/prostitution-law-reform-in-new-zealand/>) (Erişim tarihi: 25 Ekim 2019)

¹⁵⁸ Jan Jordan, Sex, Law and Social Control: The Sex Industry In New Zealand Today, Sex Industry and Public Policy Conference, Australian Institute of Criminology, Canberra, 1991, s. 86-87; Jordan s. 20.

¹⁵⁹ Abel, s. 580-581.

¹⁶⁰ House of Commons Canada Report, s. 78.

¹⁶¹ Committee Report, s. 23.

ruhsatı gerekir. Bir aracının yanında veya onun hesabına çalışacak seks işçisi sayısı için alt veya üst sınır yoktur¹⁶². Aracılar adliye sicil memurları tarafından kayda alınır ve sertifikalandırılır. Sertifikalar üç yıllık bir periyot için geçerlidir ve aracının işlettiği mekana teftiş yapılabilir¹⁶³. Aracı olarak kaydolan kişilerin kimlikleri kesinlikle gizli tutulur ve aracı kayıt listelerine kolluk yetkilileri dahil üçüncü kişiler veya kurumlar tarafından erişim mümkün olmaz¹⁶⁴.

Yeni sistemde yerel yönetimler iç mekan fuhuşunun düzenlenmesinden sorumlu makamlardır; fuhuş mekanları, ruhsatlandırma ve reklamla tanıtım gibi idari konularla ilgili kısıtlama veya yaptırımlara başvurma yetkileri bulunur. Fakat bu noktada kurallar sadece yetki alanları dahilinde uygulanabilir, Yeni Zelanda genel yasalarıyla çelişecek şekilde düzenlenemez ve varlığı gerekli ve makul seviyede olmalıdır. Bunlara ek olarak gerekli olması halinde yerel yönetimler fuhuşla alakalı basit suçların önlenmesi amacıyla ülkenin kabahatler kanunu kapsamına uygun olarak yönetmelikler hazırlayabilirler. Yönetmelikler fuhuşu herhangi bir şekilde yasaklayan hükümler içeremez¹⁶⁵.

Genel çalışma şartları ve fuhuşla alakalı iş modellerinin işleyişi açısından ise, modelin prensiplerine uygun olarak konuya mahsus kanunlar gibi ayrı düzenlemeler bulunmaz. Diğer bir deyişle, tüm işletmelerin tabi olduğu ve çalışma şekilleri gibi konuları içeren genel yasal düzenlemeler, burada da aynı şekilde uygulanır. Ek olarak getirilen sadece birkaç özel hüküm bulunur ve bunlar da seks sektöründe kimin işletme kurabileceği gibi finansal ve yönetsel kriterler veya cinsel hizmet sunmakla alakalı yaş sınırı öngörülmesi gibi sınırlamalardan ibarettir¹⁶⁶.

¹⁶² House of Commons Canada Report, s. 78.

¹⁶³ Committee Report, s. 15.

¹⁶⁴ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 7.

¹⁶⁵ Committee Report, s. 135-137.

¹⁶⁶ House of Commons Canada Report, s. 78; Canada Library of Parliament Background Paper, s. 7.

Reform sürecinde en fazla vurgulanan konulardan biri olan iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda, yine yukarıda olduğu gibi mevcut iş sağlığı ve iş güvenliği kanunu uygulanır, fakat seks endüstrisi çalışanları açısından etkinlik ve yeterlilik sağlaması adına yeni eklemeler yapılmış veya tadil edilen hükümler olmuştur. Bu alandaki kurallara göre fuhuş yapılan kapalı ve özel mekanlarda sağlık teftişleri olabilir; idari makamlarca gönderilen görevliler seks işçilerinin ve müşterilerin güvenli cinsel davranış kurallarına ve ilgili kanuna riayet edildiğinden emin olunması için mekanları denetleyebilirler. Bu kurallar temel olarak güvenli cinsel ilişki için tüm gerekli adımların atılmasını içerir ve cinsel hizmet sunumunda kondom kullanılmasını ve işverenlerce ücretsiz olarak kondom temin edilmesini öngörür. Yine bu kapsamda işletmecilerin seks işçilerine ve müşterilerine sağlık bilgilendirmesi yapması gerekir¹⁶⁷.

Yukarıda aktarıldığı üzere, Yeni Zelanda'da uygulamaya konan suç olmaktan çıkarıcı ve serbestleştirici mevzuat modelinin, yasaklayıcı, önleyici ve düzenleyici yaklaşımlara kıyasla oldukça farklı bir tutum ve motivasyonla ilerlediği açıkça görülebilmektedir. Modelin en önemli ve ayırt edici özelliği, seks işçiliğini diğer modellerdeki gibi kamu düzeni odaklı ve ahlaki bakış açısıyla düzenlemek veya kadının kayıtsız şartsız mağduriyeti üzerinden yasaklamak yerine, toplumun bir parçası olan seks işçisi nüfusun insan haklarını kabul etmeye geçişi temsil etmesidir¹⁶⁸.

Hemen her ülkenin esas amaçları arasında fuhuş sektöründeki şiddet ve sömürüyü azaltmak ve suçla mücadele etmek yer alırken; seks işçiliğini insan hakları odağında değerlendiren ve problemlerin çözümünde seks işçilerinin mesleğini devam ettiren iyi oluşunu ön planda tutan politikalar geliştiren tek ülke örneği Yeni Zelanda gibi gözükmemektedir¹⁶⁹. Zira Fuhuşta Reform Yasası'nın içeriğine ve

¹⁶⁷ New Zealand Occupational Safety and Health Service (OSH) Department of Labour, A Guide to Occupational Health and Safety in the New Zealand Sex Industry, Department of Labour, Wellington, 2004, s. 21-26.

¹⁶⁸ Gillian Abel, Lisa Fitzgerald, Catherine Healy, Aline Taylor, Taking the Crime Out of Sex Work: New Zealand Sex Workers' Fight for Decriminalisation, Policy Press, 2010, s. 1.

¹⁶⁹ Abel, s. 587.

kapsamına bakıldığında, çok boyutlu ve birbirini tamamlayıcı özellikte bir mevzuat oluşturulduğu söylenebilir: Seks işçilerinin çalışan hakları, çalışma koşulları, iş güvenliği ve cinsel sağlığı, şiddetten ve sömürüden korunması, meslekte çalışmayı reddetme ve meslekten çıkma, küçüklerin korunması, işveren yükümlülükleri, yetkilerin merkezden çok yerel yönetimlere bırakılması, teftiş ve inceleme komisyonlarının varlığı, hukuksal düzlemde titizlikle tasarlanmış ve sübjektif ideolojik görüşlerden azade olabilecek bir sisteme işaret eder.

Suç olmaktan çıkarıcı mevzuat modelinin somut şekilde değerlendirmesini yapabilmek içinse, reformdan sonra yürütülen çalışmalara ve verilere bakmak gerekecektir. Fuhuşta Reform Yasası dahilinde öngörülen ve yeni sistemin çıktılarını ölçmekle görevli Komite, mevzuat değişikliğinden beş yıl sonra, 2008 yılında beş farklı araştırmayı esas alan detaylı bir inceleme raporu yayınlar¹⁷⁰. Komite'nin değerlendirme ve görüşleri aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Seks endüstrisinde bulunanların sayısı açısından yeni mevzuatın özel olarak bir artışa yol açmadığı ve endişelerin aksine bu konuda olası bir artışa yönelik kayda değer bir rol oynamadığı sonucuna varılır. Artık suç olmaktan çıkan eylemler sayesinde seks işçilerinin pozitif anlamda görünürlük kazandığı ve bu durumun endüstrisinin büyümesiyle aynı anlama gelmediği ifade edilir¹⁷¹. İnsan hakları hukuku ilkeleri çerçevesinde fuhuş yapmaya zorlanma açısından bakıldığında, seks işçilerinin rıza göstermediği müşterileri ve insanlık onuruna sığmayan uygulamaları reddetme hakkını korumayı amaçlayan yeni mevzuatın bu alanda oldukça etkili olduğu belirtilir. Seks işinin tamamen yasallaşması sayesinde kişilerin güçlendirilmesi sağlanmaktadır¹⁷².

Seks işçilerinin genel sağlığı ve güvenli cinsel ilişki kurulması açısından da olumlu sonuçlar bildirilmiştir. İş güvenliği ve sağlığı konusundaki uygulamaların ağırlıklı

¹⁷⁰ Committee Report, s. 25-27.

¹⁷¹ Committee Report, s. 40-41.

¹⁷² Committee Report, s. 45-47.

olarak hayata geçirildiği ve cinsel sağlığın önemi konusunda farkındalığın arttığı ifade edilir¹⁷³. Çalışırken şiddete maruz kalma gibi problemler yaşama ve bunu resmi makamlara bildirme konusunda ise birbiriyle çelişkili sonuçlara rastlanır. Şiddet vakaları reformdan sonra da meydana gelmeye devam etmiştir, fakat yeni mevzuatın şikayette bulunma oranlarını artırmaya faydası olup olmadığı söylemek zordur. Ağırlıklı olarak damgalanma endişesi hala devam etmekte ve seks işçilerini şiddet vakalarını bildirmekten alıkoyabilmektedir¹⁷⁴.

Fuhuş işletmelerinin sertifikalandırılması konusunda ise, sistemin tatmin edici düzeyde işlemediği ve hatta yetersiz kalmış bir mekanizma olduğu söylenebilir. Bir işletmeci kriterlere uygun ve sertifika edinmeye hak kazanmış kişiler olsa dahi, işletilen mekanlarda seks işçilerinin sağlık ve güvenliğinin sağlandığından emin olunacak güvenilir bir mekanizmadan tam olarak söz edilemez¹⁷⁵. Erişkin olmayanların fuhuş sektöründeki varlığı açısından bakıldığında, yeni mevzuatın bu konuda herhangi bir artışa sebep olmadığı gibi çocukların fuhuşa sürüklenmesi meselesinde farkındalığı yükseltmiş olabileceğine kanaat getirilir¹⁷⁶.

Son olarak, sokaklarda yürütülen fuhuş konusuna bakıldığında, yeni mevzuatın mevcut sorunları perçinlemediği, fakat meydana gelen tüm olumsuz etkileri de ortadan kaldıramayacağı ifade edilir. Bu noktada fuhuşu serbestleştirmenin olumlu etkisi, kovuşturmayla uğrama korkusunun ortadan kalkmış olması olarak değerlendirilir. Seks işçileri yeni sistem sonrası gündüz vakitleri dahil olmak üzere daha güvenli alanlarda çalışabilmeye başlamıştır ve olası şiddet vakalarında polis tarafından daha fazla ciddiye alındıklarını hissetmektedirler¹⁷⁷.

Bu noktalardan anlaşılacağı üzere, Komite tarafından varılan 2008 yılındaki beş yıllık periyot değerlendirmesi genel olarak olumludur. Sokak fuhuşu tüm ülkedeki

¹⁷³ Committee Report, s. 49-54.

¹⁷⁴ Committee Report, s. 55-58.

¹⁷⁵ Committee Report, s. 93-94.

¹⁷⁶ Committee Report, s. 101-102.

¹⁷⁷ Committee Report, s. 130-131.

sektörün %11'ini oluşturmaktadır ve bununla ilgili ciddi seviyede rahatsızlık dile getiren sadece Christchurch ve Manukau şehirleri olmuştur; ki söz konusu şehirler toplumsal açıdan pek çok problemin yaşandığı yerlerdir. Seks işçilerinin %60'ı bir müşteriye reddetme konusunda çok daha güvende hissettiklerini belirtirken, seks işçilerinin sadece %4'lük kısmı sektöre girişin başka biri tarafından zorlamayla olduğunu ifade etmiştir. Sektörün %1,3'ünün ise 18 yaşının altındaki kişilerden, yani çocuklardan oluştuğu anlaşılmıştır. Olumsuzlar açısından yine Christchurch ve Manukau şehirler başta olmak üzere bazı yerel yönetimlerin sıkı regülasyonlar uyguladığı anlaşılmış, hatta küçük ölçekli fuhuş işletmelerinin bölgelerine müdahalede bulunmaya çalışılmıştır. Auckland şehrinde hazırlanan yönetmelik gibi bazı yerel düzenlemeler çok fazla kısıtlama içermesi ve genel mevzuatla örtüşmemesi nedeniyle mahkemeler tarafından iptal edilmiştir¹⁷⁸.

Yukarıdaki sonuçlara istinaden, Yeni Zelanda mevzuatına ilişkin olumsuz ve karşıt görüşler de bulunur. Bunlara göre, bazı bölgelerde seks işçileri sayısında çok yüksek oranda artış olduğu¹⁷⁹, organize suç örgütlerinin etkinliklerinin yoğunlaştığı, insan ticareti mağdurları ile çocukların ticari cinsel sömürüsü konularında herhangi bir iyileşme sağlanamadığı¹⁸⁰, NZPC seks işçileri hakları örgütünün dekriminalizasyon yanlısı aktivitelerinden ötürü Komite'deki varlığına devam etmesinin nesnellikten uzak olacağını ve kişilerin fuhuş yoluyla sömürülmesi üzerinden oluşan mağduriyetin genel olarak inkar edildiği¹⁸¹ öne sürülür. Hatta, Manukau şehrinde sokak fuhuşundaki büyük artıştan dolayı fuhuş mevzuatının değişmesi ve eskiden olduğu şekilde fuhuşun önleyici tedbirler alınarak belirli fiillerin cezalandırılması için bir yasa tasarısı¹⁸² dahi oluşturulur¹⁸³.

¹⁷⁸ Canada Library of Parliament Background Paper, s. 8.

¹⁷⁹ Abel, s. 588.

¹⁸⁰ Maxim Institute, Submission to the Prostitution Law Review Committee, Auckland, New Zealand, 2007. (<https://www.maxim.org.nz/wp-content/uploads/2007/07/SUB-2007-Prostitution-Law-Review-Committee.pdf>) (Erişim tarihi: 05 Ekim 2019)

¹⁸¹ Janice G. Raymond, Gatekeeping Decriminalization of Prostitution: The Ubiquitous Influence of the New Zealand Prostitutes' Collective, Dignity: A Journal on Sexual Exploitation and Violence, Volume 3, No: 2, Article 6, April 2018, s. 11-12.

¹⁸² Manukau City Council Local Government and Environment Committee, Manukau City Council (Control of Street Prostitution) Bill No:6-1, House of Representatives, New Zealand, 2005.

¹⁸³ Committee Report, s. 146-148.

Ayrıca Fuhuşta Reform Yasası'yla gelen yeni sistemin, söylenenin aksine ahlaki normlardan azade ve nötr bir pozisyonda olmadığını, özellikle göçmenlerin fuhuş sektöründe çalışmasının yasaklanması ve kuralı ihlal edenlere sınır dışı edilme yaptırımının uygulanmasının bu açıdan önemli göstergelerden biri olduğu da ileri sürülür¹⁸⁴. Zira bu argümana göre, tamamen serbestleştirme söylemi gerçekleşmeyip göçmen seks işçilerine ayrımcılık meydana gelmekte; kişiler yasadışı şekilde çalışmaya itilerek, sömürü ve şiddete açık hale gelmektedir; ki bu durum yeni sistemin seks işçilerinin çalışma, güvenlik ve sağlık eksenindeki insan haklarına riayet prensibiyle açık şekilde çelişir niteliktedir¹⁸⁵. Sadece 2015 ile 2018 yılları arasında, 38 göçmen hakkında sınır dışı etme kararı çıkmış, bunlardan 27'si ülkeden çıkış yapmış veya yaptırılmıştır¹⁸⁶. Mevzuat bu yönüyle, insan ticaretini engellemekten ziyade, göçmen seks işçilerinin ayrımcılığa maruz kalması, sömürüye açık hale gelmesi ve damgalanmasıyla sonuçlandığı için eleştirilir¹⁸⁷.

Diğer önemli bir mesele ise seks işçilerinin sektörden çıkma noktasında karşılaşılan zorluklar ve engellerdir. Seks işçiliğine ilişkin damgalanma ve önyargılar, hala kişilerin rahatça sektörden çıkmasını etkileyecek nitelikte görülebilir. Nitekim, seks işçisi geçmişini yargılanma endişesiyle paylaşamamak, saklı tutulduğu noktada seks işçisi olarak çalışılan yılları açıklamakta zorlanmak gibi birçok sebep yüzünden daha iyi iş olanaklarına erişemeyeceğine inanan seks işçileri, başka sektörlerle geçiş yapma noktasında sıkışabilir. Bu noktadan hareketle hukuksal olarak yapılan reform daha şeffaf bir sektöre yönelse dahi, toplumsal, kültürel ve ekonomik olarak fuhuşla ilgili kat edilmesi gereken yol olduğu aşikardır¹⁸⁸.

¹⁸⁴ Cecilia Benoit, Michaela Smith, Mikael Jansson, Priscilla Healey, Doug Magnuson, "The Prostitution Problem": Claims, Evidence, and Policy Outcomes, Archives of Sexual Behavior, Volume 48, (s. 1905–1923), 2018, s. 1917.

¹⁸⁵ Lynzi Armstrong, Decriminalisation and the Rights of Migrant Sex Workers in Aotearoa/New Zealand: Making a Case for Change, Women's Studies Journal, Volume 31, No: 2, (s. 69-76), December 2017, s. 71. (Armstrong)

¹⁸⁶ Laura Walters, "Immigration New Zealand Deports Migrants Engaging in Illegal Sex Work", Stuff, 06 June 2018. (<https://www.stuff.co.nz/national/politics/104458021/immigration-new-zealand-deports-migrants-engaging-in-illegal-sex-work?rm=m>) (Erişim tarihi: 05 Ekim 2019)

¹⁸⁷ Armstrong, s. 73-75.

¹⁸⁸ Jordan, s. 75-76.

Yeni Zelanda'nın mevzuatının uygulamaya yansıyan çıktılarına ilişkin iyileştirme önerilerinde bulunmak mümkündür. İlerleyen yıllardaki araştırmalar için, sadece sektörde bulunan tahmini kişi sayısını saptamaya ek olarak, sağlık, güvenlik, işçi hakları ve insan hakları gibi ayrı kategorilerde çok boyutlu veri toplaması yapmak faydalı olacaktır. Seks işçilerinin belli işleri veya müşterileri reddetme hakkıyla ilgili olarak işletme sahiplerine daha detaylı bilgilendirme yapılabilir. İş sağlığı ve güvenliği için seks işçilerine mahsus hazırlanan kılavuzlar kullanım kolaylığı için revize edilebilir. Sağlık Bakanlığı'nın düzenli teftişler yapabilmesi için ek fon ayrılabilir. Polis teşkilatı ile sektördeki etkileşiminin iyileştirilmesi için çalışmalar yapılabilir. Sertifika sisteminde geçerlilik süreleri uzatılabilir. Sertifika sahiplerinin listeleri daha etkin teftiş sonuçları alınması adına gerekli makamlarla paylaşılabilir. Sivil toplum kuruluşlarının sektörden çıkmak isteyenler ile küçüklerin sektördeki varlığının azaltılmasına destek sunmaları için, bu kuruluşlara ek fon sağlanabilir¹⁸⁹.

Sonuç itibarıyla, Yeni Zelanda örneği üzerinden fuhuşu her yönüyle suç olmaktan çıkarıcı ve sektörü serbestleştirici modelle alakalı olarak şu noktalar tekrar vurgulanabilir: Bu yaklaşımda hakim olan konular seks işçiliğinin bir meslek olarak kabul ederek kişilerin sektördeki güvenliğini ve sağlığını azami seviyeye taşımak, sektörü merkezi devlet odağında sıkı ve yoğun kurallarla düzenleyip denetlemek yerine konuya insan hakları perspektifinden yaklaşmak ve olası sorunlara bölgesel odakta ve yerel idari kurumların desteğiyle cevap vermek, böylelikle seks işçilerini toplum nezdinde ayrımcılıktan, sektörün özellikle insan ticareti suçuyla perçinlenen şiddet, sömürü ve zorlamadan arınmasını sağlamaktır.

Yeni Zelanda'daki gelişmelerden hareket edilerek, söz konusu yaklaşımın diğer modellere göre insan hakları odaklı olduğu ve öne sürülenin aksine fuhuş sektöründeki aktörler açısından niceliksel bir artışa veya suç ihlallerinde artışa

¹⁸⁹ Committee Report, s. 18-19.

sebepe olmadığı sonucuna varılabilir¹⁹⁰. Diğer yandan, suç olmaktan çıkarma yaklaşımı tam anlamıyla tek bir ülkede uygulamaya geçmiş olup somut veriler ve araştırmalar sınırlı şekildedir. Bu konuda derlenen en geniş ölçekli rapor 2008 yılına aittir. 2003 yılındaki reformun ardından, uzun vadeli etkilerin daha detaylı değerlendirilebilmesi ve karşılaştırmalı olarak ilerlenebilmesi için yeni araştırmaların yapılması faydalı olacaktır¹⁹¹.

1.3.5 Düzenleme Modellerinin Değerlendirmesi

Bu noktaya kadar aktarıldığı kadarıyla, seks işçiliğine yönelik politik yaklaşımlar, bu yaklaşımların mevzuata nasıl yansıdığı ile çeşitli ülkeler örnek seçilerek konuyla ilgili alternatif modeller incelenmiştir. Bu başlık altında, ortaya konan modellerin, yine ülke örneklerinden çıkan sonuçlar ışığında karşılaştırmalı şekilde değerlendirmesi yapılacaktır. Literatürdeki yaygın tartışmalar ile hem düşünsel hem de uygulamadaki karşıtlıkların doğurduğu etkilerin vurgulanması amacıyla, konu ağırlıklı olarak İsveç'te uygulanan yasaklayıcı model ile Yeni Zelanda'da uygulanan suç olmaktan çıkarıcı model çerçevesinde ilerleyecektir.

Konunun başlangıç kısmında ifade edilen temel yaklaşımları ve mevzuat tiplerini tekrarlamakta fayda vardır: Devletler fuhuşu suç kabul etmeye, fuhuşu belirli şartlar altında düzenleyerek yasallaştırmaya ve kısmen suç kabul etmeye veya fuhuşu tamamen serbestleştirmeye yönelebilirler. Fuhuşun suç olarak kabul edilmesinde, tümünden yasaklayıcı veya önleyici mevzuat görülürken; sınırlı şekilde yasallaştırmada düzenleyici mevzuat görülür. Fuhuşun tamamen serbest bırakılmasında ise suç olmaktan çıkarıcı mevzuat söz konusu olur. İlk iki yaklaşım sadece belirli nüanslar dahilinde birbirinden ayrılırken, son yaklaşım diğerlerinden tamamen farklı bir bakış açısıyla ilerler. Bu nedenle hem teorik hem de pratik açıdan ortaya çıkan keskin ayrımın, aşağıda aktarılacağı üzere literatürü ikiye böldüğü söylenebilir.

¹⁹⁰ Mossman, s. 36-37.

¹⁹¹ Committee Report, s. 168.

1999 yılında yasaklayıcı modele geçen İsveç'te, cinsel hizmet sunumundan ücret karşılığı faydalanan müşterilerin cezalandırıldığı ve sektöre olan talebin önüne geçilerek seks işçilerinin başka sektörlerle yönelmesini hedefleyen bir sistem söz konusudur. Mevzuat değişikliğinden sonra idare, yeni düzenin yaklaşık 1850 ile 3000 arasında seks işçisinin sektörden çıkışını sağlayacağını umar. Diğer planlar arasında, müşterilerin yaptırımlardan çekinerek cinsel alışkanlıklarını değiştirmesi ve fuhuşa yönelik insan ticareti ile göçmen seks işçisi sayısının azalması bulunur. İdare hala yeni mevzuatın başarısını özellikle sektördeki seks işçisi sayısının azaldığı argümanı ile savunmaya devam etse de sayılarda önemli bir düşüş yaşanmaz. Deyim yerindeyse bu sosyal deneyin başarısızlıkla sonuçlandığı ileri sürülür. İdarenin kamuyla paylaştığı bilgilerin sayılara ve somut bilimsel verilere dayanmadığı, bilgilerin yer aldığı İngilizce raporun gerçek olguları tam olarak yansıtmadığı gibi gerekçeler sunulur¹⁹². Ayrıca tüm bu politikalar uygulanırken, seks işçilerinin sesinin yeterince duyulmadığı, onların perspektifinden bakılmadığı ve etkilerin dünyaya yeterince nesnel aktarılmadığı gibi noktalara değinilir¹⁹³.

Ayrıca önemli olarak, seks işi yapmanın yasal olarak serbest bırakılmasını mevzuatın içerdiği haklar temelinde incelemek gerekir. İsveç'in yasaklayıcı mevzuatında ücret karşılığı cinsel hizmet sunmak iş hukukuna ve çalışan haklarına uzanan bir yasallaştırma değildir. Buradaki yasallaştırma sadece hizmet sunan kişinin cezai yaptırıma tabi tutulmaması anlamına gelir. Seks işçiliği bir meslek formu olarak tanınmaz, sadece bu faaliyete izin verilir. Bu nedenle İsveç'te diğer işleri yapan kişilerin sahip olduğu çalışan hakları ve güvencelerinden seks işçileri faydalanamaz. Ayrıca çelişkili olarak seks işçiliğinden gelir elde edenlerin vergi ödemesi öngörülür, fakat iş hukukta bu iş türü olarak tanımlanmadığı için sisteme çalışan olarak kayıt mümkün olmadığından sistem tıkanır. Buradan doğan sonuç

¹⁹² Ann Jordan, The Swedish Law to Criminalize Clients: A Failed Experiment in Social Engineering, Center for Human Rights & Humanitarian Law, Issue Paper 4, American University Washington College of Law, April 2012, s. 1-2. (Ann Jordan)

¹⁹³ Petra Östergren, Sex workers Critique of Swedish Prostitution Policy, tarihsiz. (<http://www.petraostergren.com/upl/files/115326.pdf>) (Erişim tarihi: 20 Ekim 2019)

şudur: Seks işçileri ya yalan beyanda bulunacak ya başka bir iş türü altında kaydolacak ya da vergi ödemeyecektir. Bu da ya mesleğini açıkça icra edememek ya da buna bağlı sosyal güvencelerden yararlanamamak demektir. Dolayısıyla ortaya çıkan tablo çalışma özgürlüğünün sınırlandırılması ve kanun önünde eşitliğin sağlanamamasıdır¹⁹⁴. Yasaklayıcı mevzuatın bunun dışında seks işçileri üzerindeki olumsuz etkileri şu şekilde özetlenebilir: Şiddet ve sömürü riskinin artması, seks işçilerine yönelik damgalamanın artması, kolluk çalışanları ve diğer idari makamlar tarafından taciz edilme, kötüleşen cinsel sağlık koşulları. Bu etkiler hak perspektifinde iş sağlığı ve güvenliğinden mahrum kalmak, yaşam hakkının ve vücut bütünlüğünün tehlikeye girmesi şeklinde sonuçlar doğurur¹⁹⁵.

Tüm bu sonuçlara karşılık, yasaklayıcı mevzuat pek çok ülke tarafından benimsenmektedir. İsveç'teki mevzuat değişikliğinden yaklaşık on yıl sonra İzlanda ve Norveç de iç hukukuna benzer düzenlemeler adapte etmiştir. Fransa¹⁹⁶ ve Birleşik Krallık¹⁹⁷ gibi ülkelerde de, bu yaklaşımdaki bir mevzuat oluşturulması değerlendirilmektedir. Nitekim, İsveç adaptasyonundan sonra, yasaklayıcı mevzuatın araçlarla beraber müşterileri de cezalandıran bu formu literatürde Nordik Model ve yeni-önleyici yaklaşım (*neo-abolitionism*) şeklinde¹⁹⁸ anılmaya başlar¹⁹⁹. Nordik modeli sosyal devlet anlayışı, marksizm ve radikal feminizmin savlarının bir kombinasyonu olarak yorumlanabilir. Yinelemek adına burada; cinsiyet eşitliğini sağlamanın öncelikli olduğu sistemde, bunun

¹⁹⁴ Ann Jordan, s. 4-5.

¹⁹⁵ Levy, Jakobsson, s. 6-11.

¹⁹⁶ Coalition Against Trafficking in Women (CATW), "The Resolution Reaffirming the Abolitionist Position of France", CATW International, 06 December 2011. (<http://www.catwinternational.org/Home/Article/542-the-resolution-reaffirming-the-abolitionist-position-of-france>) (Erişim tarihi: 20 Ekim 2019)

¹⁹⁷ Birleşik Krallık ile ilgili örnek bir saha araştırması için bkz: Phil Hubbard, Roger Matthews, Jane Scoular, Regulating the Spaces of Sex Work: Assessing the Impact of Prostitution Law: Full Research Report, ESRC End of Award Report, No: RES-000-22-1001, Economic and Social Research Council (ESRC), Swindon, 2007.

¹⁹⁸ Sarah Kingston, Terry Thomas, No Model in Practice: A 'Nordic model' to Respond to Prostitution?, Crime, Law and Social Change, Volume 71, (s. 423-439), October 2018, s. 423.

¹⁹⁹ Ka Hon Chu, Glass, s. 104-105.

gerçekleştirilmesinin kadının toplumsal, ekonomik ve siyasi hayata tamamen dahil edilmesiyle mümkün olduğu savunulur²⁰⁰.

İsveç örneği üzerinden Nordik modelin ayrıca olumlandığı yönler; kadına yönelik şiddetle mücadele etmesi²⁰¹, cinsel alışkanlıklarını değiştirmek isteyen erkek müşterilere devlet tarafından danışmanlık hizmeti sunulması, cezai yaptırımların etkinliği için kolluk içinde özel olarak insan ticareti ve fuhuş ünitelerinin kurulması gibi sosyal hizmetlerin olmasıdır. Bununla beraber başka modellerin konuya müşteri erkeklerin cinsel davranışları ve fuhuş sektöründeki aracılardan çoğunlukla erkek olması üzerinden bakmayarak güç dengelerinin eşitsizliği açısından konuyu yorumlamadığı; modelin etkin yönlerinden birinin de bu olduğudur²⁰².

Yasaklayıcı modeli kendi nüanslarıyla mevzuatına taşıyan İsveç yaklaşımının Nordik model haline gelmesi, benimsenmesi ve sıkıca savunulmasındaki başarı sürecinde, yasallaştırma mevzuatını uygulayan diğer Avrupa ülkelerindeki olumsuz gidişat da rol oynar. Almanya ve Hollanda gibi ülkelerde yasallaştırmanın doğurduğu olumsuz sonuçlar ve bu tür bir mevzuat yapısının sorunlara etkin bir sorun çözme politikası sağlamadığına yönelik görüşler, hukuki yollardan fuhuş sektörünü şeffaf ve şiddetsiz bir şekilde ilerletme fikrinin imkansız olduğu kanısını perçinler. 2009 yılında sırayla Norveç'in ve İzlanda'nın yaptığı İsveç benzeri adaptasyonlarla beraber alınan olumlu sonuçlar akabinde, modelin savunuculuğu yükselişe geçer²⁰³. Sosyal ve akademik alanlarda da Nordik modelin örnek

²⁰⁰ Mathieson, Branam, Noble, s. 371.

²⁰¹ CATW, Prostitution Is Not "Sex Work", Briefing Paper, 2011. (<http://www.catwinternational.org/Content/Images/Article/253/attachment.pdf>) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)

²⁰² Mathieson, Branam, Noble, s. 403-412.

²⁰³ Janice G. Raymond, Trafficking, Prostitution and the Sex Industry: The Nordic Legal Model, CATW International, July 2010. (<http://www.catwinternational.org/Home/Article/91-trafficking-prostitution-and-the-sex-industry-the-nordic-legal-model>) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

alınmasına²⁰⁴ hem de buna zıt düşen seks endüstrisini serbestleştirme ve suç olmaktan çıkarma yaklaşımına ilişkin girişimlerde bulunulur²⁰⁵.

Diğer yandan yasaklayıcı, önleyici ve düzenleyici modeller; Yeni Zelanda'da uygulanmakta olan sektörü serbestleştiren ve suç olmaktan çıkarıcı mevzuat karşısında, kendi içlerindeki farklı yaklaşımlarına rağmen tek bir geniş kümede ele alınarak da karşılaştırılabilir. Zira daha önce detaylıca aktarılmış olan, mevzuatların hazırlanması ve uygulamadaki etkiler açısından doğan tüm bu farklılıklara rağmen, en azından bir ortak nokta barındırırlar: Söz konusu hukuksal düzenlemeler fuhuş sektöründeki belirli alanların ortadan kalkması için bir araç olarak kullanılmaya yarar ve bu bakımdan benzerlik taşır. Üç modelde de sokakta ve kamusal alanda işleyen fuhuş bir problem olarak yorumlanır. Sokak fuhuşu üç senaryoda da olumlu anlamda bir değişime uğramadığı gibi, politikalar yetersiz kalır ve bu kesim daha çok yer altına inecek hale gelebilir. Sonuç olarak fuhuşun bazı formlarının bu düzenlemeler yoluyla baskılandığı söylenebilir²⁰⁶.

Bu bağlamda Yeni Zelanda örneğini tekrar dile getirmek isabetli olabilir. Suç olmaktan çıkarıcı modelin bu noktada en önemli özelliği hak temelli yaklaşımıdır. Sektörün serbestleştirilmesi ve serbest piyasaya dahil edilmesi politikasının özünde yatan, seks işçilerinin marjinalleştirmekten çıkarak haklarını temin etme amacı tekrar vurgulanmalıdır. 2003 yılında uygulamaya konulan modelin uzun vadeli etkilerini görmek gerekcekse de, yukarıda bahsedildiği gibi ilk etapta yapılan araştırmalar suç oranlarında, şiddet vakalarında, insan ticareti ve seks işçilerinin sayısında yeni mevzuatın doğrudan sebep olduğu bir artış gerçekleşmediğini ve

²⁰⁴ Mary Sullivan, Sheila Jeffreys, CATW, Legalising Prostitution Is Not the Answer: The Example of Victoria, Australia, CATW, North Fitzroy, 2001, s. 1-13.

²⁰⁵ Open Letter to Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü'ne açık mektup), CATW, 17 July 2015. (<http://www.catwinternational.org/Content/Images/Article/620/attachment.pdf>) (Erişim tarihi: 20 Ekim 2019)

²⁰⁶ Phil Hubbard, Roger Matthews, Jane Scoular, Regulating the Spaces of Sex Work: Assessing the Impact of Prostitution Law: Full Research Report, ESRC End of Award Report, No: RES-000-22-1001, Economic and Social Research Council (ESRC), Swindon, 2007, s. 28.

olumlu etkileri bulunduğunu²⁰⁷ ortaya koymuştur. Bu modelin sektördeki şiddet ve sömürüyü kısa vadede tamamen ortadan kaldırmak gibi bir etkisi olmamasına rağmen, fuhuşu bastırıcı etkiler doğurmuş diğer modellere istinaden seks işçilerinin görünürlüğünü kesinlikle arttırdığı söylenebilecektir²⁰⁸. Ayrıca cinsel sağlık ve HIV'den korunma açısından, suç olmaktan çıkarma modelinin diğer düzenlemelere göre daha olumlu bir etki doğurmuş olduğunu da eklemek gerekir²⁰⁹. Güncel olarak Yeni Zelanda mevzuatının eleştirildiği belirgin bir husus, yasa tasarısına sonradan eklenmiş olan göçmenlerle ilgili sınırlamalardır. Bu hükümlerin eşitlik ilkesine aykırı olarak ayrımcılık yarattığı, kötü muamele ve şiddete mahal yarattığı ve göçmen seks işçilerinin sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıya bırakıldığı ifade edilir²¹⁰. Yasa koyucu tarafından burada, göçmen seks işçilerinin haklarıyla insan ticaretiyle mücadele ekseninde sömürüyü önleme politikası yarışdırılmış ve ikincisine öncelik tanımıştır. Bu nedenle devletin hak kısıtlamasından doğan sorunlara ek önlemler alması gerekir²¹¹.

Hali hazırda önleyici mevzuat uygulayan Kanada'da, muhtemel değişiklikler ve fuhuş yasası reformu adımlarının atılması için alternatif modeller değerlendirilmektedir. Kanada'daki reform gündemiyle ilgili olarak, seks işçileri haklarını destekleyen pek çok sivil toplum örgütü serbestleştirilme taraftarıdır²¹². Yeni Zelanda, hem reform öncesi Kanada'ya benzer bir mevzuat içermesi

²⁰⁷ Örneğin, insan ticaretini önleme politikalarında Yeni Zelanda tüm kriterleri sağlayarak birinci kategoriye yerleştirilmiştir. Bkz.: United States Department of State, 2018 Trafficking in Persons Report - New Zealand, 28 June 2018. (<https://www.refworld.org/docid/5b3e0abd4.html>) (Erişim tarihi: 3 December 2019)

²⁰⁸ Ahmed, s. 255-256.

²⁰⁹ Ahmed, s. 258.

²¹⁰ New Zealand Prostitutes' Collective, CEDAW Shadow Report to the 70th CEDAW Session, 2018.

(https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/en_cedaw_new_zealand_shadow_report_final.pdf) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

²¹¹ CEDAW Committee, List of Issues and Questions in Relation to Eighth Periodic Report of New Zealand, Addendum, Replies of New Zealand, No: CEDAW/C/NZL/Q/8/Add.1, 2018.

²¹² Action Canada for Sexual Health & Rights, "Sign the Solidarity Statement for Sex Workers' Rights" (<https://secure.actioncanadashr.org/solidarity-sex-workers-rights>) (Erişim tarihi: 04 Aralık 2019)

bakımından²¹³ hem de serbestleştirmeyi uygulayan tek ülke olması açısından karşılaştırma açısından isabetli bir tercih olarak görülebilir. Suç olmaktan çıkarıcı model bağlamında, örneklenen mevzuatın özellikle hakların tesis ve emin edilmesi noktasında seks işçiliği ile ilgili felsefi gerekçelendirmelere nazaran mevcut sorunlara rasyonel ve pragmatik çözümler sunma perspektifiyle yaklaşması önemli bulunur. İnsan ticareti ve çocukların fuhuş yoluyla sömürülmesi bakımından olumsuz etki yaratmamasına vurgu yapılır. Seks işçilerinin güvenliği ve medeni hakları icra edebilme kapasitesinin oluşması ayrıca modelin olumlu bir yönüdür²¹⁴. Özetle, söz konusu modelin hak temelli perspektifte ideal bir örnek teşkil ettiği²¹⁵, hatta seks işçiliğinin düzenlenmesine ilişkin en iyi alternatif olduğu²¹⁶ sonucuna varılması mümkündür²¹⁷.

Buraya kadar aktarılanlardan anlaşıldığı üzere, hem Nordik model olarak da anılan yasaklayıcı modelin hem de Yeni Zelanda örneğiyle eşleştirilen suç olmaktan çıkarıcı modelin uygulama ve politika geliştirme cephelerinde kuvvetli savunucuları bulunur. İlkeleri, seks işçiliğini yorumlayış şekli ve uygulamadaki kazanımlar bakımından bu iki modelin birbirine zıt konumlanması sebebiyle, ortaya konulan argümanlar açısından kesin bir olumlamaya da olumsuzlamaya da varmak güçtür. Bu noktada, saha araştırmaları ve kapsamlı veri toplama çalışmalarının önemini tekrar not etmek gerekir, zira ancak sistematik, geniş kapsamlı ve somut bilgiler ışığında modellerin çıktıları ölçülebilir. Bu çalışmanın odak noktası

²¹³ STELLA, New Zealand's Prostitution Reform Act: An Effective Model of Sex Work Law Reform, Infosheet, 2014. (http://chezstella.org/docs/Infosheets/En/new_zealand_140322.pdf) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

²¹⁴ Leslie Ann Jeffrey, Barbara Sullivan, Canadian Sex Work Policy for the 21st Century: Enhancing Rights and Safety, Lessons from Australia, Canadian Political Science Review, Volume 3, No:1, March 2009.

²¹⁵ Mary Sullivan, CATW Australia, What Happens When Prostitution Becomes Work? An Update on Legalisation of Prostitution in Australia, CATW, North Amherst, Massachusetts, 2005.

²¹⁶ Amnesty International, s. 14-16.

²¹⁷ PIVOT Legal Society, Brief to the Standing Committee on Justice and Human Rights, Study of Human Trafficking in Canada, Vancouver, 28 May 2018, s.12-13 (https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/pivotlegal/pages/3278/attachments/original/1527885955/PivotLegalSociety_Human_Trafficking_Submission_1_.pdf?1527885955) (Erişim tarihi: 04 Aralık 2019)

açısından ise kesin olarak çıkarılabilecek sonuç, farklı perspektiflere göre seks işçilerini ilgilendiren hakların birbiriyle yarıştığıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLİĞİNE İLİŞKİN HUKUKSAL YAKLAŞIM, MEVZUAT VE UYGULAMA

Bu bölümde, Türkiye'nin seks işçiliğine ve sektörüne ilişkin mevzuatından bahsedilecektir. Öncelikle Türkiye'nin taraf olduğu insan haklarıyla bağlantılı uluslararası sözleşmeler konuyla alakalı olduğu ölçüde özetlenecek, sonrasında iç hukukta var olan düzenlemeler detaylı şekilde derlenecektir. Buradan yola çıkılarak Türkiye'deki fuhuş mevzuatı ile mevzuatın uygulanması noktasında meydana gelen farklılıklara değinilecek ve seks işçilerinin deneyimlediği sorunlar odağında problemleri hususlar vurgulanacaktır. Son olarak Türkiye'nin fuhuş konusunda nasıl bir yaklaşımı benimsediği ve hangi modeller kapsamında değerlendirilebileceği, ilk bölümde aktarılmış olan farklı hukuksal yaklaşımların ve çeşitli mevzuat modellerinin ışığında yorumlanarak incelenecektir.

2.1 TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

İnsan hakları hukuku çerçevesinden bakıldığında, uluslararası düzenlemelerin rolü oldukça büyüktür. İnsan hakları, ülkesindeki tüm yurttaşların hak güvencesi için taahhüt altına giren devletlerin öngörülen kuralları gerçekleştirmekle yükümlü olduğu temel ve vazgeçilmez olanı ifade eder²¹⁸.

²¹⁸ CETAD, s. 31.

Türkiye Devleti'nin 1949 tarihinde taraf olduğu²¹⁹, 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde²²⁰ bulunan eşitlik ve yaşam hakkı ile ayrımcılık yasağı düzenlemeleri, seks işçilerinin de öznesi olduğu temel insan haklarının belirlenmesi ve koruma altına alınması bakımından bir çatı belge görevi görür. Akabinde gelen BM Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile 2003 yılında taraf olunan BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme da yine eşitlik ve ayrımcılık konularını detaylandırarak güvence altına alınmasında destekleyici ve genel düzenleyici niteliğindedir. Bu metinlerde toplumsal cinsiyet eşitliği, fiziksel ve zihinsel sağlık, cinsellik ve üreme sağlığına vurgu yapılır.

Türkiye Devleti'nin 1985 tarihinde taraf olduğu, 1979 tarihli Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi²²¹ ise seks işçilerinin haklarının korunması ve güvence altına alınması bakımından en önemli uluslararası düzenlemelerden biridir. Bu sözleşmede cinsiyet eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ile temel özgürlüklerin tanınması ve yararlanılması amaçlanır.

CEDAW'ın “Kadın Satışının Yasaklanması” başlıklı altıncı maddesi diğer metinlere kıyasla çok daha spesifik bir düzenleme içerir: “*Taraf Devletler, kadın ticareti ve fahişeliğin istismarının her şekliyle önlenmesi için yasama dahil gerekli her türlü tedbiri alacaklardır.*” Söz konusu düzenleme, taraf ülkelere sorumluluk getirmesi bakımından kayda değer niteliktedir. Burada yoğunlaşılan mesele, seks endüstrisine iradesiyle girmiş veya iradesi dışında sokulmuş tüm kadınların istismar edilmesinin önüne geçilmesi hedefidir.

²¹⁹ 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>) (Erişim tarihi: 25 Eylül 2019)

²²⁰ 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İngilizce versiyon, BM resmi internet sitesi. (<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>) (Erişim tarihi: 25 Eylül 2019)

²²¹ 1979 tarihli Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>) (Erişim tarihi: 25 Eylül 2019)

CEDAW Komitesi'nin 1992 tarihli 19 sayılı Tavsiye Kararında, fuhuş yapan kişilerin genellikle yasadışı olan toplumsal konumlarından ötürü marjinalleştirildiği ve şiddete özellikle açık bir grup hale geldiği; bu nedenle tecavüz ve diğer şiddet biçimlerine karşı hukukun korumasından eşit biçimde yararlanmaları gerektiği açıkça ifade edilir. 1999 tarihli 24 sayılı Tavsiye Kararı'nda ise, fuhuş sektöründe yer alan kadınların sağlık ihtiyaçları ve haklarıyla özel olarak ilgilenilmesi gerektiğine dikkat çekilir²²². Bu açılardan bakıldığında CEDAW, seks işçiliğinin ortadan kaldırılması amacıyla yol gösterici ilkeler öngörmeyen ve üstüne üstlük seks işçilerinin insan haklarının koruma altına alınmasını öncelikli hedef olarak belirlemiş ve bunun için açık destek sunan bir sözleşme metnidir.

Diğer bir düzenleme 1993 tarihinde BM Genel Kurulu'nca kabul edilen Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi'dir²²³. Bildirge kadına yönelik şiddet ile şiddet fiillerinin sınırlandırmayarak ve fakat detaylı olarak sıralandırır. Bildirgenin ikinci maddesinde mevcut olan “*kadın ticareti ve fahişeliğe zorlama dahil olmak üzere genel olarak toplum içinde meydana gelen şiddet*” ifadeleri üzerinden anlaşılacağı üzere, bu iki mesele bir şiddet biçimi olarak kabul edilmiştir. Bildirgede her ne kadar seks işçiliği ile bağlantılı direkt ve açık bir ifade bulunmasa da, ilgili maddede sıralanan şiddet biçimlerinin sınırlandırılmayacağına ilişkin ifade ve buraya yapılan vurgu seks işçilerinin mesleğin doğasından kaynaklanan ve maruz kaldığı şiddet biçimlerinin de bu kapsamda değerlendirilebilmesinin önünü açabilecektir.

²²² CEDAW Tavsiye Kararları, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. ([https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_(1-29).pdf)) (Erişim: 25 Eylül 2019)

²²³ 1993 tarihli BM Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/kadına_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20%C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf) (Erişim: 25 Eylül 2019)

Bu noktadan hareketle Eylül 1995 tarihli Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'ndan bahsetmek isabetli olur. Birleşmiş Milletler kuruluşunun 50. yıl dönümünde “*tüm kadınlar adına eşitlik, kalkınma ve barış*” hedefleri gözetilerek ve devam eden eşitsizliği iyileştirme niyetiyle Pekin'de düzenlenen konferans sonucunda Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu²²⁴ ortaya çıkar. Bu metinde fahişelik ifadesi benzer şekilde genel toplum içinde olagelen fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddetin bahsedildiği kısımlarda ve kadına karşı şiddet konusu altında yer bulur. Ek olarak, kadın ve fahişeliğe zorlanma ifadeleri de metinde sıkça yer bulur. Gelgelelim, seks işçilerine özgün, onların deneyimlerini baz alan ve direkt olarak buna ilişkin güvence talep eden açık bir maddeye yer verilmediği görülmektedir.

Diğer yandan, Pekin Deklarasyonu “Kadınlara Yönelik Şiddet” başlığındaki 122. maddesinde 1949 tarihli BM İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme²²⁵, ye referans verir. Yinelemek gerekirse, bu sözleşme bir başka insanı fuhuş için temin eden, bu amaçla ayartan ve kandıran; ve bir başka insanın fuhuş yapmasını istismar eden herkesin cezalandırılması ve fuhuşun sonlandırılması gerektiğini benimser. Fuhuş yapan kişinin rızasının olması fiili gerçekleştiren kişilerin cezalandırılmasının önüne geçmez. Bu anlayış sözleşmede fuhuşa zorlanma ile rıza dahilinde ücret karşılığı seks işçisi olma arasında bir fark gözetilmediğini ortaya koyar.

Metnin göçmenlik ve iltica odağındaki 17. maddesinde, taraf devletlere “*fuhuş amacıyla her cinsiyetten insan ticaretini*” kontrol edilmesi amacıyla çeşitli tedbirlerin alınmasını ve sürdürülmesini taahhüt etme yükümlülüğü getirilir. Burada kişilerin cinsiyetinin kadınlarla sınırlanmamış olması önemlidir. Fakat

²²⁴ 1995 tarihli Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>) (Erişim: 25 Eylül 2019)

²²⁵ 1949 tarihli BM İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme, Türkçe versiyon. (http://www.insanhaklarisavunuculari.org/ihlal/files/ticaret/insan_ticaretinin_yasaklanmas_szleme_si.pdf); 1949 Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others metnin orijinal hali için bkz: (<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TrafficInPersons.aspx>) (Erişim tarihleri: 25 Eylül 2019)

diğer yandan sözleşmenin geneli düşünöldüğünde insan ticareti odağında düzenlemeler içermesi bakımından seks işçiliğı bakımından özel bir kapsayıcılık taşımadığını söylemek mümkündür. Fuhuşa sürüklenme ve şiddete maruz bırakılmayı önleme amacıyla oluşturulan pek çok sözleşme gibi, seks işçiliğı bir meslek olarak seçen kişilerin haklarının korunması noktasında bu tür metinler sınırlılık göstermektedir.

Yukarıda bahsi geçen uluslararası sözleşme ve bildirgeler incelendiğinde; fuhuş, fahişelik ve kadın veya insan ticareti gibi ifadelere sıkça yer verildiğı görölmektedir. Buradaki ortak nokta ve temel amaç daha çok kadına yönelik şiddetin tanım kapsamı ve şiddetin önlenmesi temelinde yer bulmaktadır. Fuhuş özelinde bakıldığında ise, ağırlıklı olarak fahişeliğe zorlama olgusu üzerinden bir koruma niyetine rastlandığı söylenebilecektir. Çerçevesel olarak, söz konusu tüm metinlerde rıza ve iradenin, cezalandırma veya koruma öğeleri açısından herhangi bir kriter olarak şart koşulmaması, seks işçileri bakımından uluslararası hukuk düzleminde lehe bir sonuç barındırır.

2.2 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLİĞİNE DAİR MEVZUAT

Türkiye'deki fuhuşa ilişkin mevcut mevzuatın temelleri Cumhuriyet öncesi dönemde atılmıştır ve yapısal olarak günümüze uzanan istikrarlı bir gidişatı olduğunu söylemek mümkündür. Fuhuşun tayin edilen yerlerde, yasal olarak denetlenebilmesine imkan verecek şekilde yapılabilmesi ve bunun dışında kalan fuhuşa ilişkin eylem, yer ve kişilerin idari ve cezai düzenlemelere tabi tutulması Osmanlı Devleti döneminden günümüze süreklilik ve benzerlik gösterir.

Cumhuriyet rejimine geçildikten sonra, fuhuş öncelikle kamu sağlığı bakımından bir sorun olarak görülmesi sebebiyle 1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve bu kapsamda çıkarılan nizamnameler aracılığıyla düzenlemeye tabi olur. Akabinde 1933 tarihli Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü ile söz konusu

nizamnameler çeşitli değişikliklerle ikame olur. Tüzükte fuhuşun devlet nezdinde kayıtlı olan kadınlarca ruhsat verilmiş mekanlarda ve sağlık kontrolleri ile çalıştırılması öngörülür. Günümüzde mevcut olan fuhuşla ilgili mevzuatın temelleri de bu tüzüğe dayanır.

Bu bağlamda Türkiye’de devletin benimsediği yaklaşımın fuhuşun sınırlı şekilde yasallaştırılması ve uygulanan mevzuatın düzenleyici bir yapıda olduğu söylenebilir. Genel olarak bakıldığında seks işçiliğine ilişkin mevzuat düzenleyerek denetleme yönelimindedir. Fuhuşu topyekün yasaklayıcı bir yapıya gidilmediğinden, fuhuş olgusunun bir anlamda kurumsallaşmış olarak kabul gördüğü söylenebilir. Nitekim seks işçileri öncelikle devlet tarafından kayıtlı şekilde, hususi tayin edilmiş yerlerde ve düzenli sağlık kontrolü şartı ile çalışabilir. Yani bir kişinin devlet tarafından belirlediği mekanlarda seks işçiliğini icra etmesi ve hizmet sunması hukuken suç kabul edilmez.

Türkiye Cumhuriyeti mevzuatına göre, fuhuşa ilişkin suç sayılan fiiller bir kişiyi fuhuşa teşvik etmek, fahişeliğe zorlamak ve bunun üzerinden bir kazanç elde etmek şeklinde özetlenebilir. Bu nedenle konunun devamında Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Türk Ceza Kanunu, Kabahatler Kanunu, Umumi Hıfzısıhha Kanunu başta olmak üzere fuhuşla alakalı ve seks işçilerini doğrudan ilgilendiren hem idari hem cezai düzenlemeler sırayla ele alınacaktır.

2.2.1 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

Hukuk piramidinin tepesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 1. ve 2. maddesinde taahhüt altına alındığı üzere, Türkiye Devleti Cumhuriyet ile yönetilen, insan haklarına saygılı, vatandaşlarının haklarını güvence altına alan demokratik ve sosyal bir devlettir. Yine 5. maddede belirtildiği üzere, Türkiye Devleti hukukun üstünlüğü ilkesi temelinde, kişilerin ve toplumun huzurunu ve refahını sağlamak, temel hak ve hürriyetleri korumakla yükümlüdür. Bu noktada sosyal hukuk devleti anlayışı, insanların maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları ve

ortamı hazırlamak anlamına da gelir. Diğer yandan ise yine aynı anlayışın benimsenmesi, devletin barış ve adaleti sağlamak adına sosyal ve ekonomik alanlara müdahale etme gerekliliği ve yetkisini de beraberinde getirir²²⁶.

Temel insan haklarının güvence altına alındığı çatı mevzuat görevini gören Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın, seks işçilerinin haklarının da güvence altında tutulması ve korunması bakımından hukuken başlangıç noktası olarak benimsenebileceğini söylemek mümkündür. Zira Anayasa eliyle güvence altına alınan haklar tüm bireyleri kapsayan şekildedir; ideal ve kural olarak kimse icra ettiği iş dahil olmak üzere bir diğerinden ayrı tutulmaz. Anayasa'nın 10.maddesinde ifade edilen kanun önünde eşitlik hükmü, herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit sayılacağını söyler.

Gelgelelim, Anayasa'nın kanun önünde eşitlik hükmü, ancak 2004 yılında yapılan değişiklikle bir ek fıkra ile güncellenebilmiştir. Söz konusu ek fıkra ile, kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ifadesi açıkça yer almış, bu eşitliğin sağlanması için devlet ekstra yükümlülük üstleneceğini taahhüt etmiştir. Kadın erkek eşitliğine dair tüm hukuki düzenlemeler her ne kadar kayda değer olsa da, bu ikili ayırım Lezbiyen Gey Biseksüel Transeksüel İnterseks (LGBTI+) hareketindeki eşitlik talepleri açısından eksik kalmaktadır. Fakat cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinden bağımsız olarak tüm seks işçileri açısından düşünüldüğünde; Anayasa'nın 48. maddesi ve devamında gelen çalışma ve sözleşme hürriyeti, 18. maddedeki zorla çalıştırma yasağı, 60. madde ve devamındaki sosyal güvenlik hakları da bu çerçevede seks işçilerinin güncel talepleri ve hak arayışı bakımından önem teşkil eder.

²²⁶ Ergun Özbudun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2017, s.200.

2004 yılında 5170 sayılı kanunla yapılan değişiklikle beraber, Anayasanın “Milletlerarası Andlaşmaları Uygun Bulma” başlıklı 90. maddesinin beşinci fıkrasına ek ifade konulur. Bununla birlikte beşinci fıkranın son hali şu şekli alır:

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. (Ek cümle: 7/5/2004-5170/7 md.) Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.”

Düzenlemeden açıkça görüldüğü üzere, Türkiye’nin taraf olduğu ve yukarıda da örneklendirilmiş olan uluslararası sözleşmeler kanun hükmünde kabul edilir. Dolayısıyla ulusal mevzuat niteliğinde değerlendirilen bu metinlerin ışığında devletin öngörülen taahhüt ve yükümlülükleri icra etmesi zorunluluk haline gelir. 90. maddenin varlığı uluslararası hukuk düzleminde güvence altına alınması hedeflenen insan hakları eksenindeki sorunların yerel eksene yansımaları açısından önemlidir. Seks işçiliği bakımından düşünüldüğünde, öncelikli olarak insan ticareti ve çocukların korunması konuları bakımından gözle görülür bir hukuki koruma sistemi öne çıkacaktır. Zira Türkiye Devleti’nin ulusal mevzuatını taraf olduğu sözleşmelere uyumlu hale getirmesi gerekli olduğundan, konunun devamında ele alınacak çeşitli yasal düzenlemelerle atılan hukuki adımlar görülebilecektir.

2.2.2 1926 Tarihli Mülga Türk Ceza Kanunu

1926 tarihli Türk Ceza Kanunu (TCK), Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk resmi ceza kanunudur. Söz konusu mevzuat, Osmanlı döneminde kabul edilen ve Fransız Ceza Kanunu’ndan uyarlanan 1858 tarihli kanundan içeriği korunarak gelmiştir. Kanunun ‘Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhinde Cürümler’ ana başlığı altında yer alan 420. maddesi, fuhuş ile ilgilidir ve burada fuhuş suç olarak tanımlanır:

“Adabı umumiyyeye mugayir olarak açık yerlerde veya halkın suhuletle muttali olabileceği yarı açık mahallerde fuhuş maksadiyle kadın oynatanlar ve bilihtiyar oynayan kadınlar bir aydan altı aya kadar hapsolunur.”

İlgili hükme bakıldığında, temel iki nokta göze çarpar: İlk olarak ‘açık yerler’ ve ‘halkın suhuletle muttali olabileceği yarı açık mahaller’ ifadelerinden anlaşıldığı üzere kamusal alan tanımlaması ve sınırlaması getirildiği görülür. İkinci olarak ise ‘kadın oynatanlar’ ve ‘oynayan kadınlar’ ifadelerinden yola çıkılarak fuhuşun sektördeki her iki öznesi açısından da, hem fuhuş yaptıran hem de fuhuş yapanları cezalandırılmaya gidildiği görülür. İki özne için de en az bir aylık ve en çok altı aylık hapis cezası öngörülerek alt sınır ve üst sınır belirlenmiştir.

Bu dönemde, fuhuş yaygın olarak müzikli ve danslı mekanlarda sürdürülmektedir. Bu mekanlar asıl olarak eğlence mekanları gibi sunuluyor olsa da, bu mekanlar bir anlamda fuhuş pazarlığı için paravan görevi görür ve gelen müşteriler ile seks işçilerinin iletişim kurması daha mümkün ve kolay hale getirilir. Diğer yandan, 420. madde uygulamada hemen hemen hiç yer bulmaz; zira hükmün lafzına göre uygulama alanı bulabilmesi için suç oluşturan fiilin aynı anda hem oynama hem fuhuş amaçlı olması gerektiği sonucu çıkar. Sonuç olarak hükmün özündeki asıl amacın, kamusal alanlarda fuhuş yapmak için iletişimde bulunmayı cezalandırma niyeti olduğunu söylemek uygun olabilir²²⁷.

1926 tarihli Türk Ceza Kanunu’nun, seks işçiliğinin cezalandırılmasının hukuken önünü açan ve fakat fazlaca uygulama alanı bulmayan 420. maddesine ek olarak, yine aynı ana başlık altında fuhuşla alakalı iki düzenlemesi daha bulunur. ‘Fuhşiyata Tahrik’ alt başlığı altında yer alan 435. ve 436. maddeler ile, yaş sınırı ve rıza kavramı esas alınarak hüküm konur. Burada 15 yaşını doldurmamış olan, 15-21 yaş aralığında olan ve 21 yaşından büyük olan kişilerle ilgili ayrı fıkralarda çeşitli düzenlemeler bulunur.

²²⁷ İKGV, s. 67-68.

435. madde uyarınca 15 yaşını doldurmamış olan bir küçüğü kandırarak fuhuşa teşvik etmek ve fuhuşu kolaylaştırmak en az iki sene hapis cezası ve ağır para cezası ile cezalandırılır. Bu fiiller küçüğün eşi, ebeveyni, kardeşi, küçüğü evlat edinenler, velisi ve vasisi başta olmak üzere yakınları tarafından gerçekleştirildiği takdirde ise en az üç senelik ağırlaştırılmış cezaya tabi tutulur. Ek olarak, kandırma fiili 15 yaşından büyük fakat 21 yaşını doldurmamış kişiler ve 21 yaşın üzerindeki kişiler hakkında vuku bulması halinde de cezalandırılır. 436. madde uyarınca bir kişinin rızası dahilinde olsa bile hile, şiddet, cebir ve tehdit ile kişiyi fuhuşa teşvik, tedarik, sevk ve nakil etme fiillerinde bulunan herkes yine hapis cezası ile cezalandırılır; faillerin kişinin yakını olması halinde hapis cezasının alt sınırı bir sene ağırlaştırılarak hükmolunur.

Kanun, 2002 yılında yapılan değişikliklerle tadil edilerek Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerle uyumlu hale getirilir. İlk bölümde bahsedilen ve Türkiye tarafından 2000 yılında imzalanan Palermo Konvansiyonu ve Ek Protokolleri de buna dahildir ve insan ticareti ile ilgili yeni düzenleme gelir. 'İş ve Çalışma Hürriyeti Aleyhindeki Cürümler' kısmındaki 201. maddede göçmen kaçakçılığı tanımı yapıp, zorla çalıştırma, kişileri kandırarak ve çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle tedarik etme ve sevk etme gibi fiillere ağır hapis cezası öngörülür. Burada fuhuşla alakalı olarak dolaylı yoldan bir bağ kurulabilir, zira insan ticareti sonucu rızası dışında fuhuş sektöründe çalıştırılan kişilerin mağduriyetini önlemek için yaptırımlar bulunur.

2.2.3 2004 Tarihli 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

1926 tarihli Türk Ceza Kanunu, 2004 yılında onaylanan ve 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ile yürürlükten kalkar. 5237 sayılı yeni kanunda, yukarıda bahsedilen 420. maddeye yer verilmez. Mülga kanundaki 420. madde her ne kadar sık uygulama alanı bulmamış olsa da, kural olarak bakıldığında artık kanunen uygun görülen yerler dışında da seks işçisi olmak ve kamusal alan addedilen yerlerde müşteriler ile iletişim kurmak veya pazarlık yapmak suç olarak

değerlendirilmez. Diğer yandan ilgili kanun hükmüne yeni kanunda yer verilmemiş olması, halihazırda yürürlükte olan kamu sağlığı mevzuatı ve öngörülen idari yaptırımlar sebebiyle Türkiye’de seks işçiliğinin hukuken serbestçe yapılabileceği anlamına gelmemektedir. Yine de, yasa koyucunun bu tutumu önemli bir değişiklik olarak kayda geçebilecek ölçüdedir²²⁸.

2005 tarihli Türk Ceza Kanunu’nun fuhuşu düzenleyen ve fuhuşla bağlantılı hükümleri 227. madde ve 80. maddedir. ‘Topluma Karşı Suçlar’ başlığını taşıyan üçüncü kısmın ‘Genel Ahlaka Karşı Suçlar’ bölümünde yer alan ‘Fuhuş’ alt başlıklı 227. madde eski kanuna göre bir araya toplanmış ve sekiz fıkradan oluşan özelliktedir:

“(1) Çocuğu fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhşa teşvik sayılır.”

İlk iki fıkra da görüldüğü üzere, öncelikle fuhuşa teşvik etme, kolaylaştırma ve aracılık etme fiilleri ele alınır. Burada fuhuş yapma fiilinin kendisi suç sayılmaz; bir kimseyi meta gibi kullanarak sayılan hareketler vasıtasıyla bir tür çıkar elde etmek suç olarak değerlendirilir. İlk fıkra da hukuken çocuk sayılan kişilere mahsus bir düzenleme mevcuttur. Burada en önemli nokta bahsi geçen suç fiillerinin yanı sıra, suçu işlemeye yönelik olan hazırlık hareketlerinin de tamamlanmış suç olarak

²²⁸ Hamide Zafer, Fuhuş Suçu (TCK m.227), D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN’a Armağan, Cilt 21, Özel Sayı, 2019, s. 3157-3183.

kabul edilerek cezalandırılmasının benimsenmesidir. Yani söz konusu suç için öngörülen eylemler hazırlık aşamasında kalmış olsa dahi fail veya failer her halükarda belirtilen hapis cezasına hükmolunabilecektir. İkinci fıkrada ise aynı suç fiillerinin erişkin kişilere karşı işlendiği haller düzenlenir. Burada mağdurun cinsiyeti hakkında bir kısıtlamaya gidilmez ve fuhuşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanma hali ayrıca fuhuşa teşvik etme olarak sayılır.

(3) (Mülga: 6/12/2006 – 5560/45 md.; Yeniden düzenleme: 24/11/2016-6763/18 md.) Fuhuşu kolaylaştırmak veya fuhuşa aracılık etmek amacıyla hazırlanmış görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünleri veren, dağıtan veya yayan kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve iki yüz günden iki bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhuşa sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.

Üçüncü fıkra fuhuşla ilgili hazırlanan ürünlerin dağıtımı ve dolaşımıyla ilgilidir. 2016 yılında hazırlanan Ceza Muhakemeleri Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı 19. madde ile üçüncü fıkrada yeniden düzenleme teklif edilmektedir. Buna göre madde hükmüyle fuhuşu kolaylaştırmak amacıyla hazırlanan görüntü, yazı ve söz içeren ürünleri elektronik ortamda yayma fiili de dahil olmak üzere cezalandırma yaptırımını istenir. Kanun tasarısının 19. maddesinde gerekçe olarak “son zamanlarda büyük şehirler başta olmak üzere birçok yerde, cadde ve sokaklar üzerine müstehcen resim ve telefon numaralarının bulunduğu fuhuş davetiyesi kartların atılması, bunların alenen gençlerin ve çocukların yoğun olarak bulunduğu mekanlarda bulunması, fuhuşu kolaylaştırıcı bir etki doğurmakta ve bu durum toplumda ciddi rahatsızlıklara sebebiyet” verdiği dile getirilir ve söz konusu değişiklik ile “fuhuşla daha etkin mücadele edilmesi” amaçlanır.

6763 sayılı Ceza Muhakemeleri Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 18. maddesiyle ise ilgili hüküm elektronik ortam ifadesine açıkça yer verilmeden yürürlüğe girer. Genel olarak bakıldığında 227. madde her ne kadar seks işçiliğine zorlanan ve sürüklenen kişilere karşı işlenen suçları cezalandırır nitelikte olsa da, üçüncü fıkranın yeniden düzenlenmesi ile seks işçilerinin kendileri de alenen risk altına girmeye başlar. Zira seks işçilerinin bireysel olarak müşteri bulmak adına hazırladıkları kartvizitler, reklamlar, reklamların yayınlandığı web siteleri veya sosyal medya hesapları ve buna benzer her tip yazılı, sözlü ve görüntülü materyal seks işçilerinin suç fiillerini gerçekleştirmiş sayılmalarına ve hakkında dava açılmasına olanak verebilir.²²⁹

Dördüncü fıkra, önceki fıkralarda ifade edilen ceza süreleri ve miktarının ağırlaştırıcı sebeplerini nitelikli hal olarak düzenler. Buna göre fuhuşa sevk ve fuhuş yapmayı sağlama fiillerinin; cebir, tehdit ve hile yoluyla veya kişilerin çaresizliğinden yararlanmak suretiyle suç işlemiş olması hallerinde hükmolunacak cezayı en az yarısı ve en fazla iki katı oranında artırılmasını sağlar. Fuhuşa sürüklenme durumundaki süreç göz önüne alındığında, suç fiillerinin cebir, tehdit veya hile ile kandırmadan tamamen bağımsız gerçekleşeceğini söylemek pek mümkün olmayacağından, söz konusu fıkranın yerinde bir düzenleme olduğu görülebilir.

(5) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

²²⁹ Çiçek Tahaoğlu, "Fuhuş Yasasındaki Değişiklik, Pezevenkleri Güçlendirir İşçileri Güvencesizleştirir", Bianet, İstanbul, 09 Kasım 2016. (<https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180573-fuhus-yasasindaki-degisiklik-pezevenkleri-guclendirir-seks-iscilerini-guvencesizlestirir>) (Erişim tarihi: 14 Eylül 2019)

(6) *Bu suçların, suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.*

(7) *Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.*

(8) *Fuhuşa sürüklenen kişi, tedaviye veya psikolojik terapiye tâbi tutulabilir.”*

Son fıkralar, fuhuşa ilişkin suç fiillerinin aile yakınları tarafından veya örgütlü şekilde veya tüzel kişilerle bağlantılı olarak gerçekleşmesi hallerini düzenler. Fuhuşa ilişkin suç fiillerini örgüt faaliyeti çerçevesinde veya bir aile yakını olarak icra etmek hapis cezasının ağırlaştırıcı sebebi olarak ifade edilir. En son fıkra ise diğerlerinden farklı olarak mağdura sunulması öngörülen tedavi ve terapi gibi sağlık hizmetlerinden bahseder, fakat bunlar opsiyonel tutulur. Diğer bir deyişle, devletin sunması gereken zorunlu bir sağlık hizmeti olarak dile getirilmez ve kişilerin de uyması gereken zorunlu bir kural olarak görülmez.

2004 tarihli Türk Ceza Kanunu’nun ‘İnsan Ticareti’ alt başlıklı 80. maddesi diğer bir önemli düzenlemedir. Düzenlemenin ilk fıkrasına göre insan ticareti suçu, zorla çalıştırmak, hizmet etmeye mecbur etmek, *fuhuş yaptırmak*, esarete maruz bırakmak veya vücut organlarının verilmesine razı etmek amacıyla insanların tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, götürülmeleri, sevk edilmeleri veya barındırılmaları ile oluşur. Fuhuş yaptırmaya fiili, düzenlemeye 2006 yılındaki 5560 sayılı değişiklik kanunu ile eklenmiştir. Buradaki en ayırt edici nokta, bu amaçla kişileri ülkeye sokma veya ülke dışına çıkarma suç hareketlerinin belirtilmiş olmasıdır. Ülkeye insan ticareti yoluyla getirilip tutsak edilen yabancı uyruklu kişilere zorla fuhuş yaptırmaya olayları yaygın olduğundan, söz konusu değişiklik isabetli olmuştur.

Düzenlemeyle ilgili tartışmalardan biri, sadece uluslararası nitelikte işlenen suçların mı yoksa bununla birlikte Türkiye sınırları içindeki Türkiye vatandaşlarına

karşı uygulanan fiillerin de aynı kapsamda değerlendirilip değerlendirilemeyeceği üzerinedir. TCK 80. maddede belirtilen suç fiilleri, TCK 227. maddede de benzer veya bire bir aynı şekilde zaten yer almaktadır. Fuhuş yaptırmak veya fuhuşa sürüklemek suç fiillerinin cezası, 80. madde kapsamında yapılacak bir yargılamada alt sınır olan sekiz yıldan başlarken, 227. madde söz konusu olduğunda ceza alt sınırı dört yıla düşer.

Bahsi geçen kanun maddelerine ve doğrudan fuhuşla alakalı olan düzenlemelere ek olarak, seks işçilerinin lehine ve aleyhine yorumlanabilecek, Türk Ceza Kanunu'nun diğer maddelerinden de bahsetmekte fayda vardır. Seks işçilerine yönelik şiddet veya kötü muamele ve sömürüyü cezalandıran maddeler ile çocukları başta cinsel istismardan ve seks işçiliğinin muhtemel olumsuz yönlerinden koruma amacı güden maddelerinin yer aldığı kanun bölüm başlıkları şu şekilde gözlenmektedir: Hayata karşı suçlar, vücut dokunulmazlığına karşı suçlar, işkence ve eziyet, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar, hürriyete karşı suçlar ve uluslararası suçlar.

Toplum kavramını ön planda tutarak, toplumu seks işçiliğinin muhtemel olumsuz veya zararlı etkilerinden kurtarma amacı gözetilerek dolayısıyla seks işçilerinin aleyhine gelişebilecek sonuçlar doğurması mümkün kanun bölüm başlıkları ise; genel ahlaka karşı suçlar, görevi yaptırmamak için direnme, suç işleme amacıyla örgüt kurma olarak gözlemlenmektedir. Bu kategorideki ceza düzenlemeleri tek boyutlu kalmaz. Kabahatler Kanunu'nun emre aykırı davranış, gürültü ve rahatsız etme gibi maddeleri başta olmak üzere, Umumi Hıfzısıhha Kanunu ve Polis ve Vazife Salahiyet Kanunu gibi çeşitli düzenlemelerle yasa koyucunun benzer bakış açısı seyreterek toplum huzurunu koruma ışığında birtakım yaptırımlar öngörülür.

2.2.4 Umumi Hıfzısıhha Kanunu

1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Türkiye'de cumhuriyet rejiminin başlangıç döneminde yürürlüğe konulmuş bir düzenlemedir. Bu yıllardaki fuhuşa karşı genel

anlayış ve devlet tutumu, fuhuşu yasaklamaktan düzenleyici şekilde denetim altında tutmaya yeni evrilmektedir. Fuhuşun öncelikli olarak kamu sağlığı yönünden sorun olarak görülmesi bu kanundaki düzenlemelerin altındaki motifi daha iyi açıklar niteliktedir. Kanunun ilk maddesinde belirtildiği üzere, “memleketin sıhhi şartlarını ıslah” ve “milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar” ile mücadele etme, sağlıklı bir nesil yetiştirme gibi amaçlar birincildir.

Kanunun “Umumi Kadınlar Hakkında Ahkam” isimli beş maddeden oluşan üçüncü bölümünde seks işçileriyle ilgili konular düzenlenir. 128. madde olan, bölümün ilk maddesi dönemin Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı tarafından bir nizamname yayınlanmasını ve böylelikle cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi amacıyla uyulacak kuralların belirlenerek düzenlenmesini öngörür. Bölümün genelinde seks işçileri ve genelevler hakkında düzenleyici kurallara yer verilir. On maddelik başka bir kısmın ise tamamen zührevi hastalıklarla mücadele hükümlerine ayrıldığı görülür²³⁰.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu’nun yayınlandığı yıl içerisinde, dönemin işçileri bakanı onayı ile Fuhuşla Mücadele Hakkında Tamim isimli düzenleme de yayınlanır²³¹. Söz konusu düzenlemede fuhuş milletin bütünlüğüne zararlı ve hatta varlığını tehdit eden bir yapı olarak görülür. Devletin düzenleyici tutumuna nazaran yasaklayıcı bir bakış açısını benimser; yeni genelevlerin açılmasını yasaklar ve mevcut genelevlere baskın, içki yasağı gibi uygulamalar aracılığıyla baskı yapılır. Bu tip bir yaklaşım ile fuhuşun bir kazanç aracı olarak görülmesinin önüne geçilmek istendiği için fuhuşa aracılık edenler katı bir şekilde cezalandırılmalı ve fuhuş yapılan yerler kapatılmalıdır.

1933 tarihinde Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi yürürlüğe girene kadar, yukarı aktarılan yasaklayıcı

²³⁰ 1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu, düzenlemenin tamamı için bkz.: (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593-20120704.pdf>)

²³¹ Zafer Toprak, İstanbul’da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933, Tarih ve Toplum, Sayı 39, Mart 1987, s. 31-40.

politika devam eder. Fakat 1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu 128. maddesi ile düzenlenmesi öngörülen Nizamname sonrasında tekrar düzenleyici yaklaşıma dönüldüğü görülür. 1961 yılına kalan yürürlükte kalan Nizamname’de fuhuşun resmi kurumlar tarafından denetlebilmesine olanak tanındığı, ‘umumi evler’ ve zorunlu sağlık kontrolünden geçen ‘umumi kadınlar’ ile yürütülme kuralları tekrar gündeme gelir.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde ise en temel sonuç, bu dönemde seks işçiliğinin kamusal alan çerçevesinde tanımlanmış olmasıdır. Yukarıda aktarılan denetleyici yaklaşım ve bunu beraberinde getirdiği kurallar, seks işçiliğinin özel alana sıkıştırılmaması bakımından önemli ve hatta dönemin toplumsal ve hukuksal anlayışı düşünüldüğünde ilerici dahi sayılabilir. Diğer yandan ise kuralların icra ediliş şekli, ev baskınları, o dönemdeki tüm kadınlara ve müslüman veya gayrimüslim tüm seks işçilerine olan muameleye bakıldığında yine cinsiyetçilik, ayrımcılık, şiddet ve kötü muamele gibi konular üzerinden eleştiri gündeme gelebilir.

2.2.5 Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü

1961 tarihinde yürürlüğe giren Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü²³², 1933 tarihli Fuhuşla ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Nizamnamesi’nin yerini alan metindir. Tüzük, 1973 yılında yapılan minör değişikliklerle günümüzdeki halini alır ve bu şekliyle varlığını devam ettirir. Metin çok fazla değişikliğe uğramamış olması sebebiyle bir önceki yüzyılın seks işçiliğine bakış açısını hala sürdürür niteliktedir ve baskın bir düzenleyici yaklaşım ve denetim mekanizması mevcuttur.

²³² 1961 tarihli Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü. Düzenlemenin tamamı için bkz.: (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.4.5984.pdf>) Konunun devamında “Tüzük” olarak da kullanılacaktır.

Tüzük'te belirtilen amaç fuhuşun gözetim altında tutularak cinsel yolla bulaşan hastalıkları önlemek ve böylelikle kamu düzeninin korunmasına katkıda bulunmaktır. Bu amacın gerçekleştirilmesi için iki farklı teşekkül kurulması öngörülür: İlki Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonları, ikincisi ise Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonlarına Yardım Kurulları'dır. Metnin tümüne bakıldığında, temel olarak detaylandırılan hususlar genelevlerin açılış ve işletilme şekilleri ile işletmecilerin idari yönden ve seks işçilerinin sağlık bakımından denetlenmesi şeklinde özetlenebilir.

Tüzük'ün birinci bölümünde belirlenen prosedür gereği, valilikler aracılığıyla kurulacak olan Fuhuşla Mücadele Komisyonları idari, sağlık ve icra işleriyle görevli olmak üzere üçe alt bölüme ayrılarak çalışır. Bu yapılanma modeli ile genelevleri tespit etme, tescil ve ruhsatlandırma, seks işçilerini kayıt altına alma, seks işçisi kadınların düzenli sağlık kontrollerinden geçmesini sağlama gibi denetleyici pratikler düzenlemede belirtildiği şekliyle yerine getirilecektir. Buna ek olarak, fuhuş yapmak istemeyenlere yardım etme, gizli veya kayıt dışı bulunan seks işçisi kadınların ile aynı şekilde fuhuş yerlerinin meydana çıkarılması ve kapanması gerekli görülen yerlerin kapatılması gibi önleyici pratikler de bulunmaktadır. Komisyonun kurulmasına olanak bulunmayan daha küçük bölgelerde de, aynı uygulamalar yardım kurulları tarafından icra edilir.

İkinci bölüm ise fuhuşla ilgili çeşitli tanımlamaların yer aldığı kısımdır. Sırasıyla genel kadınlar, genelevler, birleşme yerleri, tek başına fuhuş yapılan evler ve fuhuş yerleri olmak üzere belirli kategoriler çerçevesinde kavramlar betimlenir. Tüzük'ün 15. maddesinde "Genel Kadınlar" başlığı ile yer almakta olan seks işçisi kadınlar şu şekilde ifade edilir:

"Başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlara (genel kadın) denilir."

Bu madde seks işçisinin açıkça tarif edildiği tek hukuki düzenlemedir. 1933 tarihli Nizamname’de ‘umumi kadın’ olarak tarif edilen kişinin birden çok erkekle cinsel ilişkide bulunması yeterli görülürken, 1961 yılındaki değişiklikle menfaat karşılığı cinsel ilişkide bulunma bir ön-şart olarak eklenmiştir. Bu anlamda dönem için olumlu bir gelişme şeklinde addedilebilir. Diğer yandan seks işçilerinin sadece kadınlar ve müşterilerin sadece erkekler olması üzerinden yapılandırılan bir kurgu görülmektedir. Seks işçiliğini meslek edinmiş translara, erkeklere veya kendini bunlar dışında yahut cinsiyet kimliksiz olarak tanımlayan kişilere ilişkin herhangi bir ifade bulunmamaktadır.

Üçüncü bölümde yer alan maddelere göre seks işçiliği yapan bir kadının vesika ile kayıt altına alınarak ‘genel kadın’ sayılabilmesi için; seks işçiliğini alışkanlık haline getirmiş, 21 yaşını tamamlamış, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olması ve ek hükümlerde öngörüldüğü üzere halihazırda evli olmaması gerekir. Bu şartları sağlayan kişiler Tüzük’te kurallar uyarınca genelevlerde çalışmaya uygun sayılırlar. Devlet nezdinde kayıtlı olarak çalışma aşaması için gerekenler ‘Tescil’ başlıklı 22. maddede şu şekilde düzenlenir:

“Genel kadın olarak tescili gerekeceği (...) anlaşılan kadınların her biri için sicil kartonu tertip edilip numaralanır ve bu kartona kadınların bir fotoğrafı yapıştırılıp adları, soyadları, yaşları, doğdukları, ikamet ettikleri ve fuhuş yapacakları yerler kaydolunur. Kadınların nüfus hüviyet cüzdanları da makbuz karşılığında alınarak kartona eklenir. (...) Bu suretle kaydedilen genel kadınların ellerine sicil kartonunun numarasını gösteren (...) bir hüviyet muayene cüzdanı verilir. Bu cüzdanda, sahibinin kim olduğunu gösteren bilgilerden başka, sicil kartonundakinin aynı olan bir fotoğrafı ve yılın her ayına mahsus birer sahife üzerine haftada iki defa yapılacak muayenelerin kaydına mahsus haneleri gösteren bir kısım bulunur. Bu cüzdanlar her yıl değiştirilir.”

Düzenlemeden anlaşıldığı üzere, kayıt yaptıran kadınların kimlik belgeleri tutularak kendilerine yeni bir belge verilir. Bu belge kişinin kimlik bilgilerini, sağlık kontrolü çizelgelerini, kişinin fuhuş yapmasının izinli olduğu ve tayin edilen genelevin bilgilerini içerir. Nitekim genelevlerde çalışan kayıtlı seks işçileri haftada iki kere olmak üzere düzenli ve sık aralıklı doktor muayenesine tabi tutulup muayene sonuçları çizelgeye işlenir. Bu prosedür, devlet nezdinde bu kadınların toplumdan izole edilerek diğer vatandaşlardan ayrılması gerektiğine işaret eder. Kimlik belgesine el koymak oldukça sembolik görülebilir, zira durum sadece mesleği icra eden birini kayda geçirmek değil, fuhuş yapan kadının kimliğine el koyarak onu fişlemek; kadını norm dışı ve teke indirgenmiş bir fahişe kimliğiyle sınırlamaktır.

Tüzük'ün denetim ve düzenleme amaçlı devlet politikalarının, kuvvetli bir ayrımcılığa vardığını açık şekilde gösteren hukuki metinlerden biri olarak görülebileceği aşikardır. Asli olarak cinsel yollarla bulaşan hastalıkların önüne geçmeyi amaç ve görev edinmiş bu sistemde, seks işçisi kadınların sağlık kontrol prosedürünü oldukça detaylı şekilde ele alınırken, esas olarak kadınların sağlıklı çalışma koşullarına ilişkin ve en önemlisi cinsel yolla bulaşan hastalıkları önlemede başlangıç noktası olan güvenli cinsel ilişki kurulması hususlarında herhangi bir yaptırıma yer verilmez. Bu konuda sadece korunma tedbiri olarak prezervatif bulundurulması ve isteyen müşterilere verilmesi tavsiye edilir. Düzenli sağlık kontrolü sadece hastalıklar aktif olarak ortaya çıktığı noktada bir fayda sağlayabilmektedir; ayrıca hizmetten faydalanan kişilerle alakalı olarak herhangi bir denetim yolu veya kural öngörülmemiştir.

Kayıtlı seks işçisi kadınlar açısından ortaya çıkan diğer bir sorun ise çalıştıkları genelevlerin ruhsatlandırma şeklidir. Uygulamada kadınlar kural olarak genelevi sadece işyeri gibi kullanamaz²³³. Kadınlar buna göre günün tamamını genelevde geçirmek zorunda olduğu gibi, genelevlerin açılma ve işletme şekli de ayrıca

²³³ İKGV raporu, s. 73.

kısıtlayıcı seyreder. Madde 48'e göre genelevler resmi kurumlara, ibadet ve eğitim yerlerine, spor sahalarına, genel toplanma, eğlence ve bayram yerlerine yakın olamaz. Madde 79 ve devamındaki maddeler uyarınca fuhuş yapılan yerleri kapıları hep kapalı tutulmalı ve camsız olmalıdır. Reklam mahiyetindeki ışıklar yakılmamalı, genelevde çalışan kişiler 'açık saçık' giyinmemeli ve sokaktan geçenlere laf atmamalıdır. Onsekiz yaşından küçük ve okul üniformalı kişiler içeri alınmaz ve alkollü içki satılmaz. Bu yasaklara uyulmaması halinde mülki amir emriyle kolluk kuvveti tarafından kapatılma işlemi yapılabilir.

Görüldüğü üzere, belirlenen kuralların varlığı hem nitelik hem nicelik bakımından yoğun ve baskın olabilmektedir. Bununla birlikte yine göze çarpan ortak nokta, tüm bu mücadele, önleme, denetleme ve düzenleme yaklaşımlarının sonucu olarak fuhuşun gerçekleştiği yerler ve seks işçiliği yapan kişilerin izole edilmesi, gizlenmesi ve mümkün mertebe günlük toplumsal yaşamdan uzak veya ayrı tutulmaya çalışılmasıdır. Tüzük kapsamında tek başına veya kendi hesabına seks işçiliği yapılmasına ve dolayısıyla daha esnek ve bağımsız bir çalışma şekline izin veren iki alternatif mekan bulunur. Bunlar yine ruhsatlandırılmaya tabi kılınan 'birleşme yerleri' ve 'tek başına fuhuş yapılan evler' olarak tanımlanır. Fakat bu alternatiflere ilişkin uygulamada yaygın bir örnek bulmak pek mümkün değildir ve fazla olanak tanınmaz²³⁴.

Tüzük'ün, Türkiye'de seks işçiliğinin değerlendirilmesi açısından oldukça önemli bir düzenleme olduğu tekrar vurgulamak yerinde olur, zira kısmen yasal olan fuhuş sektöründeki aktörleri doğrudan ilgilendiren ve bağlayan kurallar burada yer alır. Düzenleyici mevzuatın nüansları, Tüzük'ün düzenlenmesindeki yaklaşım, kurallara yansıyan sonuçları ve uygulamada ortaya çıkan etkilerinde çok daha net görülebilecektir. Tüzük'le ilgili değerlendirmelerin devamı, düzenlemenin uygulanması sırasında meydana gelen problemler odağında bölümün ilerisinde yer bulacaktır.

²³⁴ CETAD, s. 28-30.

2.2.6 Kabahatler Kanunu

Yürürlükteki 5326 sayılı Kabahatler Kanunu, ilk maddesinde de açıklanmış olduğu üzere, toplum düzenini, genel ahlakı, genel sağlığı, çevreyi ve ekonomik düzeni korunmasının amaçlandığı bir metindir. Burada kanun kabahat kavramını, karşılığında idari yaptırım uygulanması öngörülen haksızlıklar şeklinde tanımlar. İdari yaptırım türleri de idari para cezası ve idari tedbirler olarak ifade edilir. İkinci kısımda sıralanan düzenlemelere göre kabahat sayılan fiiller şu şekildedir: Emre aykırı davranış, dilencilik, kumar, sarhoşluk, gürültü, rahatsız etme, işgal, bütün mamullerinin tüketilmesi, kimliği bildirmeme, çevreyi kirletme, afiş asma, asılsız ihbar ve silah taşıma²³⁵.

Kabahatler Kanunu'nun 32. maddesi 'Emre Aykırı Davranış' halini şu şekilde düzenler:

“(1) Yetkili makamlar tarafından adli işlemler nedeniyle ya da kamu güvenliği, kamu düzeni veya genel sağlığın korunması amacıyla, hukuka uygun olarak verilen emre aykırı hareket eden kişiye yüz Türk Lirası idari para cezası verilir. Bu cezaya emri veren makam tarafından karar verilir. (2) Bu madde, ancak ilgili kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde uygulanabilir. (3) 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesine diğer kanunlarda yapılan yollamalar, bu maddeye yapılmış sayılır.”

Uygulamaya bakıldığında, sokakta çalışan seks işçilerine ağırlıklı şekilde 32. madde dayanak gösterilerek idari para cezası kesilmektedir. Bunun yanında 36. maddedeki gürültü yapma ve 37. maddedeki rahatsız etme halleri de ayrıca dayanak gösterilebilmektedir. Gerekçe ise kamu düzeni veya genel sağlığı muhafaza etme,

²³⁵ 5326 sayılı Kabahatler Kanunu. Düzenlemenin tamamı için bkz.: (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>)

başkalarının huzurunu bozma halleri olarak gösterilir. İdari para cezasının uygulanması için herhangi bir yargı kararı gerektirmez; ikinci fıkrada ifade edildiği gibi cezaya emri veren yetkili makam tarafından karar verilir. Bu uygulamayı icra edenler ise kolluk kuvveti görevlileridir. Söz konusu pratik, seks işçilerinin aleyhine sonuç doğurur niteliktedir ve oldukça keyfi uygulamaların önünü açabilecek hale gelir.

Bu noktada, kabahatler üzerinden işletilen idari yaptırımların sadece Kabahatler Kanunu ile icra edilmediğini belirtmekte fayda vardır. Kabahatler Kanunu'ndaki düzenlemeler, diğer mevzuatlardaki düzenlemeler ile paralel ve birbirini destekleyici şekilde kullanılabilir. Konunun devamında aktarılabilecek olan zührevi hastalıklarla mücadele tüzüğü ve polis vazife kanununda yer alan bağlantılı düzenlemeler eliyle bir suç olarak nitelendirilmeyen seks işçiliğinin, işi yapabilmek için gerekli ön hareketlerin cezalandırıldığı görülmektedir. Sistematikleşen bu tür uygulamalar ile sokakta çalışan seks işçilerini cezalandırma, yoksullaştırma, görünürlüğü azaltma, caydırma ve en önemlisi kriminalize etme motivasyonlarının olduğu açık şekilde görülebilmektedir²³⁶.

Kabahatler Kanunu başta olmak üzere, çeşitli idari düzenlemeler aracılığıyla Türkiye'deki seks işçilerini hedef alan keyfi ve hukuk dışı uygulamalar gerçekleşir. İdari para cezalarının kesilme prosedürü, sadece kayda girmekle kalmayıp seks işçilerinin polis merkezine götürülmek istenmesiyle devam eder. Buna itiraz eden seks işçileri polis aracına binmeye zorlanır ve bir tür hukuksal temeli olmayan yakalama işlemi yapılmak istenir. Nitekim Ceza Muhakemesi Kanunu 90. maddeye göre seks işçisine suç işlerken rastlanılmaz, zira fuhuş yapmak bir suç değildir²³⁸.

Buna ek olarak, polis merkezine gitmemekte direnen seks işçileri hakkında kamu görevlisine mukavemet gerekçesiyle kolluk görevlileri tarafından suç duyurusu

²³⁶ Kemal Ördek, "Kayıtsız" Alanda "Kayıtlı" Soygun: Trans Seks İşçilerine Yönelik Bir "Vergilendirme" Aracı Olarak İdari Para Cezaları, Atalay Yayıncılık, Ankara, 2014. (Ördek 2014a)

²³⁸ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Seks İşçilerine Kesilen İdari Para Cezaları Hakkında Bilgi Notu, Ankara, 03 Mart 2016.

dahi yapılabilmekte, idari yaptırımların yanı sıra adli işlemler ile seks işçileri çifte mağduriyet yaşamaya açık hale gelebilmektedir. Bunun olmadığı hallerde dahi, sadece idari para cezasıyla bırakılan seks işçileri, söz konusu cezalar polis merkezine gidilmeden kesildiğinde belgeyi elden teslim veya sonradan tebliğ yolu ile alamamakta, kanun yoluna başvuru sürecinin işletilememesi gibi sonuçlar doğmaktadır.

Ceza kesilen seks işçilerinin bir şekilde itirazda bulunması halinde ise başka bir sorun, olayın intikal ettiği sulh ceza mahkemelerinde çözüm usulleri uygulanırken açık bir düzen görülemiyor olmasıdır. Dosyalara sunulan ve olayla ilgili İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü B051EGM0110511/1666 sayılı genelgesi gereğince tutulması zorunlu kılınan karar tutanaklarında idari yaptırıma konu olan fiillerin genellikle fuhuş pazarlığı amacıyla beklemek, bu davranışlarla civarda bulunan esnaf, ikamet sahibi ve yoldan geçenleri rahatsız etmek, trafik akışını engellemek olduğu belirtilmektedir. Bahsi geçen gerekçelerin hukuken çelişkili olması kaçınılmaz görünmektedir. Nitekim seks işçiliği bir meslek olarak kabul edilmezken ve fuhuş yapmak suç sayılmazken, 37. maddedeki kriterleri sağlamak da aslında mümkün olmaz.

Bu konuda olumlu bir gelişme olarak Anayasa Mahkemesi'nin (AYM) 2014/19152 başvuru numaralı 2017 yılında verdiği karardan bahsetmekte fayda vardır²³⁹. Başvuru 2014 yılında, Ankara şehrinde trans bir seks işçisine 5326 sayılı Kabahatler Kanunu 37. maddedeki rahatsız etme düzenlemesi kapsamında kesilen para cezasına itiraz edilmesi ile ilgilidir. Olay sırasında tutulan idari para cezası tutanağına göre fiil “fuhuş amacıyla başkalarını rahatsız etmek” olarak belirtilmiştir. Bunun üzerine seks işçisi tarafından yapılan itiraz, ilk derece mahkemesi tarafından tutanak içeriği haklı bulunarak reddedilmiştir. Bunun üzerine Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvuru “kanunda fuhuş eylemine

²³⁹ Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Cem Burak Karataş Başvurusu, Başvuru No: 2014/19152, 18 Ekim 2017. Tam metin için bkz.: (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/19152>) (AYM Kararı)

karşılık bir yaptırım bulunmadığı halde cezalandırılma nedeniyle suç ve cezaların kanuniliği ilkesi ile gerekçeli karar hakkının ihlal edildiği” gerekçesi ile yapılmıştır.

Anayasa Mahkemesi ilgili kararında olayla ilgili iki durumu incelemekten imtina eder. İlk olarak fuhuşun bir meslek olarak ve bir kimsenin geçimini sağlamak amacıyla yapılmasının, özel hayata saygı çerçevesinde korunması gerekli hukuki bir menfaat olup olmadığını somut olayda incelemeye yer olmadığını belirtir. Anayasa Mahkemesi’ne göre idari yaptırıma dayanak gösterilen “fuhuş amacıyla başkalarını rahatsız etmek” ifadesinde fuhuş yapmaktan ziyade rahatsız etme fiiline vurgu yapıldığı söylenir. İkinci olarak başvurucunun kendisine ayrımcılık yapıldığına ilişkin yeterli somut delil gösterememiş olmasını gerekçe göstererek eşitlik ilkesinin ihlali iddiasıyla ilgili bir inceleme yapılmayacağı ifade edilir. Kabul edilebilirlik yönünden sadece Anayasa 38. maddesindeki suçta ve cezada kanunilik ilkesi üzerinden inceleme yapılır.

Özetle Anayasa Mahkemesi esas yönünden yaptığı incelemede, “*Anayasa’nın 6. maddesine göre hiç kimse veya organ, kaynağını Anayasa’dan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz. Kamu makamlarının kendilerince rahatsız edici buldukları hal ve davranışları hukuk boşluğu bulunduğunu öne sürerek yorum yoluyla cezalandırmaları, bu suretle kanunda öngörülmeleyen bir kabahat ihdas etmeleri kabul edilemez. Buna göre 5326 sayılı Kanun’da ‘fuhuş amacıyla başkalarını rahatsız etmek’ fiilini öngören bir kabahat düzenlenmemiş olduğundan başvurucunun herhangi bir kanuni dayanak olmaksızın cezalandırıldığı sonucuna varılmıştır.*” ifadesiyle, kamu makamlarının Kabahatler Kanunu 37. maddesini zorlayarak ve öngörülemmez şekilde uygulayarak suç ve cezaların kanuniliği ilkesinin açıkça ihlal edildiğine oy çokluğu ile hükmeder.

AYM’nin Anayasa 38. maddesi ekseninde yaptığı bu incelemede bahsi geçen ifadeler, yürütme organının ve kolluk kuvvetlerinin mevcut düzenlemeleri sübjektif ve bireysel inanç ve anlayışları doğrultusunda yoruma açık bir şekilde kullandıklarını tespit etmesi, konunun başında bahsi geçen keyfi uygulamaların

varlığının hukuksal olarak tescili açısından oldukça önemlidir. Kararda bahsedildiği gibi seks işçiliği her ne kadar vergilendirme ve kayıtlı çalışma gibi regülasyonlar üzerinden meslekmiş gibi kabul edilebilecek yapıda olabilecekse de, aslında seks işçiliğinin ne bir iş türü ne de bir suç veya kabahat olduğuna ilişkin açık bir hukuki düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle yaşanan mağduriyetlerin yüksek mahkemece tanınmış olması öyle veya böyle umut verici olabilir.

Diğer yandan mahkemenin seks işçiliğine dair yaptığı açıklamalardan anlaşılmaktadır ki; seks işçiliği hala “topluma verilen zarar” kavramı üzerinden kurgulanmaya ve yorumlanmaya devam etmektedir. Bu anlamda karar somut olay özelinde ve emsal karar teşkil etme olasılığı bakımından oldukça yerinde olmasında rağmen, seks işçiliğine karşı süregelen olumsuz bakış açısı, şiddet, haksızlık ve ayrımcılık gibi konular düşünüldüğünde aslında mahkemece yasa koyucunun mevcut iradesinden pek de ayrılmamakta ve üstüne üstlük bu algının değiştirilmesi üzerinden herhangi bir hukuksal tartışmaya dahi girilmemektedir.

Nitekim kararın ‘İlkelerin Olaya Uygulanması’ başlıklı bölümünde; fuhuşun sadece bireyi ilgilendiren bir olgu olmadığı, sosyal ve ekonomik boyutları bulunan ve aynı zamanda toplum sağlığı ve ahlaki değerleri etkileyen çok boyutlu bir olgu olduğu belirtilir. Sonrasında ise fuhuşun demokratik toplumlarda insan onuruyla bağdaşmayan bir olgu olduğu dile getirilir. Kararda, demokratik ülkelerde benimsenen fuhuş sektöründe aracılık yapan veya hizmetten faydalanan kişilerin cezalandırılması gibi pratiklerin yaygınlığı ve isabetliliği 1949 tarihli BM İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme’ye referansla temellendirilir. Gelgelelim, daha önce açıklandığı üzere Türkiye taraf olmadığı gibi, bu metin nispeten az ülke tarafından imzalanmış ve etkin uygulama alanı bulmamıştır. Sonuç olarak mahkemenin rıza kavramı hesaba katılmaksızın seks işçilerini içinde bulunduğu durumdan kurtarılması,

cezalandırmak yerine rehabilite edilmesi gereken mağdurlar olarak görüldüğü anlaşılr²⁴⁰.

2.2.7 Diğer İdari Düzenlemeler: Karayolları Trafik Kanunu ve Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu, Kabahatler Kanunu'nun uygulanmasında ortaya çıkan keyfilik, yoruma açıklık ve benzeri sebepler ışığında, seks işçilerine uygulanan idari yaptırımlar bakımından açıklanması gerekli hale gelen bir yasadır. Kanunun amacı olarak ilk maddede, karayollarında can ve mal güvenliği yönünden trafik düzenini sağlamak ile trafik güvenliğini ilgilendirecek konularda tedbirler almak şeklinde belirtilir²⁴¹.

Kanunun dördüncü bölümünde yer alan 'Yayaların Uyacakları Kurallar' başlığındaki düzenlemeler, özellikle 68. maddenin üçüncü fıkra (c) bendindeki *"Yaya yollarında, geçitlerde veya zorunlu hallerde taşıt yolu üzerinde bulunan yayaların, trafiği engelleyecek veya tehlikeye düşürecek şekilde davranışlarda bulunmaları veya buraları saygısızca kullanmaları yasaktır."* kuralı üzerinden seks işçilerine idari para cezası kesilmesine olanak sunar şekilde kullanılmaktadır. Bu madde genel olarak yine sokakta çalışan seks işçilerini hedef alacak şekilde uygulama alanı bulur. Zira seks işçileri trafiğin aktığı caddeler ve sokaklar üzerinde kaldırımlarda müşteri aradığı veya ücret pazarlığı yaptığı esnada idari yaptırımlara tutulurlar.

Ördek'in trans seks işçileriyle yaptığı görüşmelerden ve idari makamların uygulamalarına ilişkin değerlendirmelerinden anlaşıldığı kadarıyla, seks işçilerine yöneltilen bu tür sistematik ve keyfiliğe elverişli idari yaptırımlar, onları yıldırma için yapılan bir strateji olarak nitelendirilir. Ayrıca seks işçilerinin halihazırda ve

²⁴⁰ AYM Kararı, s. 18, madde 109.

²⁴¹ 1983 tarihli, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu. Düzenlemenin tamamı için bkz.: (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2918.pdf>)

farklı öznelerden maruz kaldığı fiziksel şiddetin yanı sıra, söz konusu idari yaptırımların ek bir ekonomik ve psikolojik şiddet pratiği doğurduğu da öne sürülür; hatta yaygın uygulanan idari para cezalarının bir tür vergilendirme mekanizması olduğu ifade edilir. Buradaki ifadelere göre yoksullaştırma politikalarıyla seks işçilerinin sokaktaki varlığı mümkün mertebe silinmeye çalışılır²⁴².

İkinci olarak, polisin görev ve yetkilerini düzenleyen 1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK), 2001 yılından başlayarak Avrupa Birliği uyum çalışmaları çerçevesinde çeşitli değişiklikler ile günümüze ulaşmış bir düzenlemedir. Kanun metninde öncelikli olarak kamu düzenini sağlama ve devleti koruma gibi ifadelere sıkça yer verildiği görülür. PVSK içinde yer alan düzenlemeler, Kabahatler Kanunu ve Karayolları Trafik Kanunu'nun seks işçilerine yönelik ayrımcı uygulanma şekli bakımından ve özellikle yetkiyi kötüye kullanma açısından bağlantılıdır.

2004 yılında yapılan değişik haliyle yürürlükte olan 8. maddenin (C) fıkrasına göre polis tarafından kesin kanıt elde edilmesi halinde mevzuata aykırı faaliyet gösteren genelevler, birleşme yerleri, fuhuş yapılan evler ve yerler otuz günü geçmeyecek şekilde faaliyetten men edilir. Diğer bir deyişle PVSK ile kolluk kuvvetine hukuka aykırı şekilde fuhuş yapılan yerleri tespit etme ve kapatma yetkisi verilir ve bu yetkinin en önemli yansımalarından biri tıpkı idari para cezaları gibi yaygınlaşan ve sistematikleşen ev baskınları pratiğidir.

Diğer yandan PVSK 17. madde (B) fıkrasında yer alan *“Polisin vazife yaparken polise mukavemette bulunan veya vazifesinden alıkoymak maksadiyle polise zorla karşı koyan ve yakalanmadıkları takdirde hareketlerinde devam etmeleri melhuz bulunan şahıslar (...) karakola götürülüp haklarında tanzim olunacak evrakla beraber adliyeye verilirler.”* düzenleme aracıyla da polis merkezine gitmeyi

²⁴² Ördek 2014a, s. 22-25.

reddeden seks işçilerine aslında tam olarak hukuka uygun olmayan bir tür yakalama işlemi yapılabilir. Fuhuş yapmak suç değilken, müşteri bekleme hareketi üzerinden bu tür yakalama işlemlerinin uygulanması hukuka uygunluk açısından tartışmalıdır.

Uluslararası Af Örgütü tarafından yürütülen bir çalışmada, yasaların ayrımcı bir şekilde uygulanması ve yorumlanması üzerinde durarak yine görüşmeciler aracılığıyla ve özellikle trans kadın seks işçilerinin deneyimleri ile durum değerlendirmeleri yer alır. Transların örgütlenerek ve aktivizm mücadelesi sayesinde polis merkezlerinde yaşanan kötü muamelenin azaldığını fakat sokakta ve resmi olmayan göz altı yerlerinde polis şiddetinin devam etmekte olduğuna dikkat çekilir. Polis memurları tarafından uygulanan para cezalarının özellikle trans kadın seks işçilerini taciz etme yöntemi olarak kullanıldığı ve cinsiyet kimliği üzerinden sistematik ayrımcılık uygulandığı ifade edilir²⁴⁴.

Çalışma raporundaki bilgilere göre birçok trans kadının Uluslararası Af Örgütü'ne sürekli para cezası kesilmesi riskiyle yüz yüze geldikleri, cezalardan ötürü büyük bir finansal yükü karşıladıkları, düşük gelirleri olması nedeniyle şehrin bazı yerlerine gitmekten korktuklarını ve hareket özgürlüklerinin büyük ölçüde sınırlandırıldığı belirtiliyor. Kesilen idari para cezalarına yapılan itirazlarla ilgili olarak ise, herkesin farklı sonuçlarla karşılaşması mümkün: Bazı durumlarda ceza verilmesi için herhangi bir kanıt sunulmadığından para cezaları hakimler tarafından iptal edilirken, bazı durumlarda kanıt olmamasına rağmen polislerin ifadelerine dayanılarak yapılan itirazların reddedilmesi gibi sonuçlar ortaya çıkıyor.

Yukarıda bahsedilen idari düzenlemeler dayanak gösterilerek ve sistematik bir şekilde çok sık kesilen idari para cezalarına karşı itiraz yoluna gitmekten vazgeçildiği ve para cezalarının ödenmediği noktada ortaya çıkan sonuç, seks işçileri hakkında dava açılmasına ve hapis cezası ile karşı karşıya kalma ihtimalidir.

²⁴⁴ Uluslararası Af Örgütü, "Ne Bir Hastalık Ne De Bir Suç": Türkiye'de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireyler Eşitlik İstiyor, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, 2011. S.14-17.

Bu borçlar, aynı zamanda, trans kadınların icra korkusu nedeniyle ikamet kaydı yaptırmamaları, banka hesabı açtırmamaları ve kredi kartı ile alışveriş yapamamaları gibi durumlar yaratarak günlük hayatlarında yaptıkları etkinlikleri sürdürmelerine engel olmaktadır.

2.2.8 Genelevlerin ve Seks İşçilerinin Vergi Sistemindeki Konumu

1961 tarihli Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'nde genelevin tanımı yapılmakla birlikte, bu tür işletmelerin vergilendirilmesi konusunda herhangi bir düzenleme bulunmaz. Genelev işletenlerin ve genelevlerde çalışan seks işçilerinin hangi şekillerde vergi sistemine dahil edilecekleri veya edilip edilmeyecekleri gibi tartışmaya açık konular gündeme gelebilecektir.

1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu 2. maddesine göre ticari kazançlar gelir unsuru olarak nitelenir. 37. maddede ise her türlü ticari ve sınai faaliyetlerden doğan kazançların ticari kazanç olarak kabul edileceği yer alır. Danıştay, 29.12.1961 tarihli ve 1961/4381 numaralı kararında genelevleri ticari işletme olarak kabul etmiş ve bu yerleri işletenlerin ticari kazanç hükümlerine göre vergilendirilmesi gerektiğine karar vermiştir²⁴⁵.

Genelevlerde çalışan seks işçileri açısından ise durum daha farklı gelişir. Gelir Vergisi Kanunu'nun ilk maddesinde gerçek kişilerin gelirlerinin gelir vergisine tabi olduğu belirtilir. Genelevlerde çalışan kadınların elde ettikleri kazancın hangi gelir unsuruna dahil olacağı vergi idare makamları tarafından hazırlanan özeldeler ile açıklığa kavuşturulmaya çalışılır: *"Genelev işletmesinde çalışan kadınların bir işverene tabi ve belirli bir işyerine bağlı olarak çalışmaları halinde elde ettikleri gelirin ücret olarak değerlendirilmesi ve ücret bordrosu düzenlemek suretiyle Gelir*

²⁴⁵ Ümit Çağlar Işıkoğlu, Kanunen Yasaklanmış ve Genel Ahlaka Aykırı Fiiller Dolayısıyla Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi, Vergi Raporu Dergisi, Sayı 235, Vergi Müfettişleri Derneği, Ankara, Nisan 2019, s.89.

Vergisi Kanunu'nun 94'üncü maddesinin 1'inci bendi gereğince 103. ve 104. maddelere göre tevkifata tabi tutularak vergilendirilmesi gerekmektedir."²⁴⁶

Tek başına çalışan ve herhangi bir genelevde faaliyet göstermeyen seks işçisi kadınların Gelir Vergisi Kanunu'nun ikinci maddesinde düzenlenen gelir unsurlarından hangisine gireceği hususu yine hukuki açıdan tartışılmakta olan ve yoruma açıklığı koruyan bir konudur. Tüzük'te yer alan genel kadın tanımı tekrar hatırlanarak, tek başına çalışan seks işçilerinin Gelir Vergisi Kanunu'nun 65. maddesinde tanımlanan serbest meslek kazancı üzerinden bir vergilendirmeye konu olması söz konusu olabilir.

2.2.9 Genelevler ve Seks İşçileri Açısından İş Kanunu ve Sosyal Sigortalar Mevzuatı

2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu, iş hukukundan doğan ilişkileri ve konuları düzenleyen metindir. İlk maddede belirtildiği üzere kanunun amacı işverenler ile bir iş sözleşmesine dayanarak çalıştırılan işçilerin çalışma şartları ve çalışma ortamına ilişkin hak ve sorumluluklarını düzenlemektir. Ayrıca İş Kanunu, dördüncü maddedeki istisnalar dışında kalan bütün işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işçilerine, faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanır. Bu maddede sıralanan, belirli iş ilişkilerinin istisnai kabul edildiği durumlar arasında genelevlere ve seks işçilerine yer verilmemektedir. Dolayısıyla kanunun bu alanda uygulanmayacağına dair açık bir ifadenin bulunmaması olumlu bir durum teşkil eder.

Kanuna konu olanların tanımlandığı maddede ise işçi, işveren ve işyeri terimleri şu şekilde açıklanır: *"Bir iş sözleşmesine dayanarak çalışan gerçek kişiye işçi, işçi çalıştıran gerçek veya tüzel kişiye yahut tüzel kişiliği olmayan kurum ve kuruluşlara işveren, işçi ile işveren arasında kurulan ilişkiye iş ilişkisi denir. İşveren tarafından*

²⁴⁶ İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı, 22.02.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.35.16.01.-176200-213 sayılı Özelge.

mal veya hizmet üretmek amacıyla maddî olan ve olmayan unsurlar ile işçinin birlikte örgütlendiği birime işyeri denir.” Genelevler, genelev işletmecileri ve genel kadınlar dinamiği üzerinden düşünüldüğünde sırasıyla işyeri, işveren ve işçi tanımlarının rahatlıkla örtüştüğünü söylemek mümkündür.

Bununla beraber, sekizinci maddede açıkça düzenlendiği üzere iş sözleşmesi; işçi olan tarafın bağımlı olarak iş görmeyi, işveren tarafın da bunun karşılığında ücret ödemeyi üstlenmesi ile oluşabilecek niteliktedir ve kanunda aksi belirtilmedikçe herhangi bir şekle tabi tutulmaz. Dolayısıyla genelevlerde çalışan seks işçileri ve genelev işletmecileri bakımından yukarıda aranan şartların gerçekleştiği görülebilecektir. Genelevlerde çalışmayan kayıtsız seks işçileri bakımından ise müşteriler ile kurulan, ücret karşılığı seks hizmeti sunma ilişkisinin bir iş sözleşmesi sayılıp sayılmayacağı değerlendirilebilir.

Bu noktaya kadar yapılan iş hukuku tanımlarının konuyla direkt olarak uyum gösterdiği aşikardır. Ayrıca önceki konularda aktarıldığı üzere genelevler Danıştay tarafından ticari faaliyet yürüten yerler olarak kabul edilmiştir ve vergi dairelerinin özelgeleriyle genelevler ile genel kadınların kazançları vergilendirilmektedir²⁴⁷. Bunlara rağmen, İş Kanunu’nda ticari amaçla yürütülen seks faaliyetine dair veya fuhuş yapan kişilerin işçi sayılabileceği gibi ifadeler, diğer bir deyişle ticari seks ve seks işçisi terimleri bulunmamaktadır.

Bununla beraber, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’na (SSGSS) göre, bir hizmet akdiyle bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan kadınlar ‘4/A sigortalısı’ olarak nitelendirilmektedir. SSGSS Kanunu 4. maddesine göre 1930 tarihli Umumi Hıfzısıhha Kanunu’da belirtilmiş olan genel kadınlar da bu madde kapsamında sigortalı statüsünde sayılır; primleri

²⁴⁷ Ümit Çağlar Işıkoğlu, Kanunen Yasaklanmış ve Genel Ahlaka Aykırı Fiiller Dolayısıyla Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi, Vergi Raporu Dergisi, Sayı 235, Vergi Müfettişleri Derneği, Ankara, Nisan 2019, s.89

yatırıldığı takdirde işçi olmaktan doğan haklar ile özellikle emeklilik hakkından ve işsizlik sigortasından kural olarak faydalanabilirler.

Gelgelelim bu kuralların uygulamaya yansması oldukça sıkıntılıdır. 5510 sayılı kanunun yasa tasarısı halinden itibaren öngördüğü üzere, genelevde çalışan seks işçisi kadınların sigorta kolları için aranan hak kazanma koşulları diğer işçilerle aynıdır ve kadınlar ağır şartlarda çalışmasına rağmen herhangi bir fiili hizmet süresi zammı tanınmaz. Yani genelev çalışanlarının koşulları düşünülerek emeklilik hak ediş şartlarına özel bir kolaylık sunulmaz. Dokuz bin gün prim ödeme sayısı ve 65 yaşı doldurma şartları sebebiyle, işveren primlerini eksiksiz ödese dahi genelev seks işçileri için emekliliğe hak kazanmak uygulamada hayli zordur. Ayrıca meslek hastalıkları için tanımlı bir koruma mevcut değildir. Sadece kural olarak erken yaşlanma hakkından yararlanılabilir; ki bunun raporla tıbbi olarak ispatı gerekir²⁴⁸.

Tüm aktarılanlara ek olarak, işveren konumundaki genelev işletmecilerinin çalışanların sigorta primlerini ödememesi gibi ciddi bir sorun bulunmaktadır. Örneğin, 2016 yılında İzmir’de seks işçilerinin toplu şikayeti üzerine denetleme yapan Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) tespit ettiğine göre, İzmir şehrinde yirmi üç genelev sahibi işverenin, toplam 1800 seks işçisi kadının sigorta primlerini eksik yatırdığı, paralarının düzenli ödenmediği ve özlük haklarının verilmediği ortaya çıkmıştır. Ancak seks işçilerinin toplu şikayeti, SGK denetimi ve bunun üzerine yapılan SGK uyarısıyla 1299 işçinin eksik primleri yatırılmış ve 501 işçiye emekli maaşı bağlanabilmiştir²⁴⁹.

Sonuç olarak, seks işçileri açısından iş hukukuna ilişkin düzenlemeler ciddi eksiklikler barındırmakta ve türlü seviyede ayrımcılığa yol açmaktadır. Yukarıda aktarılan bilgilerin sadece genelevlerde çalışan kadınları kapsadığı tekrar

²⁴⁸ Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Çalışma Grubu, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısı Kadınlara Nasıl Bir “Sosyal Güvenlik” Vaat Ediyor?, KEİG, Ankara, Mart 2008, s. 41.

²⁴⁹ “Seks İşçilerinin Sigorta Zaferi: Eksik Primleri Ödenen 500 Kadın Emekli Oldu”, Diken, 08 Kasım 2016. (<http://www.diken.com.tr/seks-iscilerinin-sigorta-zaferi-eksik-primleri-odenen-500-kadina-emekli-oldu/>) (Erişim tarihi: 24 Kasım 2019)

düşünüldüğünde, ortaya daha da problemlı bir tablo çıkar. Bir yandan tescil düzeni altında fişlenen genelev işçileri, ağır çalışma koşulları ve türlü zorluklara karşılık iş hukukunun tanıdığı haklar faydalanamayacak bir konumda kalır; yine hukuk nezdinde eşit muamele görme hakkına erişemezler. Zira ağır koşulları olan diğer meslek gruplarıyla bir tutulmazlar. Diğer yandan, kayıtlı çalışmayan ve sayıca çoğunlukta olan diğer tüm seks işçileri için ise durum tamamen yokluktan ibarettir. Herhangi bir iş akdi kurulduğu kabul edilmediğinden, hiçbir ekonomik ve sosyal güvenceleri olmayacak şekilde çalışmak zorunda bırakılırlar.

2.3 MEVZUATIN UYGULANMASINDA KARŞILAŞILAN PROBLEMLER

Yukarıda detaylı şekilde açıklanan konulara bütünsel olarak bakıldığı takdirde, Türkiye’de seks işçiliğini düzenleyen çeşitli alanlardaki hukuksal metinlerin, diğer bir deyişle kanun, tüzük ve yönetmeliklerden oluşan fuhuşa ilişkin mevzuatın kendi içinde tutarlı olduğu görülebilir. Seks işçiliğinin ancak kapalı ve sınırları çizilmiş alanlarda ve seks işçisi kadınlara karşı sıkı denetim yöntemleriyle olanak sağlayan mevzuat için, diğer yandan, seks endüstrisindeki öznelerin sömürülmelerini veya şiddete uğramalarını engelleyici ve failleri cezalandırıcı nitelikte düzenlendiği söylenebilir.

Düzenlemeler ayrı ele alındıkları noktada ise her düzenlemenin uygulamada birtakım sorunlara neden olduğu veya bulunduğumuz yüzyılda eklenilerek değişen sosyal, politik ve hukuki anlayışlara ayak uydurması oldukça zorlaşacak derecede güncelliklerini yitirdiklerini söylemek mümkündür. Mevzuatın işlevini yerine getirebilmesi için, bu mevzuatı oluşturan tüm hukuki metinlerin öngörülen kurallara uygun ve eksiksiz uygulanması gerekecektir, aksi takdirde fuhuş alanında yaşanan problemlerin ağırlaşması ve daha da artabileceği gibi bir ihtimal doğmaktadır.

Problemleri artıran diğer bir husus, ceza yasası ve diğer yasaların kapsamındaki seks işçilerini koruyan maddelerin yerine seks işçilerini cezalandıran ve toplumu

seks işçiliğinin olumsuz etkilerinden korumak amaçlı maddelerin uygulamada daha yaygın uygulanması olarak değerlendirilebilir. Yasaların koruma sağlanan taraflara orantılı biçimde uygulanması söz konusu toplumsal sıkıntıları azaltma konusunda bir çözüm olabilir. Zira seks işçiliği ekseninde tartışılan problemler, toplumsal cinsiyet temelinde yaşanan eşitsizlik ve ayrımcılık ile paralellik gösterir. Bu sorunun çözülmesi bir ölçüde seks işçilerinin haklarının korunması ve geliştirilmesi ile mümkündür. Toplumu korumak için seks işçilerine baskı uygulanması seks işçiliğinin sorunlarını ağırlaştırarak topluma daha çok zarar verebilir.

2.3.1 Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü Yönünden Uygulamada Karşılaşılan Problemler

Daha önce de belirtildiği gibi, 1933 tarihinden günümüze pek az değişiklikle ulaşan ve hala yürürlükte bulunup seks işçiliğinin düzenlemesiyle birebir bağlantılı olan Tüzük, uygulanması zor ve güncelliğini yitirmiş bir hukuki metin olarak görülebilecektir. Tüzük'te insan hakları hukukunun temel ilkeleri ile bağdaşması mümkün olmayan, ihtiyaçları karşılamayan veya çözüme ulaştırmayan birçok nokta bulunmaktadır²⁵⁰.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, genelevlerde sadece kadınlar ve hukuken cinsiyet geçişini tamamlamış trans kadınlar çalışabilir. Erkeklerin ve hukuken cinsiyet geçişi gerçekleşmemiş trans kadınların fuhuş sektöründe yaygın olarak yer almasına rağmen bu kişilerin devlet nezdinde tescil edilmeleri söz konusu olmaz. Buradaki sosyal kurgu heteronormatif, düzenlemenin kendisi ise hem cinsiyet hem de cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim doğrultusunda ayrımcıdır. Sadece kadınların seks işçisi ve sadece erkeklerin müşteri olabileceği üzerinden yürüyen bakış açısı

²⁵⁰ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Avukatlar İçin Seks İşçilerine Yönelik Hukuki Destek Rehberi, (Hazırlayan: Kemal Ördök), Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Eylül 2016, s. 71. (Kırmızı Şemsiye 2016)

hakimdir. Bu ayrımcı ve dışlayıcı anlayış, hukuksal düzleme de aynı oranda yansır²⁵¹.

Genel kadın olarak tescil edilme kararı alma yetkisi Zührevi Hastalıklarla ve Fuhuşla Mücadele Komisyonları'na tanınmıştır. Tescil kararı için 20. ve 21. maddede öngörülen kriterler nesnellikten ve eşitlikten hayli uzaktır; “birden çok erkekle mükerrer şekilde fuhuş amacıyla birlikte olan”, “gizli şekilde fuhuş yaparken yakalanan” ve “namuslu bir hayata geri dönmesi mümkün görünmediği kanaat getirilen kadınlar” kayıt altına alınır. Yukarıda sayılan durumlar altında kayıt altına alınma şekli, göz altı ve tutuklama gibi adli işlemlere de konu olabileceğinden kadınların bilgilerinin emniyet veya adliye kayıtlarında tutulması ihtimalini doğurur ve bu durum sosyal yaşamda ayrımcılığa uğrama hallerini meydana getirebilir²⁵². Kadınlardan genelevde çalışmaları konusunda rıza alınmasıyla ilgili ise açık bir düzenleme bulunmaz²⁵³. Kadınların cinselliği hala *namus* kavramı üzerinden yorumlanmakta ve çetelesi tutulmaktadır. Ücret karşılığı cinsel hizmet sunmak, tek eşlilik vurgusuyla birleşerek ahlaki bir noktadan değerlendirildiği gibi, bu duruma kanaat getirme yetkisi tanınan bir merci dahi mevcuttur. Ayrıca ek hükümlerde yer alan çalışırken evli olmama şartı da evlilik ve aile kurumunun öznel şekilde olumlanmasına referans verdiği gibi, hak temelli bakıldığında kanun önünde eşitlikten bahsetmek söz konusu olmaz.

Tüzük 61. maddesinde sadece genelevde çalışmakta olan kadınların genelevden ayrılımları konusunu düzenlenmiştir:

²⁵¹ Kemal Ördök, Türkiye’de Trans Kadın Seks İşçilerine Yönelik Şiddet: Görünmezlik ve Cezasızlık Kıskaçında Bir Varoluş Mücadelesi, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Aralık 2014, s. 51-53. (Ördök 2014b)

²⁵² Danıştay 8. Dairesi 2002/1908 sayılı kararında dava konusu polis okulu öğrencisi olan davacının, annesine ait 1966 tarihli fuhuş isnadı kayıtları sebebiyle okul kaydının silinmesidir. 1960’lı yıllara ait olan belgeler, 2000’li yıllarda görülen davada emniyet birimleri tarafından dosyaya sunulabilmiştir. Aktaran, İKGV, s. 75.

²⁵³ CETAD, s. 29-30.

“Genelevlere kendi rızasıyla giren ve orada fuhuş yapan bir kadının, diğer bir geneleve geçmek veya islahıhal eylemek üzere oturduğu genelevi terketmek istemesi halinde, herhangi bir vaad veya mecburiyet veya borçla bağlı bulunmuş olsa dahi, arzusunı aykırı orada alıkonulduğu anlaşılırsa, kadının kimlik ve sanatına ait belgeleriyle birlikte derhal çıkması sağlanır.”

Kadınların önemli bir kısmı genelevde çalışmaya bir çeşit emrivaki veya baskı dönemi sonrasında başlar. Kadınlar öncesinde kendilerine haber verilmeksizin tescil edildiklerini öğrenmekte, kadınlara artık *vesikalı* oldukları ve başka bir yaşam şanslarının olmadığı bildirilmekte, çoğu kez fiziksel veya ekonomik şiddet aracılığıyla genelev, duruma rızası olmayan kadınların yaşam biçimi haline getirilmektedir. Ayrıca tescili yapılan kadınlar daha önceden borçlandırılmamışlarsa, çalışma sürecinde kadınların mutlaka genelev patronuna borçlanması sağlanarak seks işçisi olarak çalışmak zorunda bırakılmaktadır²⁵⁴. Uygulamadaki sonuçlara bakıldığında 61. maddede belirtilene zıt bir görünüm mevcuttur. Kural olarak güvence altında görünen çalışma özgürlüğüne ve kişi dokunulmazlığına karşı ihlalin yansımalarından biridir. Genelev işçiliğine kayıta rıza şartı aranmaması yasal olarak sorunlu bir noktayken, sektörden çıkma noktasında şiddet, tehdit ve cebirle karşı karşıya kalınması da; özgürce ve güvenli bir yaşam sürme hakkının kadınların elinden alınması şeklinde yorumlanabilir.

Tüzükte açık bir düzenleme olmamasına karşın, İstanbul gibi büyük şehirler haricindeki genelevlerde çalışan kadınlar izole bir biçimde ayı yerde yaşamaya zorlanabilmektedir. Kadınların genelevden dışarı çıkma ve seyahat edebilme olanakları hayli sınırlı olup bulunulan şehrin dışına çıkabilmek için ise resmi izin dahi gerekebilir²⁵⁵. Ayrıca genelevden kısa süreli olarak ayrılmaları da yine emniyetin iznine bağlı olup çoğunlukla güvenlik gibi gerekçelerle bir genelev çalışanın eşlik etmesi şartı ile izin verilir. Bu pratiğin kadınların genelev dışında

²⁵⁴ İKGV, s. 72.

²⁵⁵ Şükran Şimsek, Adnan Kısa, Sophia F. Dziegielewska, Sex Workers and the Issues Surrounding Registration in Turkey, Journal of Health & Social Policy, Volume 17, No:3, (s. 55-69), February 2003, s. 57.

alışmasını engellemek ve izinsiz genelevi terk etmesini önlemek amaçlı olabileceği söylenebilir²⁵⁶. Düzenlemede öngörölen denetlemeciliğin çok daha ötesinde bir kontrol ve engelleme söz konusudur. Çalışma koşullarının hukuki düzenlemelere bağlı olmadan ve temel insan haklarına aykırı şekilde sürdüröldüğu ortadadır. Söz konusu uygulamalar, yerleşme ve seyahat özgürlüğünün sınırlanarak ihlal edilmesi anlamına gelir.

Bununla birlikte, genelevlere gece yarısına kadar ziyaretçi kabul edilmektedir ve gündüz vakti çalışmaya başlayan kadınlar için bu uzun mesailer anlamına gelir. Kadınların genelevde çalıştıkları süre zarfında kanun gereği sigortalı ve kurallara uygun şekilde çalıştırılması şart koşulmuş olsa da, İş Kanunu'nda işçilere hak tanınmış olan yıllık izin, fazla çalışma ve gece çalışma kurallarının genelevlerde uygulandığını söylemek pek mümkün olmaz. Uygulamadan anlaşıldığı kadarıyla, seks işçileri genelde sadece adet dönemlerinde izinli sayılabilir ve kendilerine ödenen asgari bir ücret yoktur. Gelirin kayda değeri bir bölümü genelev sahibi ile paylaşılır. Kural olarak olağan emeklilik mümkünse de, ağır şartlarda çalışma gerektiren bazı iş kollarına tanınmış olan erken emeklilik gibi olanaklardan yararlanmaları mevzu bahis değildir²⁵⁷.

Buna karşılık genelevde çalışmanın kayıt dışı çalışmaya göre kısıtlı şekilde bazı avantajlı yönleri de olabilmektedir. Genelevlerin sokağa veya kayıt dışı olan diğer birleşme yerlerine nazaran daha güvenli yerler olması, şiddet ve sömürü bakımından çok daha fazla denetlenebilir olması, düzenli sağlık kontrolü imkanları ve sosyal sigorta güvenceleri gibi sebepler kayıtsız çalışan kadınlar için cazip görünebilir²⁵⁸. Fakat güncel durumda Fuhuşla Mücadele Komisyonları'nın büyük çoğunluğunun tescil için yeni kayıt kabul etmediği görölr. Az sayıda tescil yapılması nedeniyle başka şehirlerdeki genelevlere başvuru yapılmakta ve sonra

²⁵⁶ İKGV, s. 84.

²⁵⁷ İKGV, s. 85.

²⁵⁸ CETAD, s. 30.

nakil için tekrar başvuru yolu izlenmektedir. Nakil işlemleri için ise resmi makamlardan izin alınmalıdır ve bu uzun süren zorlu bir süreçtir²⁵⁹.

Tescil etme meselesinde gösterilen sistematik kısıtlayıcı tutum, genelevlerin ruhsatlandırılmasında da söz konusudur. Konuya ilişkin yerel literatürde, genelev sayılarına ilişkin kamuya resmi veya düzenli bir veri sunulmadığı; sadece Ankara Ticaret Odası tarafından açıklanmış bir sayı olduğu yer alır. Buna göre Türkiye’de mevcut durumda işletilmekte olan 56 genelevin bulunduğu ve bu sayının en iyi ihtimalle sabit olduğu şeklinde bir bilgiye varılabildiği ifade edilir²⁶⁰. Fakat 2000’li yıllardan itibaren genelevlerin kapatılmaya da başlandığı da dile getirilir²⁶¹. Sadece 2013 yılı içinde 7 farklı şehirde bulunan bazı genelevler kapatılmış, 2015 yılı da dahil olmak üzere iki yıl içerisinde Antalya, Ankara, Hatay, Erzurum, Yozgat, Isparta, Afyon illerindeki genelevlerin varlığı tümüyle sonlandırılarak; İstanbul, Adana, Mersin, Diyarbakır ve diğer genelevlerin içerisinde faaliyet gösteren bazı evler de mühürlenmiştir²⁶².

Sivil toplum kuruluşlarının (STK) çalışmaları ve akademik araştırmalar için bilgi toplama çabaları dışında güncelliğini koruyan resmi bilgilere ulaşmak pek mümkün görünmemektedir. Genelevlerin kapatılması uygulamaları da göz önüne alınarak, siyasi partilerin genelev ruhsatlandırmasına ilişkin olumlu bir tutum göstermediği yorumu yapılabilir. Bu tarz durumlar idari pratiklere de yansır. Güncel duruma bakılarak Türkiye’de yeni genelevlerin açılmasına neredeyse nokta konulduğu söylenebilir. Yani Türkiye’de düzenleyici fuhuş mevzuatının önemli unsuru olan

²⁵⁹ İKGV, s. 84.

²⁶⁰ İKGV, s. 26, s. 86; CETAD, s. 29; Melih Sever, Sex Trafficking In Turkey: A Critical Examination of the National Responses to the Problem, Sosyal Çalışma Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, (s. 32-42), 2018, s. 37 (Sever); Mine Özaşçılar, Neylan Ziyalar, Framing Prostitution in Turkey: News Media Coverage of Prostitution, International Journal of Criminal Justice Sciences, Volume 10, No: 2, (s. 152-164), July-December 2015, s. 153.

²⁶¹ Anna Sussman, “Sex and the State: Islamist Governance, Turkey’s Sex Workers”, Pulitzer Center, 2011.
(<https://pulitzercenter.org/projects/turkey-prostitution-brothels-sex-workers-akp-party>) (Erişim tarihi: 05 Aralık 2019)

²⁶² UNFPA Türkiye, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Türkiye’de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı: İhtiyaçlar ve Öneriler, Ankara, Aralık 2015, s. 13. (UNFPA)

fuhşun ruhsatlı yerlerde sürdürülmesi, ruhsatlandırmama ve tescil etmeme pratiğiyle işlevsiz bir noktaya dönüşmüştür. Bu durum devletin kısmen yasallaştırıp kısmen yasadışı bıraktığı fuhuş sektörünün daha da yoğun biçimde yer altına inmesini pekiştirir ve hatta kayıt dışı çalışan yabancı seks işçilerinin sayısında artışa sebep olabilir²⁶³.

2.3.2 Cezalandırıcı ve Denetleyici Düzenlemeler Yönünden Uygulamada Karşılaşılan Problemler

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun fuhuşa bağlantılı düzenlemeleri, kural olarak seks işçiliğinin cezalandırılmasından ziyade küçüklerin korunması; fuhuşa teşvik etme ve zorlama, yer temin etme ve fuhuş aracılığıyla kişilerin sömürülmesi gibi fiillerin cezalandırılması şeklinde amaçlar taşır. Fakat bunun yanı sıra, Türk Ceza Kanunu ve Kabahatler Kanunu başta olmak üzere mevcut idari düzenlemeler, gizli fuhuşun baskılanması ve seks işçilerinin cezalandırılması amacıyla kullanılabilmekte veya bu tür sonuçları doğurabilmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nda direkt olarak fuhuşla alakalı durumları içeren maddeler dışında konu içindeki farklı tarafları koruma altına alabilecek nitelikte düzenlemeler de bulunur. Bunlar seks işçilerine yönelik şiddet ya da sömürüyü cezalandıran maddeler; çocukları başta cinsel istismar ve seks işçiliği yaptırılmasından ötürü kaynaklanabilecek şiddet ve sömürü gibi olumsuz etkilere karşı koruyan maddeler ve toplumu ve kamu düzenini koruyan maddeler şeklinde başlıklandırılabilir. Seks işçilerinin korunmasında uygulanabilecek maddeler Hayata Karşı Suçlar, Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar, İşkence ve Eziyet, Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar, Hürriyete Karşı Suçlar, Malvarlığına Karşı Suçlar ve Uluslararası Suçlar bölümlerinde yer alır.

²⁶³ Sever, s. 37.

Türk Ceza Kanunu'na detaylı olarak bakıldığında, seks işçilerine yönelik şiddete ve sömürüye karşı koruma sağlama kapasitesi bulunan düzenlemeler sırasıyla, TCK 81. ve 85. maddeler arasında yer alan öldürme suçu, TCK 86. ve 87. maddelerinde yer alan yaralama suçu, TCK 94. ve 96. maddeler arasında yer alan işkence ve eziyet suçları, TCK 107. ve 109. maddeler arasında bulunan şantaj, cebir, kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçları, TCK 141. ve 142. maddelerindeki hırsızlık suçu, TCK 102. madde cinsel saldırı suçu, TCK 105. madde cinsel taciz, TCK 106. madde tehdit ve TCK 80. maddede düzenlenen insan ticareti suçu olarak listelenebilir.

Teorik olarak yukarıda sayılan bu bir dizi ceza koyucu düzenlemelerin, uygulamada faillere yönelik ne kadar akıcı ve doğru bir şekilde işletilip işletilmediği ve hatta faillerin nasıl bir seviyede soruşturulduğu veya kovuşturulduğu dahi tartışılabilir. Seks işçileri söz konusu suçlardan ötürü mağduriyet yaşamış ve hatta yaşamını yitirmiş olsa dahi, suçun failleri hiç yakalanmadan bile kalabildiği olacaktır. Buna karşılık, seks işçileri hakkında pekala cezalandırma süreci başlatılabilmektedir. Seks işçilerinin fuhuş yaptıkları mekanlara düzenlenen baskınlar sebebiyle seks işçileri yer temin etmek, fuhşa teşvik etmek, fuhşa zorlamak, fuhuş aracılığıyla başkasının kazancını sömürmek gibi gerekçelerle soruşturmaya ve kovuşturmaya tabi tutulabilmektedir. Zira baskın yapılan mekanların bir kısmında ev sahibi artık çalışamayacak halde olan veya başka seks işçilerine evini açan eski bir seks işçisi olabilir²⁶⁴.

Düzenleyici mevzuatın bir gereği olarak toplumu seks işçiliğinin olası olumsuz etkilerinden koruyan maddeler için ise Genel Ahlâka Karşı Suçlar, Görevi Yaptırmamak için Direnme ve Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma bölümlerindeki maddeler; Kabahatler Kanunu'nun Emre Aykırı Davranış, Gürültü, Rahatsız Etme bölümlerindeki maddeler; Umumi Hıfzısıhha Kanunu 282. Maddesi, Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu 17. maddesi ve Karayolları Trafik Kanunu'nun Yayaların

²⁶⁴ Ördek 2014b, s. 59-60.

Uyacakları Kurallar bölümü sayılabilir. Bu kategoride mevcut olan düzenlemelerin uygulanmasında oldukça titiz olunması gerekse de, yaptırımları seks işçilerinin eylemlerine göre yorumlamak veya keyfi şekilde icra etmeye sebep olmak genel olarak karşılaşılan durumdur²⁶⁵.

Yukarıda sıralanan düzenlemelerle ilgili en sorunlu kısım, kuralların amacı dışında kullanılarak seks işçiliğini sadece düzenleme yerine sıkı bir denetim altında tutma ve seks işçiliğinin baskılama gibi sonuçların doğmasıdır. Türkiye’deki düzenleyici mevzuatın asıl hedefi toplumu fuhuşun olumsuz etkilerinden korumak ve bu amaçla gizli fuhuşu yasal alanda yürüterek denetleyebilmektir. Fakat kuralları amaca aykırı şekilde işletmek mevzuata cezalandırıcı bir anlam yükleyerek yasa koyucunun tutumuna ters düşen bir durum yaratır hale gelir. Böylelikle mevzuat, uygulamada önleyici ve bir ölçüde de yasaklayıcı bir özellik kazandırılır. Yasaklayıcı mevzuat, fuhuşu gerçekten sonlandıracak hukuki bir ortam olmadığı takdirde aslında fuhuş alanının mevcut koşullarını zorlaştırır. Gizli şekilde yürütülen fuhuş, sömürü, şiddet ve zorlama gibi durumların ağırlaştığı ve haksızlıkların yerleştiği bir alana sebebiyet verir²⁶⁶.

2.4 ULUSAL MEVZUATIN DÜZENLEME MODELİ VE UYGULAMADAKİ ETKİLERİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bölümün buraya kadar olan kısmında, Türkiye’de seks işçiliğiyle alakalı düzenlemeler detaylı şekilde ele alınmış, ulusal mevzuatın uygulanmasında karşılaşılan sorunlara değinilmiştir. Bu başlık altında, öncelikle mevzuatın seks işçilerine yönelik meydana getirdiği etkilerden bahsedilecektir. Daha sonra ise ilk bölümde aktarılan alternatif mevzuat modelleri çerçevesinde Türkiye’nin konumu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

²⁶⁵ Ördek 2014a, s. 15.

²⁶⁶ Kırmızı Şemsiye 2016, s. 70.

2.4.1 Seks İşçilerine Yönelik Etkilerin Değerlendirilmesi

Seks işçiliğine ilişkin mevzuatta hak temelli en büyük etkileri doğuran düzenlemelerin Türk Ceza Kanunu ve Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü olduğu söylenebilir. Fuhuş mevzuatının parçalı uygulanması sebebiyle doğan büyük sorunlar ağırlıklı olarak bu düzenlemeler etrafında şekillenmektedir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun fuhuşu düzenleyen 227. maddesi çerçevesinde, suç oluşturan üç temel unsurun varlığından bahsedilmişti. Bunlar sırasıyla fuhuş için yer temin etmek, fuhuşu kolaylaştırmak ve aracılık etmek, fuhuşla elde edilen kazançlardan faydalanmak ve bunun üzerinden menfaat elde etmek şeklindedir. Kanun tarafından cezalandırılan asıl eylemler bunlardır. 227. madde kapsamında değerlendirilen durumların seks işçilerinin hayatına nasıl yansıdığını ele almak ve toplumsal olarak da daha geniş bir ölçekte değerlendirme yapmak durumun çok yönlülüğünü kavramak açısından faydalı olacaktır.

Maddenin 2. fıkrası *“Bir kimseyi fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi, iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üçbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması, fuhşa teşvik sayılır.”* şeklinde düzenlenmiştir.

Fuhuş yapmak kanun nezdinde suç olmasa da, fuhuş yapılması amacıyla yer temininde bulunmak kanun tarafından cezalandırılması öngörülen bir suç fiilidir. Söz konusu eylem kanun maddesinde detaylı şekilde tarif edilmemiştir ve herhangi bir yöne işaret etmeyerek genel ifadelerle bırakılmıştır. Tüzük'te öngörüldüğü şekilde ruhsatlı yerler dışında, yani uygulamadaki kısıtlamalar nedeniyle çoğunlukla genelevler dışında kalan her yer gizli fuhuşun bir unsuru olduğundan, seks endüstrisindeki birçok farklı özne hakkında olumsuz etkiler doğabilecektir.

Bu durumdan ötürü gizli fuhuş şüphesiyle baskın düzenlenen yerlerde, baskın sırasında orada bulunan herhangi bir kişi rolünden bağımsız olarak zan altında kalabilir ve fuhuş için yer temin etme gerekçesiyle soruşturmaya ve hatta kovuşturmaya uğrayabilir. Bu özne bazen seks hizmetinden faydalanan müşteri, bazen de seks işçisinin kendisi olabilecektir. Zira genelev dışında ve kayıtlı şekilde çalışmak için ancak birleşme yerleri ve tek başına fuhuş yapılan evler adı verilen alternatiften faydalanılabilecekken, pratikte böyle bir türde yaygın olarak ruhsat verilmediği bilinmektedir²⁶⁷.

Buradan yola çıkılarak herhangi bir aracı olmadan tek başına veya direkt olarak kendi hesabına çalışan seks işçileri kendi evlerini kullandıkları takdirde, olası bir polis baskınında suç işleyen kişi konumunda kalabilecektir. Birden fazla seks işçisinin bir araya toplanarak bir mekanı kullanması durumunda da sonuç pek fark etmeyecek, bu kişilerin arasından en az biri yargılama süreciyle yüz yüze gelecektir. Zira pratikte de fuhuşa yer temin etme suçuyla yargılanan, hapis ve para cezası alan pek çok seks işçisi olduğu bilinmektedir²⁶⁸.

Çok sık rastlanmıyor olsa da bazı durumlarda seks işçilerinin lehine kararlar da çıkabilmektedir. Yargıtay 5. Ceza Dairesi tarafından verilen 2011/290 E. 2011/3055 sayılı karar, seks işçilerinin lehine sayılabilecek bir örnek olarak bahsedilebilir. Kararda Yargıtay, kendi isteğiyle fuhuş yapan seks işçilerinin beyanları ile bu konudaki günlük hayata dair genel davranışlarını baz alarak ilk derece mahkemesinin hükmettiği cezanın yeterli ve yasal gerekçe gösterilmeden; TCK 3/1. ve 61. maddeleri uyarınca orantılılık, hak ve nesafet ilkelerine aykırı olarak üst sınırdan verildiğine kanaat eder ve oybirliğiyle kararın bozulmasına hükmeder²⁶⁹.

²⁶⁷ İKGV, s. 76.

²⁶⁸ İKGV, s. 90-91.

²⁶⁹ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2011/290 E. 2011/3055 K. sayılı kararı.

Diğer yandan ise uygulamadan örnek olarak, Bursa Asayiş Şube Müdürlüğü Ahlak Büro Amirliği ekipleri, 2017 yılının ilk yarısında 2063 seks işçisine toplam 468.000 lira para cezası uygulamış, 58 kişiyi fuhuşa yer temin ettiği iddiasıyla gözaltına alarak tam 93 evi mühürlemiştir²⁷⁰. Antalya’da, sadece Mart 2019 ile Mayıs 2019 tarihleri arasında toplam 86 seks işçisi tespit edilmiş, 19 şüpheli fuhuşa aracılık ve yer temin etmeden sevk edilmiş ve 7 şüpheli tutuklanmıştır. Kişilerin rolü hakkında net bir bilgi sunulmayıp kamu açıklamasında *“gizli fuhuş yeri olarak kullanıldığı tespit edilen (1) hamam-sauna ve masaj salonunun (90) gün, (1) pansiyonun (30) gün ve (46) evin (1.770) gün olmak üzere toplam (1.890) gün Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyon Başkanlığı tarafından kapatılması sağlanmıştır.”*²⁷¹ şeklinde ifadeler yer bulmuştur.

Fuhuş için yer temin etme fiilinin yasa koyucu tarafından suç unsuru olarak benimsenmesi ve ceza öngörülmesinin amacı bir bakımdan haliyle gizli fuhuşun önlenmesine yönelik görülebilecektir. Zira tüm mevzuatın uyum içerisinde ve kısıtlanmadan uygulandığı bir senaryoda seks işçilerinin kendi mekanını kullanması bu ölçekte bir sorun doğurmayabilecektir. Fakat tescili olmayan veya tescil talebine izin çıkmamış pek çok seks işçisi kendi isteğinden bağımsız olarak, kayıtsız şekilde çalışmak durumunda kalır ve tabi olarak seks işçiliğini güvenli olarak sürdürebilecekleri mekanlara ihtiyaç duyar.

Söz konusu çalışma yerlerinin polis baskınları ile kapatılarak orada bulunan kişilerin cezalandırılması seks işçilerinin güvenliğini ve sağlığını tehlikeye atar. Seks işçileri yakalanmasa dahi, diğer kişilerin kolaylıkla zan altında kalması ve cezalandırılabilmesi seks işçilerinin sosyal çevresini olumsuz etkiler. Çünkü bu kişiler seks işçisine destek sağlayan bir aile yakını, arkadaşı veya sivil toplum

²⁷⁰ “Bursa’da Seks İşçilerine Gözaltı v Para Cezası”, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, 21 Temmuz 2017. (<http://www.pembehayat.org/haberler/detay/1469/index.html>) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

²⁷¹ “Fuhuşa Teşvik Aracılık ve Yer Temin Etmek Suçundan 7 Şüpheli Tutuklandı”, Antalya Emniyet Müdürlüğü, 21 Mayıs 2019. (<http://antalya.pol.tr/fuhusa-tesvik-aracilik-ve-yer-temin-etmek-sucundan-7-supheli-tutuklandi>) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

kuruluşu çalışanı olabilir ve bu desteğin ortadan kaldırılması seks işçisinin sağlığını ve güvenliğini olumsuz etkileyebilir²⁷².

İkinci suç unsuru ise fuhuş için aracılık yapma fiildir. Aracılık yapma yine kanun düzenlemesinde suç sayılan fuhuşa teşvik etme ve kolaylaştırma eylemleri ile birlikte düşünülerek ele alınabilir. Seks endüstrisi aslında oldukça organize çalışmayı gerektirebilir. Seks işçilerinin daha akıcı ve rahat bir çalışma düzeni sağlamak adına üçüncü kişilerden destek alması direkt olarak sömürü veya şiddet görmeyle sonuçlanmaz. Aksine ek yardım istemek seks işçilerinin günlük akışını çok daha rahatlatılabilecektir²⁷³.

Müşterilerin bulunması, ayarlanması ve çalışma saatlerinin düzenlenmesi gibi konular oldukça emek ve vakit gerektiren görevlerdir. Müşterilerin güvenli şekilde temin edilmesine katkı sağlayacak, müşteri seçimini düzgün biçimde yapacak ve böylelikle seks işçisinin emniyetini ve sağlığı korunmasına destek sağlayacak şekilde çalışmakta olan kişilerin fuhuşa aracılık etmekle suçlanarak bu kapsamda cezalandırılması olumlu sonuçlar doğurmaz. Bu üçüncü kişiler bazı durumlarda taksi sürücüleri veya otel görevlileri gibi kişiler de olabilmekte ve kovuşturmaya uğrayabilmektedir²⁷⁴.

Son olarak fuhuş yapanın kazancından faydalanmak ve fuhuşa sürüklenen üzerinden menfaat elde etmek şeklinde belirtilen suç unsuru vardır. Bu fiiller, bir kimseyi fuhuşa teşvik etmek olarak da değerlendirilebilmektedir. Kanun maddesi her ne kadar sömürüyü ve şiddeti önleme gayesi taşısa da, seks işçileri ile çalışarak kazanç elde eden herkes söz konusu suçu işlemiş sayılmamalıdır. Belirtildiği gibi, seks işçilerinin başka kişilerden destek alması halinde bu kişilerin seks işçisinin kazancından pay almaları da oldukça makuldur²⁷⁵.

²⁷² Kırmızı Şemsiye 2016, s. 73.

²⁷³ Kırmızı Şemsiye 2016, s. 13.

²⁷⁴ Kırmızı Şemsiye 2016, s. 75.

²⁷⁵ Ördek 2014b, s. 60.

Seks işçilerinin gün içindeki çalışma dinamiği diğer meslekleri icra eden kişilere nazaran farklıdır. Bu sebeple seks işçiliği yapan biri düzenini daha rahat sürdürebilmek adına, aile yakınlarının veya çocukların bakımı, temizlik alışveriş gibi gündelik işlerin veya resmi işlemlerin yürütülmesi gibi işler için ücret karşılığında yanında çalıştırabileceği kişiler bulabilir. Bu kişiler ile seks işçisini sömüren, şiddet uygulayan ve zorla çalışmasına neden olan kişileri bir tutmak ve aynı hukuki düzenlemeye konu yapmak doğru olmaz. Fakat bu tip somut durumlar için kanunda herhangi bir ayırt edici hüküm bulunmaz²⁷⁶.

Polis baskınları sırasında bahsi geçen yardımcıları da aynı şekilde “*fuhsa sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması*” ile suç işlemiş sayılabilir. Kaldı ki, kazancı paylaşan kişiler her zaman alelde bir kişi olmayabilir. Bu çalışan yerine göre bir aile yakını, arkadaş, meslektaş veya eski seks işçisi de olabilmektedir. Kişisel yakınlıktan doğan ve güvenli çalışma şartlarının yanı sıra psikolojik ve sosyal bir destek mekanizması da sunmakta olan ilişki ağlarından da mahrum kalmak gibi sonuçlar doğar. Dolayısıyla TCK 227. madde ikinci fıkrasının seks işçisinin kazancını paylaşan bütün kişilere yönelik şekilde uygulaması bu anlamda olumsuz etkiler doğuran niteliktedir²⁷⁷.

Diğer yandan, Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü’nün insan hakları hukuku prensipleriyle çelişen maddeleriyle beraber yürürlükte olması ve idare tarafından düzgün biçimde uygulanmaması, seks işçilerinin yaşamına karşı olumsuz etkileri ağırlaştıran diğer temel düzenlemelerden biridir. Nitekim mevzuatın uygulanmasında perçinlenen cezalandırıcı unsurlar, seks endüstrisini sömürüye ve şiddete açık bir pazara dönüştürür. Zira seks hizmeti sunan kişiler gizli ve izole edilmiş koşullarda çalışmak durumunda kalır; sağlık ve sosyal hizmetlere

²⁷⁶ İKGV, s. 101.

²⁷⁷ Ördek 2014b, s. 59.

erişim giderek kısıtlanabilir ve tüm bu durum seks işçilerinin güvenlik ve sağlığını tehdit eder hale gelir²⁷⁸.

İdarenin yasal fuhuş alanını sınırlandırmaya odaklı hareketleri, yasal fuhuş alanında çalışmalarına izin verilmeyen seks işçilerini gizli fuhuş alanında çalışmaya iter. Bu tutum, örgütlü fuhuş çeteleri dahil, araçlar veya müşteriler tarafından şiddete uğrama başta olmak üzere birçok problemi beraberinde getirir. Gizli fuhuşun artmasına neden olabilecek biçimde yasal fuhuş alanının sınırlandırılması, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların (CYBE) yayılmasını kolaylaştırır²⁷⁹.

Tüzük'te genelevlerde çalışanlar için zorunlu kılınan düzenli sağlık kontrolleri her ne kadar icra edilmesi bakımından tartışmaya açıksa da, hastalıkların yaygınlaşmasını önlemede bir payı vardır. Haftada iki kez yapılması öngörülen CYBE muayeneleri tedavisi bulunan medikal durumlar için erken tanı konmasını kolaylaştırır. Bu durum özellikle HIV ve Hepatit gibi viral enfeksiyonların önlenmesi veya kontrol altına alınabilmesi bakımından oldukça önemlidir. Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı tarafından 2014 yılında yayınlanan rapora göre, seks işçilerinin HIV virüsüne yakalanma ihtimali genel popülasyona göre 12 kat daha yüksektir²⁸⁰.

Seks işçileri için hem emniyet güçlerinin erişimden uzak yerlerde kayıt dışı çalışmak zorunda olmak hem de bu ağır şartlarda sağlık ve güvenliklerini sağlamaya çalışmak zorluk ve çelişki yaratır. İzole alanlarda çalışmak polisin ve toplumun dikkatini daha az çekmeye yarayacaksa da, bu aynı zamanda tehlikeli olabilecek müşterilerin varlığına da davetiye çıkararak, saldırı ve şiddet vakalarındaki muhtemel artışı beraberinde getirir²⁸¹.

²⁷⁸ İKGV, s. 95.

²⁷⁹ Ördk 2014b, s. 128.

²⁸⁰ UNAIDS, The Gap Report, No: JC2656, UNAIDS, Geneva, 2014.

²⁸¹ WHO 2013, s. 24-25.

Tecrit edilmiş bir vaziyette ve gizli çalışmanın sonucunda fiziksel ve cinsel saldırı, hırsızlık, yaralama ve öldürme gibi suçların ortaya çıkması kaçınılmaz hale gelecektir. Birleşmiş Milletler himayesinde İspanya'nın Madrid kentinde toplanan Uluslararası Kadın Ticareti ve Kadına Karşı Şiddet Kongresi Raporu'nda derlenen verilere göre Türkiye seks işçisi kadınların en çok şiddet gördüğü dokuz ülke arasında yer almaktadır ve Türkiye'de seks işçilerinin %75'inin müşterileri tarafından kötü muamele ile şiddete maruz kaldığı ve darp edildiği ifade edilir²⁸².

Bu başlık altında bahsedilen hususlardan görülebileceği gibi, düzenleyici mevzuatın seks işçiliği kısmen yasallaştırırken ön planda tuttuğu prensipler, seks işçileri açısından her zaman hakların korunmasını ve ihlallerin önüne geçilmesini sağlayamamaktadır. TCK'da cezalandırılması öngörülen fuhuşa hazırlık fiilleri, hedeflenenin aksine her zaman üçüncü kişileri değil, seks işçilerinin kendisine veya çevresindekilere de uygulanabilmektedir. Kayıt dışı çalışanlar açısından, iş güvenliğinden bahsetmek güç olduğu gibi ve seks işçilerinin TCK aracılığıyla kriminalize edilmesi sonucu doğmaktadır. Yine paralel olarak, Tüzük'te yer alan düzenlemelerin insan haklarıyla örtüşmeyen ayrımcı yapısı, idare tarafından düzgünce uygulanmıyor ve alanın daraltılıyor olması, sektörü sömürüye açık ve seks işçilerinin güvenlik ve sağlığını riske açık hale getirir. Özetle, Türkiye'de denetleyicilik ve düzenleyicilik yaklaşımının seks işçilerinin haklarının gözetilmesinde etkin bir rol oynamadığı ve olumsuz etkilere sebebiyet verdiği düşünülebilir.

2.4.2 Alternatif Hukuksal Düzenlemeler Işığında Türkiye'deki Mevzuatın Konumu

İlk bölümde bahsedilen fuhuşun düzenlenmesine alternatif mevzuat modelleri çerçevesinde, Türkiye'nin yerini tekrar değerlendirmek faydalı olacaktır. Türkiye'nin fuhuş mevzuatındaki yaklaşımını ve uygulamada ortaya çıkan

²⁸² Uğur Batı, Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal Şiddet, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 10, sayı 2, (s. 200-230), 2008, s. 204.

sonuçları konumlandırabilmek, ortaya çıkan sorunların iyileştirilmesi ve çözülmesi adına politikalar geliştirilmesinden bahsetmek için elzemdir. Nitekim mevcut durumu iyi şekilde kavramak, bir sonraki adıma geçme noktasında dayanak oluşturulmasını sağlar.

Türkiye, fuhuşun hukuksal olarak düzenlenmesinde yasallaştırma yaklaşımının prensiplerine paralel şekilde düzenleyici mevzuat modeli içerisinde değerlendirilebilecektir. Türkiye mevzuatında fuhuş yapmak, devlet tarafından öngörülen ve yukarıda detaylı olarak bahsedilen düzenlemeler çerçevesinde yasaldir. Fuhuş sektöründe bazı alanlar, söz konusu düzenlemeler eliyle denetlenir. Devletin öncelikli yaklaşımı fuhuşun toplumsal düzende var olduğu fakat kamu yararı ve genel toplumsal sağlığın korunacak şekilde regüle edilmesi gerektiğidir. Bu yaklaşımda fuhuşa mahsus düzenlemeler bulunur: Genelev olarak adlandırılan fuhuş yerlerini mevcut kılar ve seks işçileri açısından fuhuş yapan kişi olarak kayıt olma, düzenli sağlık muayenesine sokulma gibi uygulamalar başta olmak üzere bir dizi zorunluluklar doğurur. Ek olarak, fuhuşla bağlantılı ortaya çıkan suçlarla mücadele etmek de mevzuatın öncelikli amaçları arasındadır ve bu yönden mevzuatın cezai yaptırımları devreye girer²⁸⁶.

Bu bölüm altında aktarılan bilgiler nezdinde Türkiye'nin düzenleyici mevzuatı ve uygulamadaki etkileri; seks işçilerinin hakları perspektifinden şu hususlar altında tekrar özetlenmeli ve değerlendirilmelidir: Seks işçilerinin mesleki durumu, seks işçilerinin cezalandırılması ve kriminalize edilmesi, seks işçilerinin sağlığı ve güvenliği.

Düzenleyici mevzuatın kayıtlı sektöre ilişkin en önemli ve direkt etki yaratan kısımları Umumi Hıfzısıhha Kanunu çerçevesinde çıkarılan Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü kapsamında yer alır. Yasal olarak seks işçiliği

²⁸⁶ Mossman, s. 12.

yapılması için Tüzük'te öngörülen kurallar yerine getirilmelidir. Bu düzenlemede erkekler ve hukuken cinsiyet geçişini tamamlamamış trans kadınların yasal olarak seks işçiliği yapması mümkün değildir, eşitlik ilkesine aykırı sınırlamalar vardır. Kayıtlı kadınlar açısından ise seks işçiliği tam anlamıyla bir meslek ve emek biçimi olarak yorumlanamaz, zira iş hukukuna tabi diğer mesleklerle ve emek biçimleriyle bire bir eşit bir uygulama yoktur. Ayrıca kimlik belgeleri vesikalarla ikame edilerek olağan vatandaşlardan ayrılır, evlenme hakkı bulunmaz, seyahat özgürlüğü kısıtlanır. Kayıtlı seks işçilerine çalışacağı genelevi seçme hakkı tanınmaz ve nakil işlemleri uygulamada etkin yürütülmez. Tüzük'te kural olarak, genelevler, birleşme yerleri ve tek başına fuhuş yapılan evler olmak üzere üç tip çalışma mekanı tanınmasına rağmen, uygulamada genelevler dışındaki mekanlara sıkça rastlanmaz. Özetle Türkiye'de kayıtlı çalışmak, sınırlı açıdan çalışan haklarına sahiplik kurarken, bir dizi hakkın sınırlanması anlamına gelebilecektir²⁸⁷.

Kayıt dışı çalışan seks işçileri bakımından ise, hiçbir sosyal hak güvencesi bulunmadığı gibi mevzuatın yasakladığı ve hem idari hem de cezai yaptırım öngördüğü konular bağlamında kriminalizasyon yaratır. Seks işçilerinin yaşam hakkı, cinsel sağlığı ve iş güvenliği tehlikeye girer; CYBE'lerin görülme riski artar²⁸⁸, araçlar ve müşterilerden şiddet görme ve sömürülme ihtimali yükselir. Üstüne üstlük, vücut bütünlüğünün bozulmasına yönelik herhangi bir ihlal halinde adalete erişim ve kanunlar önünde korunma olanaklarından bahsetmek güçleşir, zira toplumsal olarak marjinalleştirilme ve yer altına itilme ayrımcı uygulamaları doğurur. Kolluk çalışanları başta olmak üzere idare çalışanları tarafından da tacize uğrama riski belirir²⁸⁹.

Burada bahsedilen çıktılar, düzenleyici mevzuatın etkileri ve bunu uygulayan diğer ülkelerin yaşadığı sorunlarla paralellik gösterir²⁹⁰. Ayrıca Türkiye'de ortaya çıkan

²⁸⁷ Bindman, Doezeza, s. 28-29.

²⁸⁸ Şükran Şimsek, Adnan Kısa, Sophia F. Dziegielewska, Sex Workers and the Issues Surrounding Registration in Turkey, *Journal of Health & Social Policy*, Volume 17, No:3, (s. 55-69), February 2003, s. 66.

²⁸⁹ Bindman, Doezeza, s. 30-31

²⁹⁰ Transcrime Report for the European Parliament, s. 104-125.

olumsuz etkiler ve problemli alanlar, tüm bunlarla beraber önleyici mevzuatta oluşan etkilerle de benzerlik gösterir. Nitekim her iki modelde de özellikle aracılıktan ve örgütlü suçlardan doğan, şiddet ve sömürüye yol açan etkilerle mücadele etmek ve ideal olarak ortadan kaldırmak gibi hedefler vardır. Türkiye'nin fuhuş temelli suçlarla mücadele politikası ve TCK'daki ilgili hükümler, önleyici modeldeki hazırlık hareketlerinin cezalandırılmasıyla aynı niteliktedir. Her iki modelde de bu kapsamdaki cezaların çoğu zaman seks işçilerinin kendisine veya yakınlarına uygulandığı görülür.

Bunun yanı sıra, Kabahatler Kanunu'nun ve benzeri diğer idari düzenlemelerin sokaklarda çalışan kayıt dışı seks işçilerine keyfi şekilde uygulanması bu durumu daha da desteklediği görülebilecektir: Önleyici mevzuatı olan Kanada'nın cezai düzenlemelerinde fuhuş amacıyla iletişim kurma, pazarlık ve reklam yapmak gibi fiillere yaptırım öngörülmüştür. Kabahatler Kanunu dolaylı yoldan kullanılarak kolluk makamları tarafından sokak fuhuşunun görünürlüğünün azaltılmaya çalışılması; diğer bir deyişle emre aykırı davranış veya gürültü ile rahatsızlık verme gibi hükümler gerekçe gösterilerek fuhuş pazarlığına ve sokakta çalışan seks işçilerinin varlığına müdahale etme durumları bu çerçevede birbirine çok yakındır. Türkiye örneğindeki problem, mevzuatı düzenleyici ve kısmen yasallaştırıcı yaklaşımla hazırlarken, idari yollardan aynı zamanda önleyici politikalara da yer vermesidir.

Diğer problemli bir konu, Türkiye'de mevcut genelevlerin kapatılması ve 2002 yılından beri yeni genelev ruhsatlandırması yapılmaması ile kayıt başvurusu yapan seks işçilerine vesika çıkarılmamasıdır. İstanbul, Ankara²⁹¹ ve Antalya başta olmak üzere genelevlerin sayısı azaltılmakta ve dolaylı yollardan²⁹², kayıtlı çalışan seks

²⁹¹ Ankara Bentderesi bölgesinde, Büyükşehir Belediyesi tarafından yapılan kamulaştırmalar yoluyla genelevler yıkmaya başlamıştır. Doğan Haber Ajansı'ndan aktaran Fevzi Kızılkoyun, "Ankara'da Genelev Yıkıldı, Kadınlar İsyanda", Radikal, 24 Eylül 2010. (<http://www.radikal.com.tr/turkiye/ankarada-genelev-yikildi-kadinlar-isyanda-1020560/>) (Erişim tarihi: 03 Aralık 2019)

²⁹² Mehmet Demir, "Osmanlı'dan Kalan ve Pencere Açmayı Yasaklayan Tüzük, Diyarbakır Genelevi'nde Krize Neden Oldu", Independent Türkçe, 30 Temmuz 2019.

işçileri sınırlı şekilde tanınmış çalışan haklarını icra edemez hale gelmektedir²⁹³. Türkiye’de kayıtlı çalışan 3.000 seks işçisi olduğu ifade edilirken, yaklaşık 85.000 ile 100.000 arası kayıt dışı çalışan seks işçisi olduğu tahmin edilir. Bunların arasından kayıtlı şekilde genelevlerde çalışmak için başvuru yapan 40.000 seks işçisinin vesika alamadığına yönelik açıklamalar vardır²⁹⁴. İdare tarafından ise konuyla ilgili herhangi resmi bir bilgi veya veri sunma gibi faaliyetlere rastlanmamaktadır. Çelişkili olarak, kayıtlı seks işçileri sektörden çıksa dahi genel kadın kayıtları ise silinmez ve saklanır²⁹⁵. Söz konusu tablo, fuhuş sektöründeki mevcut sorunlar çözülmediği gibi, hukuksal olarak tanınmış ve güvence altında olması gereken olanakların ve hakların uygulamada sağlanmadığı anlamına gelir. Yasal alanda kalmaya çabalayan kişiler idari yollardan önü kesilerek kayıt dışı alana kanalize edilmekte ve yine idari düzenlemeler yoluyla bastırılmaya çalışılmaktadır²⁹⁶.

Sonuç itibarıyla bu tür politikaların bireyleri yıldırarak fuhuşu ortadan kaldırmak amacıyla yapılıp yapılmadığı kesin olarak söylenemeyecek olsa dahi, siyasi değişimler sonucunda devletin kendi koyduğu hukuk kurallarını uygulamayarak fuhuş mevzuatını işlevsiz kılmaya yönelik sonuçlara ve tanınmış hakların ihlaline sebep olduğundan bahsedilebilecektir. Bununla beraber, sistemin harfiyen işlediği bir senaryoda dahi, Tüzük’le ilgili değerlendirmeleri tekrar hatırlatmakta fayda vardır. Tüzük sadece CYBE’lerin önlenmesini, yani kamu sağlığı olgusunu ön

(<https://www.independentturkish.com/node/56421/haber/osmanl%C4%B1dan-kalan-ve-pencere-a%C3%A7may%C4%B1-yasaklayan-t%C3%BCz%C3%BCK-diyarbak%C4%B1r-genelevinde-krize>) (Erişim tarihi: 02 Aralık 2019)

²⁹³ Anna Sussman, “Turkey: The Brothel Next Door”, Pulitzer Center, 15 Mayıs 2012. (<https://pulitzercenter.org/reporting/turkey-brothel-next-door>) (Erişim tarihi: 02 Aralık 2019)

²⁹⁴ Susanne Güsten, “Turkey Cracks Down on Legal Brothels”, New York Times, 23 Ocak 2013. (<https://www.nytimes.com/2013/01/24/world/middleeast/24iht-m24-turkey-brothel.html>) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

²⁹⁵ Bu konuyla ilgili olumlu bir örnek bulunur. Kayıtlı çalışmış eski bir seks işçisi tarafından yapılan itiraz, Danıştay 10. Dairesi E.2005/7420 K.2008/6094 sayılı kararı ile kabul edilir. Detaylı haber dosyası için bkz.: Nezahat Alkan, Ozan Bilir, “Vesika İptalinin Yolu Açıldı”, BirGün Arşiv, 08 Ocak 2009. (<https://www.birgun.net/haber/vesika-iptalinin-yolu-acildi-44254>) (Erişim tarihi: 03 Aralık 2019)

²⁹⁶ Dorian Jones, “Protesters Demand Male Brothels for Women in Turkey”, Deutsche Welle (DW), 03 Mayıs 2013. (<https://www.dw.com/en/protesters-demand-male-brothels-for-women-in-turkey/a-16785907>) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

planda tutar. Seks işçilerinin cinsel ve üreme sağlığını gözeten veya onların insan haklarının tesis edilmesi perspektifinden söz etmek mümkün değildir. Güvenli cinsel ilişki davranışlarını kazandırmaya ve eğitmeye dair herhangi bir politika yoktur. Tüzük'le ilgili bahsedilen ayrımcı düzenlemelerin temelinde, kaynağını Anayasa 13. maddeden almakta olan kamu düzeni, genel ahlak ve genel sağlığın korunması amacıyla temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılabilirliği yatmaktadır. Kamu sağlığının korunması gerekçesiyle, genelevlerde çalışan kadınların duruma göre seyahat özgürlüğü, çalışma ve sözleşme özgürlüğü kısıtlanmaktadır. Üstüne üstlük, bu sınırlandırmaların karşılığında teoride sunuluyor olan sosyal güvenceler, pratikte gerçekleşmemektedir. Seks işçilerinin insan hakları ve kamusal özgürlüklerinin olmasına yönelik hukuksal ve siyasal açıdan herhangi bir diyalog süreci dahi söz konusu değildir²⁹⁷.

Türkiye'de seks işçiliğine ilişkin hukuksal düzenlemelere bir bütün olarak bakıldığında, kural olarak yasallaştırma yaklaşımıyla hazırlanmış düzenleyici mevzuat modelinden bahsedilir. Bu bakımdan modelin prensiplerinin oldukça sıkı şekilde adapte edilmiş olduğunu öne sürmek mümkün olur, nitekim mevzuatta yer alan her detay devletin denetim ve kontrol mekanizmalarını iyi yansıtan niteliktedir. Yasal olarak kabul edilen fuhuşun kayıtlı alanına ilişkin her nokta düzenlenmiştir. Uygulamaya bakıldığında ise bu mevzuatın seks işçilerinin insan haklarını gözeten bir yapıda olduğunu söylemek mümkün olmaz. Türkiye'deki düzenlemeler her zaman için toplum düzeninin sağlanmasını ön planda tutar. Seks işçiliğinin her formu bir meslek olarak tanınmaz. Hem kayıtlı hem de kayıt dışı olan alanda, pek çok açıdan hak ihlaline rastlamak mümkündür. Uygulamada karşılaşılan sorunların çözümüyle ilgili olarak ise herhangi bir adım atıldığından bahsetmek güçtür²⁹⁸. İlk

²⁹⁷ Fügen Yıldırım, *Fahişeliğin Öbür Yüzü: On Beş Kadının Tanıklığı*, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 137-140.

²⁹⁸ Temmuz 2000 tarihinde, Fuhuşun Kontrolü ve Fuhuşla Bulaşan Hastalıkların Önlenmesine İlişkin Tüzük Tasarısı açıklanır. Söz konusu tasarı, kadınların cinsel sağlığı ve çalışma şartlarının iyileştirilmesiyle ilgili maddeler içerir: Genelevlerde prezervatif bulundurulması ve müşterilere ücretsiz temin edilmesi, birleşme evleriyle kadınların tek başına ve kendi hesabına çalışma olanağı, iş sözleşmesiyle çalışma, müşteri seçme hakkı gibi. Tüzük 2002 yılında Danıştay denetiminden geçer, fakat tasarı onay bekler. Bununla alakalı haberi incelemek için bkz.: "Yeni Fuhuş Tüzüğü

bölümde incelenen ülke örneklerinde olduğu gibi, daha iyi bir sisteme geçilmesi için yasal düzlemde somut bir çalışma bulunmaz. Diğer bir deyişle şiddet ve sömürünün bu sektörde yaşanmaya devam edeceği ifade edilebilir. Bu noktada cinsiyet eşitliği, kadın hakları, seks işçilerinin hakları, ayrımcı pratiklerin sonlandırılması gibi konular çerçevesinde yakın gelecekte olumlu bir gelişme olacağı ihtimalinden bahsetmek de söz konusu olmayacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SINIRLI SEKS İŞÇİLİĞİ PROFİLİ VE UYGULAMAYA YANSIYAN DİĞER ETKİLER

Bu bölümde, ikinci bölümde aktarılan fuhuş mevzuatı odağında uygulamada ortaya çıkan diğer olası etkilerden bahsedilecektir. Türkiye’de seks işçilerine ve seks endüstrisine yönelik rastlanılan bazı çalışmalar üzerinden sınırlı da olsa bir profil oluşturulması amaçlanmıştır: Seks işçilerine dair demografik bilgiler, seks işçilerinin yaşam koşulları ve cinsel sağlığı ile son olarak örgütlenme pratiklerinden bahsedilerek bölüm sonlandırılacaktır. Böylelikle buraya kadar bahsedilen düzenlemeler ve meydana gelen hak odaklı etkilerin, Türkiye’de seks işçiliğinin ve seks işçilerinin genel toplumsal durumuyla nasıl kesiştiğini görerek çalışmayı noktalandırmak isabetli olacaktır.

3.1 TÜRKİYE’DE SEKS İŞÇİLERİ HAKKINDA DEMOGRAFİK BİLGİLER

Seks işçiliği para veya mal karşılığında gerçekleşen cinsel hizmet sunumudur. Ticari seks ise para veya mal karşılığında cinsel hizmet alışverişinde bulunmak şeklinde tanımlanabilir. Ticari seksten bahsedebilmek için seks işçisi ve müşteri taraflarının mutlaka bulunması gerekir, ayrıca bazı durumlarda aracı gibi üçüncü

Onay Bekliyor”, Radikal, 22 Kasım 2002. (<http://www.radikal.com.tr/turkiye/yeni-fuhus-tuzugu-onay-bekliyor-652117/>) (Erişim tarihi: 03 Aralık 2019)

tarafından da söz edilebilir²⁹⁹. Bu noktada iki taraf arasındaki cinsel hizmet alışverişinin karar verme yetisi bulunan yetişkinler arasında ve hiçbir zor kullanma hali bulunmadan gerçekleşiyor olması gereklidir. Seks işçiliğine ilişkin terminoloji pek çok kavramı ve nüansı içermektedir. Bu nedenle dilin kullanımına gösterilecek özen elzemdir³⁰⁰.

Seks işçiliği direkt yollardan ve dolaylı yollardan olmak üzere iki ana türde kategorize edilebilir. Direkt yollardan yürütülen cinsel hizmet sunumundan bahsederken başta bireysel veya sokakta çalışma, genelevler, eskortluk hizmetleri olmak üzere çeşitli yöntemler gelir. Buradaki ayırt edici nokta müşteriyle interaksyona geçmenin birincil ve göz önündeki amacının ücret karşılığı seks hizmetinin sunulmasıdır. Dolaylı yollardan gerçekleşen seks işçiliğine ise pornografi işçiliği, cinsel masaj, telefon arkadaşlığı hizmeti, madde bağımlılığı veya hayatta kalma ve yaşamsal ihtiyaçları karşılamak için yapılan seks işçiliği gibi örnekler verilebilir. Buradaki ayırt edici nokta, cinsel hizmet sunarak para kazanmak asıl amaç değildir ve kişinin birincil gelir kaynağı seks işi üzerine kurulmamıştır³⁰¹.

Türkiye’de seks işçiliğinin direkt ve dolaylı halleri karma biçimde var olur. Ek olarak belirtmek gerekir ki; seks işçiliğinin yasal veya yasadışı şekillerde sürdürülme biçimi ile seks işçiliğinin direkt ve dolaylı yollardan gerçekleşme hali birbirine karıştırılmamalıdır. Çoğunlukla yasal alanda kalan seks işçiliğinin daha formal biçimlerde sürdürülmesi olağan durum olsa da, bazen yasadışı yerlerde de pekala yerleşik kurallar ve sabit ücretler söz konusu olabilir. Yasal çerçevede ilk akla gelen genelevler olsa dahi genelevlerde çalışan kadınlar Türkiye’deki seks

²⁹⁹ Cheryl Overs, *Sex Workers: Part of the Solution: An Analysis of HIV Prevention Programming to Prevent HIV Transmission During Commercial Sex in Developing Countries*, World Health Organization, 2002, s. 3.

³⁰⁰ STELLA, *Language Matters: Talking About Sex Work*, Infosheet Series, STELLA, Montreal, 2013. (<https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/StellaInfoSheetLanguageMatters.pdf>) (Erişim tarihi: 28 Ekim 2019)

³⁰¹ Christine Harcourt, Basil Donovan, *The Many Faces of Sex Work, Sexually Transmitted Infections*, Volume 81, (s. 201-206), 2005, s. 203-204.

işçilerinin ufak bir paydasıdır. Türkiye’de yasalar seks işçiliğini açıkça suç saymamasına rağmen genelevler harici yürütülen durumlar açısından uygulamada aksi görülmektedir. Türkiye’de bu bağlamda gerçekleşen seks işçiliği biçimleri için yine sokak işi, eskortluk, randevu evi addedilen özel yerler ve bazı masaj salonları, eğlence mekanları ve otellerde gerçekleşen seks işi örnek gösterilebilir³⁰².

Türkiye’de seks işçiliğine ilişkin organize veri toplama çalışmalarına rastlanmasa da sosyal bilimler ile sağlık bilimleri çerçevesinde bilgi toplama ve analiz etme çalışmalarına ulaşmak mümkündür. Sağlık alanında bilgi toplanması, seks işi gereği sıkça ve hızlıca partner değiştirilirken cinsel yolla bulaşan hastalıkların yayılmasındaki rolü belirlemeye yarar. Nicelik ve nitelik türleriyle yürütülen araştırmalar özellikle HIV/AIDS salgınının önlenmesi için stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olur. Aynı zamanda seks işçileri arasında da cinsel sağlık bilinci oluşturma ve bilgi artırma gibi önemli faydaları da bulunur.

Sosyal bilimler alanında ise ağırlıklı olarak seks işçilerinin bireysel ve toplumsal özellikleri araştırılır; seks işçiliğine ilişkin olarak da sosyal, ekonomik, hukuki çerçevede toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, ayrımcılık ve şiddet gibi konulara odaklanılır. Günümüze uzanan araştırmalar Türkiye’deki tüm seks işçilerini kapsayıcı özellikte değildir, her çalışmanın belli alt konulara, gruplara veya belirli bölgelere yoğunlaştığı görülür. Bu nedenle hem nitelik hem nicelik bakımından Türkiye’nin geneli hakkında kesin tablo çıkarmak mümkün olmasa da, şu ana kadar toplanmış olan bilgiler Türkiye’de seks işçiliğinin durumunu kavramak açısından kayda değerdir.

2004 yılında açıklanan verilere göre Türkiye’de ruhsatlı şekilde çalışmakta olduğu ileri sürülen 56 tane genelev bulunur ve bu genelevlerde yaklaşık 3.000 seks işçisi çalışır durumdadır. Sağlık tedbiri kapsamında bulunan, yani seks işçiliği yaptığı saptanan ancak tescilsiz olan kişilerle beraber toplam kayıtlı seks işçisi sayısı

³⁰² İKGV, s. 15-16.

yaklaşık 15.000 civarındır. Genelevlere giriş yapmak için ayrıca başvuru yapmış olan 30.000 kadın vardır. Bununla birlikte Türkiye'deki cisgender kadın ve trans kadınlar beraber olmak üzere seks işçilerinin sayısının 100.000 civarında olduğu tahmin edilir³⁰³. Bu durum en iyi ihtimalle 85.000 seks işçisinin Tüzük'te tanımlandığı üzere gizli fuhuş formunda çalışıyor olması anlamına gelir. Bu sayılara Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan seks işçileri ile erkek seks işçileri dahil değildir. Özetle, Türkiye'de fuhşun hangi ortamlarda, hangi koşullarda ve kimler tarafından yürütüldüğüne dair, ülkenin geneline mal edilebilecek sonuçlara varmak pek mümkün değildir³⁰⁴.

Türkiye'de tüm seks işçilerini temsil edebilecek nitelikte analizleri gerçekleştirmenin ne kadar olası veya gerçekçi olacağı tartışılır. Seks işçiliğinin çoğunlukla gizli ve kayıt dışı yürütüldüğü göz önüne alındığında, her sosyoekonomik kesimden, cinsiyetten, cinsel kimlikten bireylere ulaşmak pek mümkün değildir. Söz konusu ulaşım zorluğu hem mekan hem de zaman açısından gündeme gelir. Kaynak taraması sürecinde de görüldüğü üzere, halihazırda yapılmış ve ulaşılabilir bulunan birçok çalışma, ulaşım zorluğu sebebiyle genelevlerde veya sokakta çalışan cisgender kadın seks işçileri ile trans kadın seks işçileri üzerinedir³⁰⁵.

Türkiye'deki seks işçiliği profili değerlendirilirken, seks işinde biçimsel bağlamda öne çıkan üç temel ayrımdan söz edilebilir. İlk olarak cinsiyet üzerinden, ikinci olarak cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden, son olarak ise vatandaşlık statüsü üzerinden inceleme yapmak mümkündür. Toplumdaki genel algının aksine seks işçileri homojen bir grup değildir; cisgender kadın seks işçilerinin dışında trans kadın ve erkek seks işçileri de bulunmaktadır. Seks işçileri kendi cinsel kimliklerinden bağımsız olarak, profesyonel tutumları uyduğu noktada, farklı

³⁰³ Ankara Ticareti Odası raporundan aktaran; Tülin Bedük, Hayriye Ünlü, Veli Duyan, AIDS Knowledge and Risky Sexual Behaviors Among Registered Female Sex Workers in Turkey, TUBITAK Turkish Journal of Medical Sciences, Volume 41, No: 3, (S. 521-531), 2011, s. 522.

³⁰⁴ CETAD, s. 29.

³⁰⁵ İKGV, s. 26-27.

cinsiyetlerden ve cinsel kimliklerden kişilere cinsel hizmet sunabilir. Sonuç olarak hem seks işçileri hem de müşteriler bakımından farklı cinsiyeti olan ve cinsel kimlik taşıyan öznelere seks endüstrisi içinde yer aldığı aşikardır.³⁰⁶

Yukarıda bahsedilen cinsiyet ve cinsel kimlik temelli ayrımlar dışında vatandaşlık statüsü temelinde de gelişen durumdan bahsetmek gerekir. Nitekim Türkiye'ye çeşitli ülkelerden gelip seks işçiliği yapan göçmen seks işçileri de vardır. Göçmen seks işçileri ile ilgili en önemli konu, mevzuat üzerinden meydana gelen baskıcı uygulamaların çok daha büyük savunmasızlıklara ve mağduriyete yol açmasıdır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan göçmen seks işçileri, vatandaşlara sunulan hizmetlerin büyük bir kısmından istifade edemez veya dil ve kültür farkı gibi bariyerler sebebiyle hizmetlere erişimleri zorlaşır.³⁰⁷

3.1.1 Kadın Seks İşçilerine Dair Bilinenler³⁰⁸

Türkiye geneline bakıldığında, seks işçilerinin sayısına ilişkin kesin ve doğrulanabilir bilgileri elde etmek mümkün olmasa da, özellikle nicelik odaklı mevcut çalışmalardan ortalama verilere sahip ve genellenebilir bilgileri gözden geçirmek mümkündür.

Seks işçilerinin çalışma süreleri ve yaş ortalamaları birbirine paralel olup farklılık göstermektedir. Bir çalışmada ortalama olarak 12 yıllık bir çalışma süresi ve 37 yaş ortalamasından bahsedilebilirken³⁰⁹, başka bir çalışmada seks işçilerinin ortalama

³⁰⁶ İKGV, s. 16-17.

³⁰⁷ Leyla Gülçür, Pınar İlkaracan, The "Natasha" Experience, Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey, Women's Studies International Forum, Volume 25, No: 4, (s. 411-421), 2002, s. 415.

³⁰⁸ Bu başlık altında bahsi geçen "kadın seks işçileri" ifadesi cisgender kadın seks işçilerini kapsamaktadır. Trans kadın seks işçilerine ilişkin bulgular, trans kadınların cinsel kimliklerinden ötürü ikinci bir risk faktörüne maruz kalmaları sebebiyle ve bu ayrımın vurgulanması amaçlandığından ayrı bir konu olarak bir sonraki başlıkta ele alınmaktadır.

³⁰⁹ AIDS Savaşım Derneği (ADS), İKGV, İncinebilir Gruplara Yönelik HIV ile İlgili Biyo-Davranış Araştırması, (Hazırlayan: Doğan Güneş Tomruk), Araştırma Raporu, AIDS Savaşım Derneği, İstanbul, 2010, s. 22. (ADS Biyo-Davranış Araştırması)

çalışma süresi 10 ile 15 yıl arasında ve yaş ortalaması 35 civarında seyrederek³¹⁰. Seks işçilerinin yaş dağılımlarını da incelemek sağlama yapmak bakımından yerinde olur. Verilerdeki yaş ortalaması her ne kadar yüksek olsa da, ortalama çalışma süresi bakımından tutarlılık vardır. Buradan çıkan olası yorum, Türkiye’deki seks işçilerinin yaş ortalamasının ve hayat boyu çalışma sürelerinin yüksek olduğudur.

Buna karşılık, seks işçisi cisgender kadınların ilk cinsel ilişkiye girme ve ilk çalışmaya başlama yaşlarına ait veriler duruma başka bir bakış açısı getirebilecek niteliktedir. İlk cinsel ilişkiye girme yaşı, en erken 9 yaş ve en geç 25 yaş ile ortalama 15-16 yaş olarak çıkar³¹¹. Kadınların yaklaşık %35’i ilk cinsel ilişkilerinin 15 yaş ve altında yaşamış, %60’ı ilk cinsel ilişkilerine zorlanmış³¹². İlk çalışmaya başlama yaşında ise ağırlıklı olarak 16-20 yaş aralığı görülür³¹³. Buradaki bilgiler sınırlı örneklemelere dayanan çalışmalara ait olsa da; farklı zamanlarda, farklı gruplarla, farklı şehirlerde yürütülen araştırmalardan çıkan sonuçların benzerlik gösterdiği görülür.

Buradan çıkacak başka bir olası sonuç ise, seks işçilerinin demografik bilgileri, cinsel ilişki ve çalışmaya başlama yaşları göz önüne alındığında Türkiye’de genç yaşta seks işçilerinin olduğu ve bu grubun sayıca yüksek olabileceğidir. Nitekim yukarıda bahsedilen araştırmalara katılan cisgender kadınların yaş ortalamasının yüksek olmasına rağmen, ilk ilişkiye girme, ilişkideki rıza ve çalışma başlangıç yaşları gibi kriterler aslında halihazırdaki genç gruba yeteri kadar ulaşılmadığını gösterebilecektir.

³¹⁰ Aysun Balseven Odabaşı, Ankara İli Genelevlerinde Çalışan Kadınların Cinsel Yolla Bulaşan Hastalıkları, Mesleki Riskleri, Uğradıkları Şiddet ve İstismar Bağlamında Bir Araştırma, Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Yaşar Bilge, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 35. (Balseven Odabaşı)

³¹¹ ADS Biyo-Davranış Araştırması ve Balseven Odabaşı

³¹² Balseven Odabaşı, s. 39.

³¹³ Neriman Açıkalın, Toplumda Fahişelik Kurumunun Vazgeçilmezliği Üzerine Mitler: Mersin Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, No: 4, (s. 11-35), Yaz 2008, s. 14. (Açıkalın)

Seks işçiliğine başlama nedenleri tek boyutlu olmayıp içinde birçok faktörü barındıran bir konudur. Genel olarak en temel nedenin sosyo-ekonomik geri kalmışlık, olumsuz ekonomik koşullar ve geçim sıkıntısı olduğu söylenebilir. Bunun dışında, katı bir din anlayışı ve muhafazakarlık üzerinden cinselliğin ahlakçı yorumu, ailede ölüm, geçimsizlik, boşanma ve benzeri parçalanmalar, kentsel bölgelere göç etme, eğitim seviyesindeki düşüklük, madde bağımlılığı gibi nedenler sayılabilir³¹⁴ Bunlara ek olarak üçüncü kişi tarafından zorlanma, tuzağa düşürülme, gereksinimlerini karşılama, tecavüz benzeri bir şiddetle baş edebilme biçimi gibi durumlar da söz konusu olabilir³¹⁵.

Çalışmalardan birinde “fuhuşa yol açan” nedenlerin başında yine yoksulluğun geldiği ifade edilir. Fakat bu çalışmada diğer nedenlerin sıralanmasında nesnel bir dil kullanımı yoktur ve yer alan bilgilerin hangi kaynaklar referans alınarak ifade edildiği açık görünmemektedir: “(...) *namus, ahlak, şeref, haysiyet, doğruluk, dürüstlük, adalet, helal kazanç gibi değerlerin sürekli erozyona uğradığı bir toplumsal yapı fuhuş için en uygun zemini oluşturuyor. Üzerine titrediğimiz ve toplumsal yapımızın çimentosu olan aile kurumumuzun yığınlar şeklinde parçalanması, TV ekranlarında özendirici mahiyetteki pırıltılı hayat görüntüleri, fuhşun ana hızlandırıcısı haline geliyor. Parçalanmış ailelerin ortada kalan çocukları, fuhuş canavarının en sevdiği avları...*”³¹⁶ gibi ifadeler bilimsel bir veri içermemektedir. Bu nedenle daha ileri bir yorum yapabilmek mümkün değildir.

Seks işçilerinin medeni durumuyla ilgili verilere bakıldığında, bir çalışmada kadınların %66’sı hiç evlenmemiş, %26’sı boşanmıştır³¹⁷. Diğerinde ise kadınların %23’ü hiç evlenmemiş, %61,6’sı boşanmıştır³¹⁸. Buradaki oranlar benzerlik göstermez, fakat genel sonuç iki çalışmada da kadınların büyük çoğunluğunun evli

³¹⁴ Nebahat Özdoğan, Deniz Saymer, Nedime Köşgeroğlu, Özlem Örsal, Kadın ve Fuhuş Olgusu, Second International Conference on Women’s Studies, Center for Women’s Studies, Eastern Mediterranean University, Turkish Republic of Northern Cyprus, 2-28 April 2006, s. 6.

³¹⁵ İKGV, s. 29.

³¹⁶ Ankara Ticaret Odası’nın raporundan aktaran İKGV, s. 30.

³¹⁷ ADS Biyo-Davranış Araştırması, s. 12-13.

³¹⁸ Balseven Odabaşı, s. 40.

olmamasıdır. Ayrıca çalışmalardan birinde kadınların %72,5'i ilk defa seks işçiliği yaptıklarında kendilerini piyasaya sunan veya aracı olan kişilerin resmi veya imam nikahlı eşleri ya da nişanlıları olduğunu söylemiştir³¹⁹. Kadınların %82,5'i ise halihazırda devamlı birlikte yaşadıkları "dostları" olduğunu belirtmiştir³²⁰. Tüzük gereği genelevlerde çalışmak için evli olmama şartı arandığından, daha ziyade sevgili, ticari olmayan partner, devamlı birlikte yaşanan kişiler olmaktadır.

Son olarak eğitim durumu bakımından ise yüksek bir orana rastlandığı söylenemeyecektir. Bir çalışmada kadınların %12,3'ü okuma-yazma bilmez, %62,3'ü 5 yıl ve 5 yıldan az eğitim görmüş, %8'i ortaokul mezunu ve %13'ü lise mezunu çıkmıştır³²¹. Başka bir çalışmada da durum benzerdir: Kadınların %20'si okuma-yazma bilmez, %10'u ilkokul terk, %25'i ilkokul mezunu %12,5'i lise mezunu, %2,5'i üniversite mezunu çıkmıştır³²². Üçüncü bir araştırmada ise farklı olarak eğitim seviyesi daha yüksek görünür; katılımcıların yarısından fazlası lise mezunu veya üzeri eğitim düzeyindedir. Bunun sebebinin büyük şehirde yapılan örneklem olabileceği öne sürülmektedir³²³.

Yukarıda sıralanan araştırmaların yardımıyla, Türkiye'deki seks işçiliği profilini anlamak, özellikle genelevlerde çalışan kadınlar hakkında daha tutarlı ve güvenilir bilgilere sahip olmak ve genel olarak nüansları kavrayabilmek bir nebze daha mümkün hale gelmiştir. Bu tür STK destekli ve akademik odaklı araştırmaların genelev gibi seks işçilerinin bir arada bulunduğu yerlerde daha rahat yapılabilceğini de ayrıca not etmek gerekir. Nihayetinde yapılabilcek çıkarımlar; Türkiye'de seks işçilerinin seks endüstrisinde çocukken çalıştırılmaya başlanabildiği ve bu noktada kendilerinin güvendiği yakın partnerlerinin rolü olabileceği ile kadınların eğitim seviyesinin yüksek olmadığı yönündedir.

³¹⁹ Açıklan, s. 14.

³²⁰ Açıklan, s. 14-15.

³²¹ Balseven Odabaşı, s. 36.

³²² Açıklan, s. 15.

³²³ ADS Biyo-Davranış Araştırması, s. 11.

3.1.2 Erkekler ve Trans Kadın Seks İşçilerine Dair Bilinenler

Çalışmalarda ağırlıklı olarak cisgender kadın seks işçilerinden bahsedilse de seks işçiliği sadece cisgender kadınların yaptığı bir faaliyet değildir. Kesin olarak niceliği belirsiz olmakla beraber, erkek ve trans kadın seks işçileri de endüstrinin bir kısmını oluşturur. Trans kişilere yönelik ayrımcılığın bir yansıması olan iş olanaklarına kısıtlı erişim veya erişimsizlik, kişilerin büyük bir çoğunluğunu seks işçiliğine yöneltebilmektedir. Kadın Kapısı gönüllülerinin ifadesine göre, sadece İstanbul ilindeki trans kadınların sayısı 5.000 civarındadır ve bunlardan en az 4.000'i seks işçiliği yapmaktadır. Diğer büyük illerde çalışan aynı gruptan seks işçisi sayısı da katılarak tahmini toplam sayının 8.000 ile 10.000 civarında olduğu ifade edilir³²⁴.

Trans kadın seks işçilerinin çalışma hayatı başta İstanbul olmak üzere dönüşüm geçirmiştir. 1990'lı yıllardan bu yana uzanan uygulamalar sebebiyle; toplu halde yaşayan büyük grupları küçük gruplar halinde yaşamaya zorlama; Beyoğlu'ndan başka semtlere veya merkezden uzak bölgelerde yaşamaya itme gibi durumlar olmuştur. Sokakta çalışanları ana caddelerden sokak içlerine sürerek daha sonra ise kapalı mekanlarda müşteri bulmaya mecbur etme pratikleri yaşanmıştır. Trans kadın seks işçileri açık mekanlarda daha görünür şekilde çalıştığında, toplumsal olarak ülkede fuhuşun yaygınlaştığı algısı perçinlenmektedir. Bu nedenle idare tarafında "seks işçiliği ile mücadele etme" ve bununla alakalı idari eylemleri görünür kılma çabaları ne yazık ki trans kadın seks işçilerine yönlendirilerek meydana gelir³²⁵.

Yukarıda cisgender kadın seks işçileriyle ilgili demografik bilgilerin yorumlanmasında yukarıda bahsedilen çalışmalardan devam etmek trans kadın seks işçileriyle ilgili durumu anlamakta da faydalı olabilecektir. Nitekim araştırmalardan birinde, 655 kişi arasından toplam 312 katılımcı seks işçisi olup bu kişilerden 196

³²⁴ İKGV, s. 35.

³²⁵ İKGV, s. 35-36.

tanesi trans kadın seks işçisidir. Diğer bir deyişle, araştırmaya katılanların yaklaşık üçte biri trans kadından oluşmaktadır. Erkek seks işçileriyle ilgili direkt bir bilgi bulunmamakla birlikte, erkeklerle seks yapan erkekler şeklinde bir katılımcı grubundan bahsedilebilir³²⁶.

Aynı araştırmadaki 196 trans katılımcı arasından en genci 17 ve en yaşlısı 62 yaşında olmak üzere, trans seks işçilerinin yaş ortalaması 32,5 olarak seyredir. Fakat çalışmada her yaş grubuna görece dengeli bir dağılım olduğu da ek olarak söylenebilir. Medeni durum açısından beklenebileceği üzere katılanların %96'sı evli değildir. Eğitim seviyesi verilerine göre %38'i lise mezunudur. Okuma yazma bilmeyen olmadığı gibi, katılımcıların %15'i üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir³²⁷. Buraya kadar aktarılan bilgiler değerlendirildiğinde, yaş ortalaması olarak cisgender kadın seks işçileriyle yakın sonuçlara rastlanır. Eğitim seviyesi bu grupta cisgender kadın seks işçilerine nazaran daha yüksektir. Diğer yandan, ilk cinsel ilişkiye girme yaş ortalaması 14,8 ve seks işçisi olarak çalışma süresi ortalama olarak 11 yıla yakın çıkmıştır. Seks işçisi cisgender kadınlar da dahil araştırmadaki diğer gruplara göre, trans seks işçilerinin ilk cinsel ilişkiye girme yaşı en düşük olandır³²⁸.

Verilerin sunulduğu araştırmada yer alan ve yukarıda aktarılan demografik bilgilerden yola çıkarak trans kadın seks işçilerinin diğer gruplara göre çok daha incinebilir olduğu görülebilecektir. Özellikle cinsel ilişkiye girme yaşının düşüklüğüyle beraber seks işçiliğine başlama yaşının öne çekilmesi ihtimali çalışma sırasında meydana gelebilecek risk ve tehlikelere daha açık olmak anlamına gelebilir. Eğitim seviyesinin yüksek ortalama çıkması konusunda ise, trans seks işçilerinin iş olanaklarına kısıtlı erişimi olduğu ve bazı durumlarda seks işçiliğine mecburiyetten yöneldiklerini destekleyecek nitelikte yorumlanabilir.

³²⁶ ADS Biyo-Davranış Araştırması, s. 11.

³²⁷ ADS Biyo-Davranış Araştırması, s. 13.

³²⁸ ADS Biyo-Davranış Araştırması, s. 21.

Trans seks işçilerinin yaşadığı şiddetin ve yaşam hakkı ihlallerinin boyutunun somutlaştırılması adına, trans cinayetlerinden bahsetmek isabetli olur. Dünya genelinde 2008 ile 2014 yılları arasında tespit edilmiş trans cinayetlerinde öldürülen transların %65'i seks işçisidir. Türkiye 37 cinayetle trans cinayetlerinin en sık işlendiği dokuzuncu ülkedir³²⁹. Medyada trans cinayetlerine yönelik bir sessizlik olduğu, birçok trans cinayetinin yazılı basında neredeyse hiç yer bulmadığı ve medyaya yansıyan trans cinayetlerinin meşrulaştırılarak toplumsal bağlamından koparıldığı³³⁰ da not edilerek, tıpkı dünyada olduğu gibi Türkiye'de de büyük çoğunluğu seks işçisi olan transların şiddete ve sömürüye en açık gruplardan biri olduğunun altını çizmek gerekir³³¹.

3.2 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN YAŞAM KOŞULLARI VE RİSKLER

3.2.1 Damgalanma ve Ayrımcılık

Türkiye'de seks işçiliğinin hem toplumun geneli hem de idari makamlar nezdinde, bir meslek, iş kolu veya emek biçimi olarak tasavvur edildiğini söylemek mümkün olmaz. Çoğunluk algısı daha ziyade seks işçiliğinin “ayıp”, “günah”, “namussuzca” olduğu yönündedir. Seks işçileri “yoldan çıkmış”, “kötü yola düşmüş” veya “batağa sürüklenmiş” kişiler olarak görülmektedir. Seks işçiliğine dair hukuki düzenlemeler ise hem idari makamların olumsuz toplumsal algıya benzer bir perspektifi ortaya sererken, hem söz konusu toplumsal algıyı perçinleyebilir.

Türkiye'de seks işçiliği suç sayılmamasına rağmen, seks işçisi olarak çalışabilmek için yapılan birçok eylemin gerek keyfi uygulamalarla idari yaptırımla

³²⁹ Transgender Europe, Trans Murder Monitoring 2015, 08 Mayıs 2015. (<https://tgeu.org/tmm-idahot-update-2015/>) (Erişim tarihi: 05 Aralık 2019)

³³⁰ Hrant Dink Vakfı, Trans Kadın Cinayeti Haberlerinde Ayrımcı Söylem Raporu, (Hazırlayan: Burak Demiryakan, Pınar Ensari), Hrant Dink Vakfı, İstanbul, Ekim 2017, s. 8.

³³¹ NSWP, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Trans Seks İşçilerinin İhtiyaç ve Hakları Bilgilendirme Notu, (Çeviren: Özge Gökpinar), Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Aralık 2015.

cezalandırılması, gerek çifte mağduriyet yaratacak şekilde dava süreçlerine varması, seks işçilerinin kriminalize edildiğinin bir göstergesi olabilecektir. Ahlaka aykırılık gibi kavramları öne çıkararak belli bir değerler grubu üzerinden şekillenmiş görüşlerle hukuk sistemini işletmek nesnellikten uzaktır. Devlet politikalarının bu tip yoruma açık ve afaki gerekçeler gösterilerek oluşturulması kabul görmemelidir. Bu şekilde baskın olan bir toplumsal ahlakçılık hali, seks işçilerinin etiketlenmesi ve damgalanmasını devam ettirir. Normların dışında kalarak günlük toplum hayatından dışlanan seks işçileri pek çok farklı konuda ayrımcı pratiklere maruz kalabilir.

Katılımcılara sağlık kurumlarına başvurmaları halinde ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıklarının sorulduğu bir araştırmada, görüşme yapılan 55 seks işçisinden 34'ü bir veya daha fazla defa ayrımcılığa maruz kaldığını ifade etmiştir. Ayrımcı uygulama ve tutumlarla karşılaştığını belirtenlerden 15'i cisgender kadın seks işçisi, 15'i trans kadın seks işçisi ve 4'ü de erkek seks işçisi olarak belirtilmiştir³³³.

Yine aynı araştırma raporunda varılan sonuçlara göre seks işçilerine yönelik damgalanma ve ayrımcılığı ortaya çıkaran birincil faktörler şu şekilde sıralanmıştır: Toplumsal ahlak anlayışı, cinselliğin tabu olması, homofobi ve transfobi, geleneksel ve kabul görmüş kadın veya erkek görüntüsüne sahip olmamak, seks işçilerine yönelik düşmanca hissiyat, seks işçisi olmaya ek olarak HIV ile yaşama, engellilik, etnisite ve mezhep farklılıkları, göçmenlik ve benzeri başka özelliklere de sahip olmak. Tabii olarak sayılan faktörler tüketici olmayıp daha pek çok faktör seks işçilerine yönelik ayrımcılığı pekiştirebilir³³⁴.

Bununla beraber başka bir araştırmayı daha incelemek, seks işçilerine yönelik ayrımcılık ve şiddetin boyutunun anlaşılması açısından oldukça anlamlı olacaktır. 2005 yılında Kadıköy Belediyesi sınırları içinde çalışan seks işçilerinin sağladığı bilgilere göre katılımcıların %94'ü icra ettikleri seks işi nedeniyle toplumdan

³³³ UNFPA, s. 62.

³³⁴ UNFPA, s. 64.

dışlandığını, %60'ı toplum tarafından aşağılandığını, %34'ü ise aşağılanmanın yanı sıra ev bulma, seks makinesi gibi görülme ve hakarete uğrama gibi sıkıntılar yaşadığını belirtmiştir. Toplumun bu şekilde yaklaşımına istinaden; katılımcıların %56'sı psikolojik sorun yaşadığını ve %25'i izole ve içe kapanık olduğunu söylemiştir. Sağlık kuruluşlarına başvuruda ayrımcılık bakımından ise katılımcıların %50'si iyi muamele gördüğünü, %22'si aşağılandığını, toplam %10'dan az bir kesim ise ilgisiz davranıldığını ve cinsel yaşam tercihleri nedeniyle tıbbi bakım alamadıklarını belirtmiştir³³⁶.

3.2.2 Şiddet ve Suçlulaştırma

Damgalanma ve ayrımcılığa uğramanın yanı sıra, seks işçilerine yönelik en yaygın olumsuz etkilerden biri de şiddete ve suçlulaştırılmaya maruz kalma durumudur. Yukarıdaki 2005 tarihli araştırmanın devam bulgularına göre seks işçilerinin şiddete maruz kalma şekli ve oranı oldukça çarpıcıdır. Katılımcıların %86'sı müşterilerinden şiddet gördüğünü söylemiştir. Müşteriler tarafından meydana gelen şiddetin türlerine bakıldığında ise oransal olarak çoktan aza sırasıyla darp, gasp, kaçırma, alıkoyma, bıçaklama, tecavüz, para ödememe, öldürmeye teşebbüs ve silah çekme, cisim atma, aşağılama şeklindedir. Müşteri şiddetinin yanı sıra, katılımcıların %74'ü polis tarafından da kendilerine şiddet uygulandığını ifade etmiştir³³⁷.

Katılımcılardan neredeyse yarısı müşterisi tarafından uygulanan şiddet vakaları üzerine polis merkezine veya savcılığa şikayette bulunduğunu; şikayetleri sırasında idari veya adli makamlarca ilgilenilmeme, aşağılanma, dövülme gibi davranışlarla karşılaştıklarını söylemişlerdir. Seks işçilerinin sadece %10'una iyi muamele edildiğini belirtmiştir. Şikayet edilen şiddet içerikli suç failleriyle ilgili olarak

³³⁶ CETAD, s. 35. CETAD raporu içinde yer verilen, bilgilerin aktarıldığı araştırma: Sasaoğlu Filiz, Türk Toplumunda Demokrasinin Korunması ve İnsan Haklarının Geliştirilmesi Konusunda Toplumsal Aktörlerin İşbirliği Projesi, Seks İşçilerinin İnsan Hakları Araştırması. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, Aralık 2005.

³³⁷ CETAD, s. 35.

yalnızca dokuz kişinin şikayeti ile ilgili işlem yapıldığı kayda geçmiştir. Bu da katılımcıların %20'sinden az olduğu anlamına gelir. Söz konusu dokuz katılımcıdan sadece üç kişinin şikayeti saldırganların ceza almasıyla sonuçlanmış, altı kişinin şikayeti takipsizlik nedeniyle sonuçsuz kalmış, bir kişinin durumunda ise suçlular yakalanmasına rağmen ceza verilmediği anlaşılmıştır³³⁸.

2005 yılındaki araştırma bulgularından açıkça fark edileceği üzere şiddet olgusu ciddi anlamda yüksektir. Aradan geçen dönemdeki durumu karşılaştırmak ve kapsayıcı bir durum değerlendirmesi yapmak adına 2015 tarihli başka bir araştırmaya bakmak faydalı olabilir. Bu araştırmada görüşme yapılan 55 seks işçisinin cevaplarına göre, katılımcıların %78'i bir veya daha fazla defa tecavüze uğramıştır. Kimler tarafından tecavüze uğradıkları sorulduğunda en başta müşteriler ve polisler olmak üzere; aile üyeleri, komşular, partnerleri ve tanımadıkları üçüncü şahıslar tarafından tecavüze uğradıklarını ifade etmişlerdir. Bu veriler ışığında, cisgender kadın seks işçilerinin %84'ü, trans kadın seks işçilerinin %85'i ve erkek seks işçilerinin %50'si tecavüze uğramıştır³³⁹.

Sonuç olarak görülmektedir ki; seks işçileri yoğun ve sürekli biçimde etiketlenmeye, toplumsal hayattan dışlanmaya ve ayrımcı uygulamalar nedeniyle mağduriyet yaşamaya devam ederler. Ayrımcılık meselesi, toplumsal önyargılarla kalmayıp idare makamları çalışanlarının keyfi veya hukuk kurallarını ve yetkiyi kötüye kullanan uygulamaları ile birleştiğinde şiddeti doğurur; seks işçilerinin fiziksel, cinsel ve psikolojik sağlık durumlarını koruyabilecekleri bir ortamdan bahsetmek güçleşir. Mevzuatın açık kapı bıraktığı ve idare tarafından benimsenmiş olan “fuhuşun önlenmesi” politikası üzerinden seks işçilerine yönelik yoğun bir baskı oluşturulduğu da göz önünde bulundurulmalı ve tekrar hatırlanmalıdır. Zira tüm bu şiddet ve taciz olaylarının yarattığı riskler, seks işçilerini bu anlamda oldukça incinebilir bir konumda bırakır.

³³⁸ CETAD, s. 35.

³³⁹ UNFPA, s. 76-77.

3.3 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN CİNSEL SAĞLIĞI

Sosyal, ekonomik ve hukuki olarak çeşitli şekillerde düzgün yaşama koşulları kısıtlanan ve ayrımcılığa uğrayan seks işçileri için sağlığını koruma konusu bir problem haline gelebilir. Kötü ve hijyenik olmayan koşullarda çalışan ve yaşamını sürdüren seks işçileri, özellikle cinsel sağlık söz konusu olduğunda daha büyük risk taşıyan bir grup olma özelliği gösterebilir. Gerek genelevlerde gerekse kayıt dışı çalışmakta olan seks işçileri için herhangi bir sağlık sigortası güvencesinden tam olarak bahsetmek mümkün olmaz³⁴⁰.

Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların yayılması partner değiştirme hızı, enfeksiyon bulaştırma hızı ve hasta olma süresi gibi faktörlere bağlıdır. Seks işçilerinin cinsel sağlığını koruma konusunda bulaştırma hızını azaltmak ve hasta kalma süresini kısaltmak büyük fark yaratabilir. Nitekim seks işçilerinin partner değiştirme hızı yüksek olmasına karşın güvenli cinsel ilişki kurallarına uydukları ve enfeksiyon durumunda tedavi oldukları takdirde, söz konusu risk oranı yok denecek kadar azalabilecektir. Bu yüzden güvenli cinsel ilişki kurma davranışları, kondom kullanımı, hastalıklarla baş etme metotları gibi konularda seks işçilerine yaygın ve ulaşılabilir CYBE hizmetleri sunmak ideal ve makul olmalıdır³⁴¹.

Türkiye'de tıpkı diğer konularda olduğu gibi seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu ile ilgili sistematik bir veri çalışmasına rastlanmaz. Günümüze uzanan araştırmalar, genellemeye fazla müsait olmayan, çeşitli seks işçileriyle yapılan görüşmeler sonucu bir araya getirilmiş bilgiler şeklindedir. Genel olarak Avrupa Birliği, Küresel Fon ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı gibi kurumlarca teşvik sağlanan kaynaklar vesilesiyle çeşitli çalışmaların gerçekleştirildiği görülmüştür.

³⁴⁰ UNFPA, s. 20.

³⁴¹ WHO 2013, s. 78.

Söz konusu çalışmalar geniş ölçekte çıkarımlar yapılmasına tam olarak olanak vermese dahi, seks işçilerinin güvenli cinsel davranışlar ve sağlık hizmetlerine erişim ile ilgili bilgi düzeylerini, seks işçileri arasındaki HIV yaygınlığını, seks işçilerine yönelik toplumsal tutum ile devlet politikalarının seks işçilerinin genel sağlık durumu üzerindeki etkilerini bir nebze de olsa tespit edebilmek açısından oldukça yol gösterici niteliktedirler. Nitekim ancak bu tür araştırmalar sayesinde akademik çalışmalarda da veri ve bilgi karşılaştırmaları yaparak konuları sınırlı da olsa bir değerlendirmek mümkün hale gelmektedir.

Seks işçilerinin genel sağlık sorunlarına ek olarak sıklıkla karşılaştığı ve en çok risk altında bulunduğu alanın, cinsel sağlık ve üreme sağlığı olduğu söylenebilir. Seks işçileri özellikle idarenin suçlulaştırıcı pratiklerinden ötürü güvenli olmayan yerlere ve şartlara yönetildiğinde bu türden risklerin artması neredeyse kaçınılmaz hale gelir: Sıklıkla partner değiştirme, hijyen konusunda yetersiz alanlarda cinsel ilişkiye girme, rıza dahilinde veya dışında kondomsuz ilişkiye girme, cinsel sağlıkla ilgili temel bilgilere ulaşamama, sağlık hizmetlerine ve ilaçlara yeterince erişememe gibi faktörlerden sebebiyle riske daha açık hale gelen bir gruptur³⁴².

2007 yılında yayınlanan bir araştırmada, örneklem için Türkiye’de bulunan CYBE’ler arasından HIV, Sifiliz, Klamidya, Gonore ve Hepatit B hastalıkları seçilmiştir. İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde toplam 252 kayıtsız seks işçisi ile yapılan görüşme bulgularına göre, seks işçilerinin %44,8’inin HIV hakkında ve %1,2’sinin AIDS hakkında bilgi sahibi olmadığı anlaşılmıştır. Başka bir deyişle AIDS’i duyanların sayısı HIV’i duyanların sayısından fazladır. Genel olarak oranlandığında ise AIDS risk grupları arasında iyi bilinmektedir. HIV eğitimi ve bilgilendirilmesi konusunda ise kamu sağlık kuruluşlarının payının düşük; gazete, dergi ve STK’ların payının en yüksek olduğu saptanmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı yayınların HIV ile ilgili eğitim ve bilgi konusunda önemli

³⁴² UNFPA, s. 24.

katkılar sağladığı anlaşılmıştır³⁴³. Anlaşıldığı üzere korunma konusunda az bilgi sahibi olmak, yüksek riskli cinsel davranış gösteren grupları daha da büyük bir riske sokmaktadır. Kamu hizmeti bakımından HIV bilinçlendirme konusuna daha fazla öncelik ve yer verilmesi gerektiği söylenebilir.

Diğer önemli sonuçlar ise şu şekildedir: Kayıtsız seks işçilerinin cinsel hayatları birlikte oldukları kişiler, cinsel partnerleri ve müşteriler olmak üzere üç ana grupta toplanabilir. Cinsel hayatlarında alınan düşük önlemlere ve müşteri sayılarına ek olarak, kayıtsız seks işçilerinin kısa bir sürede yukarıdaki üç farklı grup ile olan etkileşimi CYBE'lerin yayılmasında etkili olabilir. Araştırma grubunun eğitim düzeyi Türkiye ortalamasından yüksek olmasına rağmen risk davranışı gösteren bu grupların yakından ilişkili oldukları konular hakkında düşük düzeyde bilgi sahibi oldukları iddia edilebilir. Basılı ve görsel medyanın bilgi kaynağı olarak bulunması bunların daha iyi kullanılması gerektiğini göstermektedir. STK'ların basılı malzemeler konusundaki üreticilikleri ve STK'ların yayın organları ile işbirliği kurarak proje geliştirilmeleri desteklenebilir³⁴⁴.

İkinci olarak; yine 2007 tarihli bir araştırmaya göre görüşme yapılan seks işçilerinin büyük çoğunluğu cinsel yolla bulaşan hastalıklar konusunda bilgilendirildiğini söylemiştir. Seks işçilerinin büyük çoğunluğunun HIV testi yaptırdığı ve periyodik aralıklarla HIV testi yaptırma alışkanlığının bulunduğu anlaşılmıştır. Buna ek olarak araştırmaya katılan seks işçilerinin kondom kullanma bilincinin yüksek olduğu, geçmişte cinsel yolla bulaşan bir enfeksiyon ile karşılaşmış kişilerin

³⁴³ Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı, Türkiye'de Cinsel Yolla Bulaşan Önemli Enfeksiyonlar ve HIV ile İlgili Hizmet Araştırması, No: DELTUR/2006/116-986 Nihai Rapor, (Hazırlayan: ICON-INSTITUTE Public Sector GmbH, Hacettepe Üniversitesi, Institute of Tropical Medicine Antwerp), Sağlık Bakanlığı, Ankara, 2007, s. 60-65. (Sağlık Bakanlığı) Araştırmanın temel hedefleri Türkiye'de iyileştirilmiş bir üreme sağlığı durumuna katkıda bulunmak ile genel nüfus ve yüksek risk grupları arasında önemli CYBE'ler ve HIV'in güncel epidemiyolojisini belirlemek şeklinde belirtilir. Sonuçlar, proje yararlanıcısı olan Sağlık Bakanlığı'na CYBE ve HIV alanında daha özel müdahalelerde bulunmak için bilgi sağlaması bakımından önemlidir. Araştırma, AB Türkiye Teknik Yardım Programı kapsamında Türkiye'de bir Konsorsiyum tarafından; AB sözleşme partneri ICON-INSTITUT, Hacettepe Üniversitesi Halk Sağlığı Enstitüsü ve Antwerp Tropikal Tıp Enstitüsü desteğiyle yürütülmüştür.

³⁴⁴ Sağlık Bakanlığı, s. 65-71.

hepsinin uzman hekimlere başvurduğu ve tedavi gördüğü anlaşılmıştır. Fakat katılımcıların HIV/AIDS ile cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar hakkında bilgilendirilmiş olmalarına rağmen, konu hakkındaki genel bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu araştırmanın savlarından biridir³⁴⁵.

Yukarıda özetlenen araştırma çıktılarının birbirine paralel sonuçlar içerdiği görülmektedir. Bu sonuçlardan hareketle Türkiye’de seks işçilerinin HIV/AIDS ve diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar konusunda temel olarak yeterli düzeyde bilgi sahibi olduğu kabul edilebilir. Söz konusu veriler an itibariyle pek güncel kalmamakla birlikte sonuçlar yeni araştırmalar ile pekiştirilebilir: Mevcut çıktıları teyit etmek ve bunun üzerine çıkmak için araştırma yapılacak şehirler çoğaltılarak ve seks işçilerinin cinsel kimlikleri, çalışma şekilleri, vatandaşlık durumları gibi nitelikleri ayrıştırılarak daha detaylı bir durum değerlendirmesi yapılabilir.

Seks işçilerinin HIV ve CYBE’lere yakalanmalarını kolaylaştıran etkenler arasında ekonomik olanakların kısıtlı olması, sağlık, sosyal ve yasal hizmetlere kısıtlı erişim, bilgilendirme ve önleme programlarına sınırlı ulaşım, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kişiye zarar verici, korumadan yoksun yasalar ve politikalar ile meslek koşullarından doğan madde kullanımı ve şiddet gibi risklerle karşı karşıya kalma gibi durumlar söz konusudur³⁴⁶. Seks işçileri güvenli cinselliğin yanı sıra kendi üreme sağlıkları ile ilgili bilgilendirme faaliyetlerinden yeterince yararlanamamaktadır, bu konuda bilgilendirici materyallere erişimi sınırlı olup sağlık hizmetlerine erişimde birçok sebepten ötürü engellerle karşılaşıldığı düşünülmektedir. Bu durum temel bilgi eksikliği beraberinde erken yaşta gebelik, istenmeyen gebelik, düşük, sürekli kürtaj yaptırılması gibi birçok üreme sağlığı sorununu beraberinde getirebilir³⁴⁷. Nihayetinde seks işçilerinin cinsel sağlığını iyileştirmek ve sorunlara çözüm üretmeye yönelik başta HIV/AIDS ve diğer

³⁴⁵ Taner Yıldırım, Sosyal Yönu ile HIV, VIII. Prof. Dr. Fethi Tezık Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları Günleri, Türk Klinik Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları Derneği Sunumu, Bursa, 20-23 Mart 2008.

³⁴⁶ CETAD, s. 39.

³⁴⁷ UNFPA, s. 25.

CYBE'eri önleme olmak üzere bilgilendirme programları geliştirmenin ve bunları yaygınlaştırmanın kilit rol oynayacağı sonucuna varmak mümkündür.

3.4 TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN ÖRGÜTLENMESİ

Seks işçiliğinin hak mücadelesini kavramadaki değinilmesi elzem bir husus örgütlenme meselesidir. Seks endüstrisine ilişkin süregelen ve yukarıda aktarılan politik, sosyolojik ve felsefi ayrışmalar, seks işçiliğini bir meslek olarak kabul edip etmeme meselesi ışığında doğal olarak emek ve hak mücadelesini, dolayısıyla seks işçilerinin örgütlenmesi konusunu da doğrudan etkileyen niteliktedir.

1960'larda başlayan özgürlükçü politik dönüşüm, geniş çaplı toplumsal hareketlerin, hak temelli taleplerin ve dolayısıyla örgütlenme şekillerinin yeni bir boyut kazandığı ve ön planda olduğu bir döneme isabet eder. Öncelikle işçilerin merkezde bulunduğu bir konumdan, dönem sonlarına ilerlendikçe kültürel, etnik, cinsiyet ve cinsellik odaklı toplumsal hareketler de oluşmaya başlar, "cinsel devrim" kavramı peydah olur³⁴⁸.

28 Haziran 1969 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) New York şehrinde başlayan ve altı gün boyunca devam eden Stonewall Ayaklanması, ufak ve düzensiz topluluklar halinde aktivizm yapan gruplardan daha örgütlü bir LGBTI+ hareketine uzanmasına önayak olur. Böylelikle cinsel özgürleşme meselesi, Stonewall Ayaklanması itibarıyla daha da görünür hale gelerek deyim yerindeyse o döneme kadarki karanlık dönemi yeni ve temiz bir sayfaya bu sefer cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerinden taşınır. Bu noktada LGBTI+ hareketi daha radikal kararlar almaya ve bunları uygulamaya yönelir³⁴⁹. Seks işçisi trans kadınların LGBTI+ hareketindeki mevcudiyeti bu bağlamda kendilerinin örgütlenme basamağında bir başlangıç noktası olarak görülebilir.

³⁴⁸ Sherry Wolf, *Sexuality and Socialism: History, Politics, and Theory of LGBT Liberation*, Haymarket Books, Chicago, 2009, s. 116-137.

³⁴⁹ Martin Bauml Duberman, *Stonewall, Plume*, New York, 1994, s. 142-150.

1973 yılında ABD'nin San Francisco şehrinde ve eski bir seks işçisi olup sonradan mahkumiyet alan Margo St. James tarafından, Call Off Your Old Tired Ethics (COYOTE) isimli fahişelerin hakları hareketi³⁵⁰, diğer bir kilometre taşı olarak önümüze çıkar. 1979 ile 1980 yıllarında da Carol Leigh, yazdığı bir makalede ilk defa "seks işçiliği (*sex work*)" terimini ortaya atar³⁵¹. Böylelikle sosyal, politik ve literatür platformlarındaki söylem değişiminin başladığı ve giderek kuvvetlendiği görülebilecektir.

Yukarıda bahsedilen seks işçilerinin hakları hareketi, toplumsal olarak etiketlenme ve yasaklanmayla mücadele etmeyi amaçlar ve insan hakları ekseninde şekil alır. Harekette talep konusu olan öncelikli meseleler; hukuk reformu, iş koşullarının iyileştirilmesi, ayrımcılığın azalması gibi meselelerdir. Gelgelelim, söz konusu taleplerin somutlaşması ve sonuç alınması o dönemde mümkün olmaz. Bu noktada işçi hakları üzerinden mücadele vermemek, üyelik yoluyla demokratik örgütlenme sağlayamamak, üye tabanı ve yönetici konumlarında seks işçilerinin baskın olmaması, feminist ve sendikacı gruplarla sıkı işbirliği kurulamaması gibi etkenlerin harekette yeterli adımların atılamamasına sebebiyet verdiği söylenebilir. Buna karşılık, seks işi ve seks işçiliği söylemleri ile bu perspektiften gelen talepler, sendikalaşma konusunun kapısını aralamaya katkıda bulunur³⁵².

Seks işçilerinin somut varlığını temel alan üyelik usullü sendikalaşma çalışmaları, 1990'lı ve 2000'li yıllarda başarıya ulaşır ve bazı ülkelerde seks işçileri sendikaları resmen kurulmaya başlar. İngiltere'de 2000 yılında kurulan Uluslararası Seks İşçileri Sendikası IUSW (*International Union of Sex Workers*) 2002 ve 2004 yılları arasında GMB ulusal işçi sendikası ile tamamen birleşerek varlığına devam eder,

³⁵⁰ Melinda Chateauvert, *Sex Workers Unite: A History of the Movement from Stonewall to SlutWalk*, Beacon Press, Boston, 2014 s. 12-18.

³⁵¹ Elena Jeffreys, *Sex Worker Politics and the Term 'Sex Work'*, *Research for Sex Work*, Issue 14, NSW, September 2015.

³⁵² Gregor Gall, *Sex Worker Unionisation: An Exploratory Study of Emerging Collective Organisation*, *Industrial Relations Journal*, Volume 3, No: 1, (s. 70-88), January 2007, s.71-73. (Gregor)

bu şekliyle mevcut bir sendika içinde örgütlenme modeline örnek oluşturur. Hollanda’da aktif olan “Red Thread” isimli eski seks işçileri tarafından 1985 yılında kurulan organizasyon da, mevcut bir konfederasyona katılma yoluyla FNV içinde sendikalaşmıştır. Avustralya’da ise 1989’da kurulan ve yine ulusal ölçekte aktif olan Scarlet Alliance (SA) örneği ile bağımsız yeni bir organizasyon kurma şeklinde bir yol izlenmiştir³⁵³. Bunun dışında Fransa’da 2009 yılında kurulan, seks işçilerinin direkt kendi örgütlenmesi olan STRASS³⁵⁴ sendikası ve Hindistan’da 1996 yılından beri aktif bulunan VAMP³⁵⁵ kooperatifinden bahsedilebilir ve benzer örnekler çoğaltılabilir.

Türkiye’de de seks işçisi trans kadınların örgütlenmesi konusunun önünü açan yine dünya gelişmelerine paralel şekilde LGBTI+ hareketi olmuştur. LGBTI+ hareketi Türkiye’de 1980’li yıllarda 12 Eylül askeri darbesi sonrası gelen baskıcı kuralların da etkisiyle başlar, 1990’lı yıllarda ise kamusal alanda örgütlü olmayı başarabilmiş şekilde görünürlük kazanır³⁵⁶. Türkiye’de seks işçilerinin örgütlenmesi konusuna bakıldığında ise, yine benzer şekilde 1990’lı ve 2000’li yılları başlangıç noktası kabul etmek yanlış olmaz. Seks işçiliği söylemi esas alınarak ortaya çıkan ilk örnekler, bu dönemde, trans haklarını savunan çeşitli derneklerin girişimleriyle olur. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı bünyesinde kurulan ve 1996 ile 2012 yılları arasında faaliyet gösteren Kadın Kapısı, bu çerçevede oldukça önemli bir konuma sahiptir. İstanbul şehrinin Beyoğlu semtinde bir grup seks işçisi tarafından kurulan bu dernek, seks işçilerine cinsel sağlık başta olmak üzere yasal, sosyal, ruhsal ve çeşitli sorunlarında destek ve danışmanlık sunmuş ve Sağlık Bakanlığı ve AB fonları yardımıyla, cinsel yolla bulaşan hastalıklar başta olmak üzere birçok çalışma

³⁵³ Gregor, s. 74.

³⁵⁴ Syndicat du TRAvail Sexuel (STRASS), NSWP tanıtım sayfası. (<https://www.nswp.org/members/europe/strass-syndicat-du-travail-sexuel>) (Erişim tarihi: 26 Kasım 2019)

³⁵⁵ NSWP, “Veshya Anyay Mukti Parishad (VAMP) founded in South Maharashtra/ Northern Karnataka, India” (<https://www.nswp.org/timeline/event/veshya-anyay-mukti-parishad-vamp-founded-south-maharashtra-northern-karnataka-india>) (Erişim tarihi: 26 Kasım 2019)

³⁵⁶ Barış Erdoğan, Esra Köten, Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, (s. 93-113), Mart 2014, s. 106.

yürütmüştür. 2000'li yıllarda, özellikle translara yönelik şiddet ve ağır hak ihlallerinin artışı ile çalışmalarını ağırlıklı olarak hak ihlallerine yoğunlaştırmıştır³⁵⁸.

İkinci olarak, 2006 yılında Ankara'da kurulan ve Türkiye'nin özel olarak ilk trans hakları derneği olan Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği'nden bahsetmek gerekir. Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği'nin çoğunluğu seks işçiliği yapan translardan oluşur³⁵⁹. 2007 yılından itibaren İstanbul'dan Kadın Kapısı ve LGBT örgütler ile siyasi partiler ve sendikalar gibi çeşitli toplum kesimlerinin davet edildiği toplantılar düzenlenir. Söz konusu toplantıların sonucunda ise Türkiye'deki seks işçilerinin de sendikalaşması gerektiğine dair bir düşünce birliği ortaya çıkar. Fakat 2013 yılına kadar pek fazla somut adım kat edilebildiğini söylemek mümkün olmaz³⁶⁰.

2013 yılında, yukarıda bahsedilen ve yıllara yayılan çabalar sonucunda Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği kurulur. Dernek, tüzüğünde belirtildiği üzere *“Türkiye’deki savunmasız ve dezavantajlı toplumsal gruplar içerisinde yer alan seks çalışanlarının cinsel sağlık ve insan hakları noktasındaki sorunlarını gündeme taşımak, bu sorunlara karşı çözüm önerileri geliştirmek ve yetkililer nezdinde toplumsal cinsiyet eşitliği, adalete erişim, sosyal politikaların geliştirilmesi, kamu sağlığı, ayrımcılık ve nefret suçları ile mücadele ve benzeri diğer konularda savunuculuk çalışmaları yapmak niyetiyle projeler geliştirmek”* amaçlarını taşır³⁶¹. Hak ihlallerine veya cinsel sağlık ve hukuki konulara yönelik birçok konuda, proje, etkinlik ve yayınlar yoluyla katkı ve destek sağlarlar.

³⁵⁸ Pembe Hayat LGBT Dayanışma Derneği, Seks İşçilerinin Hakları İnsan Haklarıdır!: Seks İşçilerinin İnsan Hakları Sempozyumu Kitabı, (Hazırlayan: Kemal Ördek), Ankara, Ağustos 2011, s. 57-59. (Pembe Hayat)

³⁵⁹ Pembe Hayat, s. 29-33.

³⁶⁰ Pembe Hayat, s. 93-96.

³⁶¹ Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği İç Tüzük. (<http://www.kirmizisemsiye.org/TR/sayfalar/tuzuk>) (Erişim tarihi: 28 Kasım 2019)

Yukarıda aktarılan birçok örnekten görülebileceği üzere, Türkiye’de varlık ve faaliyet gösterebilen tüm oluşum ve örgütlenmeler, görece yeni yapılanmalar olduğu gibi hemen hepsi dernek statüsündedir. Geçmiş yıllarda ortaya çıkan ve ortak bir niyet olarak seyreden sendikalaşma konusu ise şimdilik hayata geçmemiştir. Türkiye’de seks işçilerinin mesleki olarak örgütlenebilmesi, yani sendikalaşması konusu, dünya genelinde oldukça tartışmalı ve ayrıca Türkiye özelinde de siyasi, sosyal ve hukuki açıdan engellere açık bir alandır.

Söz konusu engeller üç grupta özetlenebilir: Seks işinin atipik niteliğinden kaynaklanan engeller, seks işçilerinden kaynaklanan engeller ve mevcut sendikalardan kaynaklanan engeller³⁶². Seks işi, ülkenin hukuk sisteminde yasal veya yasa dışı olmasından bağımsız olarak hem resmi hem de gayriresmi şekilde yürütülmesi sebebiyle ve işin bağımsız çalışma ve/veya serbest meslek olarak kabul edilmesi nedeniyle atipik kabul edilir. Seks işçilerinin kayıtsız olarak çalışmaya yönelmesi de sendikalaşma konusunda bir engel olarak görülebilir. Kayıtlı olmadan çalışmak kişiler için hem bir tercih hem de bir zorunluluk olabilir. Seks işi kimi kişiler için uzun vadede ziyade dönemsel veya kısmi zamanlı olarak da yapılabilmektedir. Toplumsal olarak etiketlenme ve ayrımcılığa uğrama faktörleri, seks işçilerini anonim kalmaya itebilmektedir.

Seks endüstrisi bağlamında işveren ve iş sözleşmesi gibi formal ve hukuki ilişkilerine sıkça rastlanmadığı gibi, deyim yerindeyse sabit bir emek piyasasının varlığından da söz edilemeyebilir. Nitekim seks işçisi olarak endüstrinin bir parçası olan kişiler kimi zaman insan ticareti suçunun mağdurları da olabilmekte, piyasaya giriş yapan yeni kişiler sebebiyle ücretlendirmelerle ilgili dengesizlikler, fiyat farklılıkları ve akabinde artan rekabet ortamı da gelebilmektedir. Bunun gibi durumlar, sendikacılık için gerekli olan ortak çıkar bilinci ve örgütlenme bakımından önemli güçlükler doğurur. Zira kişiler kendilerini işçi olarak kabul etmeyebilir ve seks işçiliği söylemi yaygınlaşamaz. Hakların ve menfaatlerin

³⁶² Gregor, s. 83.

gözetilmesi için sendikalar yerine dost, partner ve pezevenkler tercih edilebilir veya madde kullanımı başta olmak üzere bireysel başa çıkma mekanizmaları devreye girebilir³⁶³.

Konunun Türkiye özelindeki durumu ise yine benzer şekilde değerlendirilebilir. Yukarıda sayılan durumlar seks işçilerinin mesleki örgütlenme olanağına engel teşkil eder. Seks işçileri anonim kalmayı ve toplum nezdinde deşifre olmadan, etiketlenmeden ve damgalanmadan uzak yaşamayı isteyebilir. Kimliğini ve mesleğini açık etmekten kaçınan kadın seks işçileri; aracı, işletmeci, müşteri ve polis gibi taraflardan daha fazla fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalabilir veya savunmasız hale gelebilir, zira bu kişiler seks işçisinin hukuki yollara başvurmadan imtina edeceğini düşünerek durumu suistimal edebilirler. Bu nedenle halihazırda ağır ayrımcılık, şiddet ve hak ihlallerine maruz kalan trans seks işçilerinin örgütlenme pratiğinin daha yaygın olduğu söylenebilir³⁶⁴.

Türkiye’de genel olarak mesleki örgütlenme konusunda öne çıkan zorluklar; seks işçilerinin düzenlenen bu tür etkinliklere ilgi göstermemesi, iletişim eksikliği, seks işçiliği söyleminin feminist hareket ve feminist kuram çerçevesinde kümülatif bir anlaşma konusu olmaması, bazı feminist görüşler tarafından seks işinin kesinlikle dışlanması ve bu durumun ortak hareket etmeyi imkansız hale getirmesi, Türkiye’deki sendikaların seks işçilerine karşı genellikle olumsuz bir görüşe sahip olmaları şeklinde detaylandırılabilir³⁶⁵.

Tüm bunlara ek olarak Türkiye’deki mevzuat da başlı başına bir engel sebebi olarak yer alabilir. Genelevlerde kayıtlı çalışan seks işçilerinin önceki bölümde açıklandığı gibi her ne kadar sigorta güvenceleri hukuken tanımlanmış olsa dahi, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu dördüncü maddesinde sayılan iş

³⁶³ Gregor, s. 80-85.

³⁶⁴ Ördek 2014a, s. 62.

³⁶⁵ Pembe Hayat, s. 63-67.

kollarını detaylı şekilde düzenleyen 2012 tarihli İş Kolları Yönetmeliği³⁶⁶'nde seks işçiliği herhangi bir formda yer almaz.

Bu başlıkta ele alınan örgütlenme ve sendikalaşma hususları, seks işçiliğinin sosyoekonomik temelli tanımına dayanarak ve işçilerin emek ve hak mücadelesi ekseninde derlenmeye çalışılmıştır. Şu an için bakıldığında Türkiye'de seks işçilerinin mesleki anlamda örgütlenmesinin ne kadar yakın bir gelecekte olabileceğini söyleyebilmek güçtür. Bu noktada sendikalaşmanın önüne sosyal, siyasi ve hukuki birçok bariyer çıkmaktadır. Diğer yandan ise seks işçilerinin hak mücadelesi 1990'lı yıllardan beri oldukça aktif ve yine de örgütlü bir formda, sağlam zemine dayalı bir çalışma disiplini kurmuş dernekler aracılığıyla devam etmektedir.

³⁶⁶ 2012 tarihli İş Kolları Yönetmeliği. Yönetmeliğin çıkarılma amacı 18 Ekim 2012 tarihli ve 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu madde 4'te sayılan işkollarına hangi işlerin gireceğinin tespit edilmesidir.

SONUÇ

Bu çalışmada, yetişkinler arası rızaya dayalı seks işçiliğinin Türkiye’de hukuksal olarak düzenlenme biçiminin ve güncel mevzuatın uygulamada ne tür etkiler doğurduğunun incelenmesi amacıyla yola çıkılmıştır. Türkiye’nin siyasal ve hukuksal ajandasında genel olarak seks işçiliği konusu bulunmuyor olsa da seks işçiliği özellikle seks işçilerinin hakları perspektifinden ve insan hakları hukuku ilkeleriyle paralel şekilde neredeyse elli yıldır aktif olarak tartışılmaktadır. Nitekim seks işçiliğine ilişkin meseleler bu zamana kadar; toplumsal hareketler, feminist kuram, sosyoloji literatürü başta olmak üzere birçok alanda ele alınarak kavramsallaştırılmıştır. Seks işçiliğinin kavramsallaştırılması sürecinde ortaya çıkan bakış açıları ve argümanlar, devletler tarafından seks endüstrisiyle ilgili nasıl politikalar izleneceği ve hangi yaklaşımlara ne tür hukuksal düzenlemeler oluşturulacağı konusunda rol oynamaktadır.

Bu nedenle çalışmada öncelikle toplumsal cinsiyet, cinsiyet eşitsizliği ve kadının cinselliği bağlamında seks işçiliğini belirli bir yapıya oturtan kadın hakları hareketinden ve konu özelinde birbirinden ayrılan feminist yaklaşımlardan bahsetmek gerekli görülmüştür. Seks işçiliği incelenirken, feminizmin sunduklarına ihtiyaç vardır. Seks işçiliğine bakış tarihsel akışta yukarıdaki kavramlarla doğmuş olmasına karşılık, seks endüstrisinde sadece kadınlar yer almaz. Zira burada varılan kanaat feminist hareketin ve kuramın evrilme şekliyle beraber feminizmin bazı akımlarının sadece kadınları değil, eril sistemin baskıladığı ve dışladığı tüm kesimleri kapsayacak bir kesişimselliğe kucak açtığıdır.

Diğer yandan ise, devlet bir tüzel kişiliktir ve hukuksal mekanizmalarıyla hem vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini tesis etmek hem de kamu yararını ön planda tutarak toplum düzeninin korunmasını sağlamakla yükümlüdür. Devletlerin üstlendiği bu görev, ulusal ve uluslararası ölçekte taahhüt altına girmeyeyle gerçekleşir. Seks endüstrisine ilişkin olarak bakıldığında, devletin politikaları temel

olarak iki farklı nokta arasında bir denge kurmayı gerektirebilecektir: Birincisi, fuhuş yoluyla ortaya çıkan örgütlü suçlarla mücadele etmek ve kişilerin sektördeki aktörler tarafından maruz kaldığı şiddet ve sömürüyü ortadan kaldırmak amacıyla gerekli önlemleri almaktır. İkincisi ise yetişkinler arası rızaya dayalı cinsel hizmet sunumuna ilişkin olarak sektörde çalışan kişilerin ve bu hizmeti alanların haklarının korunması için birtakım hukuksal düzenlemeler oluşturmaktır.

Çalışma kapsamında incelenmiş olan seks endüstrisine ve çalışanlarına yönelik bakış açıları, bu bağlamda devletlerin hangi konuda ne tür kurallar ve yaptırımlar öngöreceği konusunda etkili olacağı gibi fuhuş mevzuatında benimsenecek esas yaklaşımını da şekillendirir: Buna göre kişilerin hak tasarrufunun sınırları çizilmeye başlar. Seks işçiliği yapmak, koşulsuz olarak bir sömürü ve şiddet biçimine maruz kalmak olarak da görülebilmektedir; emek kavramı üzerinden ve/veya serbest piyasa dahilinde bir faaliyet olarak da. Seks işçiliğinde rıza yokluğu ve sakatlığı norm kabul edildiği ve kadınlar sömürü mağduru addedildiği takdirde, insan ticareti ve fuhuşta zorla çalıştırma olguları ile yetişkinler arası rızaya dayalı ücret karşılığı cinsel hizmet sunma faaliyetinin sınırları iç içe geçebilir. Böylelikle, fuhuşu suç olarak kabul etme yaklaşımı gündeme gelir. Bu yaklaşımı iç hukukuna uyarlayan devletler İsveç örneğiyle anlatılan yasaklayıcı mevzuatı veya Kanada örneğiyle anlatılan önleyici mevzuatı seçebilirler.

İkinci yol ise fuhuşu yasallaştırma yaklaşımıdır. Buradaki yasallaştırma, denetleyici bir mevzuat çerçevesindeki kısmi bir yasallaştırmadır. Fuhuşu ortadan kaldırmak gibi bir amaç olmamasına karşılık, fuhuş sektörünün nasıl bir biçimde işleyeceği detaylı şekilde ve konuya özgü hukuksal düzenlemeler eliyle kontrol altındadır. Hollanda örneği üzerinden aktarılan bu model altında Türkiye de yer alır, en azından genel hukuki düzenlemelerin bu yönde olduğu söylenebilir. Bu modelin prensiplerinden anlaşıldığı kadarıyla fuhuş sadece devletin öngördüğü koşullar içerisinde bir iş, diğer formlarında ise yasa dışı bir faaliyettir. Böyle bir yaklaşımın izlenmekte olduğu Türkiye’de, konuyu haklar perspektifinde çok boyutlu şekilde inceleme gerekliliği doğmuştur. Nitekim bir tarafta yasal alanın içinde kalan

kişilerin hak kazanımları ve sınırlandırmaları dururken, diğer tarafta yasa dışı alanda kalan kişilere yönelik hak ihlalleri gündeme taşınır. Her iki ihtimalde de sektördeki kişiler, düzenleyici modelin kamu düzeni ve genel sağlığı ön planda tutan yaklaşımının gölgesinde kalır ve bundan olumsuz şekilde etkilenebilir.

Türkiye’de yürürlükte olan fuhuşla bağıntılı tüm düzenlemelerin bir araya gelerek bir fuhuş mevzuatı oluşturduğu sonucuna varılabilir. Söz konusu düzenlemeler arasında yasal alanda tutulan kayıtlı seks işçiliğini ilgilendiren en önemli metin Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü’dür. Kayıtlı olarak çalışan seks işçilerinin tüm hayatı burada yer alan kurallar çerçevesinde şekillenir, kayıt dışı kalanlar da dolaylı yoldan etkilenir. Düzenlemenin esasına ilişkin varılan esas sonuç, Anayasa madde 13’te dayanak alarak devletin temel hak ve özgürlükleri kısıtlama yoluna gitmesidir.

Diğer sonuçlar şöyle özetlenebilir: Tüzük’te cinsiyet ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığa yol açan düzenlemeler vardır, hukuken cinsiyet geçişini tamamlamamış trans kadınların ve erkeklerin yasal alanda çalışma hakkı yoktur. Cisgender ve hukuken cinsiyet geçişini tamamlamış kadınlar içinse “genel kadın” olarak tanınma şartları arasında fuhuşu sanat edinmek, birden fazla erkekle mükerrer şekilde birlikte olmak gibi koşulların yanı sıra; idareye verilen kadının rızası dışında ve habersiz tescil etme yetkisi tek taraflı işlemle kişi özgürlüğünün sınırlandırılmasıdır. Kayıtlı çalışma süresince uygulanan evlenme yasağı, sözleşme özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Büyük iller dışındaki genelevlerde seks işçilerinin mekanın içinde ikamet etmeye zorunlu kılınması ve mekanı terk etmenin izne tabi tutulması yerleşme ve seyahat özgürlüğünün sınırlandırılmasıdır. Hakların sınırlandırılması, burada sayılanlarla sınırlı kalmaz.

Tüzük’ün idare tarafından uygulanmasında meydana gelen etkiler ise şu şekildedir: Düzenleyici mevzuat idarenin tasarrufuyla kısmen uygulanır. Tüzük’te fuhuş yerleri olarak yasallaştırılan ve genelevlere alternatif olarak yer alan birleşme

yerleri ve tek başına fuhuş yapılan evler için uygulamada yaygın şekilde ruhsatlandırmadan bahsetmek mümkün değildir. Kayıtlı seks işçileri uygulamada bağımsız ve kendi hesabına çalışamaz, genelevlere mecbur bırakılır. Diğer bir deyişle kural olarak tanınan çalışma özgürlüğünün dolaylı yoldan ihlali söz konusudur. Ayrıca idare tarafından yeni genelev ruhsatlandırması yapılmadığı gibi, mevcut genelevler kapatılmakta ve “genel kadın” tescili yapılmamaktadır.

Kayıt dışı olarak yasa dışı tutulan alanda çalışan seks işçileri açısından şiddet, taciz ve sömürüye maruz kalma, bunlara daha açık hale gelme, cinsel sağlığın tehlikeye girmesi, iş güvenliğinden ve sosyal güvenceden yoksunluk ve cezalandırılarak kriminalize edilme gibi pek çok başka sorunun meydana çıktığı anlaşılmıştır. Türkiye’de seks işçilerine yönelik yürütülen sınırlı ölçekteki saha araştırmaları ve toplanan veriler dahi bu durumu doğrulayacak niteliktedir. Özellikle toplumsal hayatta damgalanma, sağlık hizmeti dahil kamu kurumlarında ayrımcılığa uğrama, işverenler ve aracılar gibi birçok aktör tarafından şiddete ve kötü muameleye maruz kalma durumları, seks işçilerini çevreleyen gerçekler arasındadır. Fuhuş mevzuatının uygulanmasında bu grup yönünden olumsuz etki doğuran düzenlemelerin başında TCK, Kabahatler Kanunu ve PVSK gelir. TCK’da yer alan fuhuşa teşvik etme ve yer temin etme gibi aracılık ve hazırlık fiillerini cezalandıran hükümler üzerinden seks işçileri kovuşturmaya ve suçlulaştırmaya konu olur. İkincil kaynakların tamamında, idari düzenlemelerdeki maddelerin, idare ve kolluk çalışanları tarafından yeterli dayanak gösterilmeden ve keyfi şekilde uygulandığı görülmüştür. Bu çerçevede herhangi bir hak tanınmasının bahsi geçemeyeceği gibi, taciz ve para cezası yoluyla yoksullaştırma biçiminde ortaya çıkan hak ihlalleri söz konusudur. Bu anlamda düzenleyici mevzuatın uygulamada önleyici mevzuata, dolayısıyla yasallaştırıcı modelden yasaklayıcı modele seyrettiğine kanaat getirilmiştir.

Sonuç itibarıyla, Türkiye’deki fuhuş mevzuatının hem düzenlenmesi hem uygulanması yönünden seks işçilerinin insan hakları perspektifinden bir yaklaşım olduğu ileri sürülemez. Bununla birlikte Türkiye’de seks işçilerinin hak mücadelesi

verdiğinden bahsetmek mümkündür. Mevzuatın yukarıda sıralanmış olan olumsuz etkilerinin iyileştirilmesini ve sorunların çözümü için adım atılarak uzun vadeli politikaların gündeme taşınmasını sağlamak amacıyla seks işçileri ağırlıklı olarak dernek kurma vasıtasıyla örgütlenme çabası içindedir. Ayrıca bu kuruluşların desteğiyle seks işçilerine yönelik bilimsel saha araştırmalarına rastlamak daha mümkün hale gelmiştir. Böylelikle Türkiye’de seks işçilerinin profilini tanıma, iç içe geçmiş hukuksal ve toplumsal sorunları ve olumsuz etkileri bilimsel veriler halinde görme ve seks endüstrisindeki cinsel sağlıkla alakalı sıkıntıları inceleme olanağı doğmuştur.

Seks endüstrisini tamamen serbestleştirme yaklaşımıyla suç olmaktan çıkarma modelini uygulayan Yeni Zelanda’da bu noktaya varılmasındaki önemli unsurlardan biri, kendi haklarını savunmak için örgütlenen seks işçilerinin uzun yıllar süren görünürlük çalışmalarıdır. Bu açıdan düşünüldüğünde, Türkiye’deki seks işçilerinin topluluk bilinciyle bir araya gelerek sınırlanan veya ihlal edilen insan haklarının devlet tarafından tanınması için kendi yerel hareketini oluşturmaya başlamış olması umut verici görülebilir. Zira seks işçisi örgütlerinin, STK’ların ve uluslararası insan hakları kuruluşlarının bir araya gelerek yürüttüğü saha araştırmaları, literatür derlemeleri, özgün yayınları, hak odaklı raporları ile farkındalık ve aktivizm çalışmaları yol göstericidir.

KAYNAKÇA

- ABEL, Gillian / FITZGERALD, Lisa / BRUNTON, Cheryl
The Impact of the Prostitution Reform Act on the Health and Safety Practices of Sex Workers, Report to the Prostitution Law Review Committee, University of Otago, Christchurch, 2007.
- ABEL, Gillian / FITZGERALD, Lisa / HEALY, Catherine / TAYLOR, Aline
Taking the Crime Out of Sex Work: New Zealand Sex Workers' Fight for Decriminalisation, Policy Press, 2010.
- ABEL, Gillian M.
A Decade of Decriminalization: Sex Work 'Down Under' But Not Underground, Criminology & Criminal Justice, Volume 14, No:5, (s. 580-592), 2014.
- ABEL, Gillian M. / FITZGERALD, Lisa J. / BRUNTON, Cheryl
The Impact of Decriminalisation on the Number of Sex Workers in New Zealand, Journal of Social Policy, Cambridge University Press, 38(3), 2009, s. 515-531.
- AÇIKALIN, Neriman
Toplumda Fahişelik Kurumunun Vazgeçilmezliği Üzerine Mitler: Mersin Örneği, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 1, No: 4, (s. 11-35), Yaz 2008.
- AHMED, Aziza
Feminism, Power, and Sex Work in the Context of HIV/AIDS: Consequences for Women's Health, Harvard Journal of Law & Gender, Volume 34, 2011, s. 225-258.
- AMIN, Avni / OVERS, Cheryl / SAUNDERS, Penelope
Violence Against Sex Workers and HIV Prevention, World Health Organization, Information Bulletin Series (3), Violence Against Women and HIV/AIDS: Critical Intersections 1, 2005.
- ARMSTRONG, Lynzi
Decriminalisation and the Rights of Migrant Sex Workers in Aotearoa/New Zealand: Making a Case for Change,

Women's Studies Journal, Volume 31, No: 2, (s. 69-76),
December 2017.

AUGUSTIN, Laura Maria /
WELDON Jo

The Sex Sector: A Victory for Diversity, Global
Reproductive Rights Newsletter 66/67 (2/3), Women's
Global Network for Reproductive Rights, Amsterdam,
2003, s. 31-34

BALSEVEN ODABAŞI, Aysun

Ankara İli Genelevlerinde Çalışan Kadınların Cinsel
Yolla Bulaşan Hastalıkları, Mesleksel Riskleri,
Uğradıkları Şiddet ve İstismar Bağlamında Bir Araştırma,
Basılmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Yaşar
Bilge, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,
Ankara, 2009.

BARRY, Kathleen

The Prostitution of Sexuality, New York University Press,
New York, 1995.

BATI, Uğur

Hayatın Arka Sokakları: Seks İşçilerine Karşı Toplumsal
Şiddet, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Dergisi, Cilt 10, sayı 2, (s. 200-230), 2008.

BEDÜK, Tülin / ÜNLÜ, Hayriye
/ DUYAN, Veli

AIDS Knowledge and Risky Sexual Behaviors Among
Registered Female Sex Workers in Turkey, TUBITAK
Turkish Journal of Medical Sciences, Volume 41, No: 3,
(S. 521-531), 2011.

BENEDET, Janine

Marital Rape, Polygamy, and Prostitution: Trading Sex
Equality for Agency and Choice?, Review of
Constitutional Studies, Volume 18, No:2, 2013, s. 161–
188.

- BENOIT, Cecilia / SMITH, Michaela / JANSSON, Mikael / HEALEY, Priscilla / MAGNUSON, Dog "The Prostitution Problem": Claims, Evidence, and Policy Outcomes, *Archives of Sexual Behavior*, Volume 48, (s. 1905–1923), 2018.
- BINDEL, Julie / KELLY, Liz A Critical Examination of Responses to Prostitution in Four Countries: Victoria, Australia; Ireland; the Netherlands; and Sweden, Child and Woman Abuse Studies Unit, London Metropolitan University, London, 2003.
- BINDMAN Jo / DOEZEMA Jo Redefining Prostitution as Sex Work on International Agenda, Anti-Slavery International, Vancouver, 1997.
- BRANTS, Chrisje The Fine Art of Regulated Tolerance: Prostitution in Amsterdam, *Journal of Law and Society*, Volume 25, No: 4, December 1998, s. 621-635.
- CARBIN, Maria / EDENHEIM, Sara The Intersectional Turn in Feminist Theory: A Dream of a Common Language?, *European Journal of Women s Studies* Volume 20, No:3 (s. 233-248), August 2013.
- CHATEAUVERT, Melinda Sex Workers Unite: A History of the Movement from Stonewall to SlutWalk, Beacon Press, Boston, 2014.
- CHU, Sandra Ka Hon / GLASS, Rebecca Sex Work Law Reform in Canada: Considering Problems with the Nordic Model, *Alberta Law Review*, Volume 51, No: 1, (s. 101-124), October 2013.
- DOEZEMA, Jo Loose Women or Lost Women? The Re-emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women, *Gender Issues*, Volume 18, No:1, 2000, s. 23-50.

- DOEZEMA, Jo Ouch!: Western Feminists' 'Wounded Attachment' to the 'Third World Prostitute', *Feminist Review*, No:67, Spring 2001, s. 16-38.
- DONOVAN, Josephine *Feminist Theory: The International Traditions*, Fourth Edition, Continuum International Publishing Group, New York, 2012.
- DUBERMAN, Martin Bauml *Stonewall*, Plume, New York, 1994.
- ECHOLS, Alice *Daring to Be Bad: Radical Feminism in America 1967-1975*, Thirtieth Anniversary Edition, University of Minnesota Press, Minneapolis, London, 2019.
- ERDOĞAN, Barış / KÖTEN, Esra *Yeni Toplumsal Hareketlerin Sınıf Dinamiği: Türkiye LGBT Hareketi*, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, (s. 93-113), Mart 2014.
- FIRESTONE, Shulamith *Cinselliğin Diyalektiği*, (Çeviren: Yurdanur Salman), 2. Baskı, İstanbul, 1993.
- GALL, Gregor *Sex Worker Unionisation: An Exploratory Study of Emerging Collective Organisation*, *Industrial Relations Journal*, Volume 3, No: 1, (s. 70-88), January 2007.
- GÜLÇÜR, Leyla / İLKKARACAN, Pınar The "Natasha" Experience, Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey, *Women's Studies International Forum*, Volume 25, No: 4, (s. 411-421), 2002.
- HARCOURT, Christine / DONOVAN, Basil *The Many Faces of Sex Work, Sexually Transmitted Infections*, Volume 81, (s. 201-206), 2005.
- HEYWOOD, Leslie / DRAKE, Jennifer *Third Wave Agenda: Being Feminist, Doing Feminism*, University of Minnesota Press, Minneapolis, 1997.

IŞIKOĞLU, Ümit Çağlar

Kanunen Yasaklanmış ve Genel Ahlaka Aykırı Fiiller Dolayısıyla Elde Edilen Gelirlerin Vergilendirilmesi, Vergi Raporu Dergisi, Sayı 235, Vergi Müfettişleri Derneği, Ankara, Nisan 2019.

JEFFREY, Leslie Ann /
MACDONALD, Gayle

Sex Workers in the Maritimes Talk Back, University of British Columbia Press, Vancouver, 2006.

JEFFREY, Leslie Ann /
SULLIVAN, Barbara

Canadian Sex Work Policy for the 21st Century: Enhancing Rights and Safety, Lessons from Australia, Canadian Political Science Review, Volume 3, No:1, March 2009.

JORDAN, Ann

The Swedish Law to Criminalize Clients: A Failed Experiment in Social Engineering, Center for Human Rights & Humanitarian Law, Issue Paper 4, American University Washington College of Law, April 2012

JORDAN, Jan

The Sex Industry in New Zealand: A Literature Review, Ministry of Justice, Wellington, New Zealand, 2005.

JORDAN, Jan

Sex, Law and Social Control: The Sex Industry in New Zealand Today, Sex Industry and Public Policy Conference, Australian Institute of Criminology, Canberra, 1991.

KINGSTON, Sara / THOMAS,
Terry

No Model in Practice: A 'Nordic model' to Respond to Prostitution?, Crime, Law and Social Change, Volume 71, (s. 423-439), October 2018.

KOLAY, Hale

Kadın Hareketlerinin Süreçleri, Talepleri ve Kazanımları, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) Kadın Bülteni, Sayı 3, Ankara, Nisan 2015.

LEVY, Jay / JAKOBSSON Pye

Sweden's Abolitionist Discourse and Law: Effects on the Dynamics of Swedish Sex Work and on the Lives of

- Sweden's Sex Workers, Criminology and Criminal Justice, 14(145), 2014, s. 593-607.
- MACKINNON, Catharine A. Women's Lives Men's Laws, Belknap Press: An Imprint of Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2007.
- MACKINNON, Catharine A. Prostitution and Civil Rights, Michigan Journal of Gender & Law, Volume 1, Issue 1, 1993, (s. 13-31).
- MATHIESON, Ane / BRANAM, Easton / NOBLE, Anya Prostitution Policy: Legalization, Decriminalization and the Nordic Model, Seattle Journal for Social Justice, Volume 14, No: 2, Article 10, Fall 2015.
- MILLETT, Kate Sexual Politics, University of Illinois Press, New York, 2000.
- MILLETT, Kate Sokak Kadınları, (Çeviren: Seçkin Selvi Cılızoğlu) Payel Yayınları, İstanbul, 1996.
- MOSSMAN, Elaine International Approaches to Decriminalising or Legalising Prostitution, New Zealand Ministry of Justice, Wellington, New Zealand, October 2007.
- ÖRDEK, Kemal "Kayıtsız" Alanda "Kayıtlı" Soygun: Trans Seks İşçilerine Yönelik Bir "Vergilendirme" Aracı Olarak İdari Para Cezaları, Atalay Yayıncılık, Ankara, 2014.
- ÖRDEK, Kemal Türkiye'de Trans Kadın Seks İşçilerine Yönelik Şiddet: Görünmezlik ve Cezasızlık Kısacasında Bir Varoluş Mücadelesi, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Aralık 2014.
- OVERS, Cheryl Sex Workers: Part of the Solution: An Analysis of HIV Prevention Programming to Prevent HIV Transmission

- During Commercial Sex in Developing Countries, World Health Organization, 2002.
- ÖZBUDUN, Ergun / Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, İstanbul, 2017
- ÖZERDOĞAN, Nebahat / Kadın ve Fuhuş Olgusu, Second International Conference on Women's Studies, Center for Women's Studies, Eastern Mediterranean University, Turkish Republic of Northern Cyprus, 2-28 April 2006.
- SAYINER, Deniz /
- KÖŞGEROĞLU, Nedime /
- ÖRSAL, Özlem
- RAYMOND, Janice G. / Legitimizing Prostitution as Sex Work: UN Labor Organization (ILO) Calls for Recognition of the Sex Industry, Coalition Against Trafficking in Women, North Amherst, Massachusetts, 1999
- RAYMOND, Janice G. / Gatekeeping Decriminalization of Prostitution: The Ubiquitous Influence of the New Zealand Prostitutes' Collective, Dignity: A Journal on Sexual Exploitation and Violence, Volume 3, No: 2, Article 6, April 2018.
- REKART, Michael L. / Sex-Work Harm Reduction, The Lancet Journal, Volume 366, No:9503, (s. 2123-34), 2005.
- SCOULAR, Jane / The 'Subject' of Prostitution: Interpreting the Discursive, Symbolic and Material Position of Sex/work in Feminist Theory, Feminist Theory, Volume 5, No:3, December 2004, s. 343-355.
- ŞİMŞEK, Şükran / KISA, Adnan / DZIEGIELEWSKI, Sophia K. / Sex Workers and the Issues Surrounding Registration in Turkey, Journal of Health & Social Policy, Volume 17, No:3, (s. 55-69), February 2003.

SULLIVAN, Marry / CATW
Australia

What Happens When Prostitution Becomes Work? An Update on Legalisation of Prostitution in Australia, CATW, North Amherst, Massachusetts, 2005.

SULLIVAN, Mary / JEFFREYS, Sheila / CATW

Legalising Prostitution Is Not the Answer: The Example of Victoria, Australia, CATW, North Fitzroy, 2001

TAŞ, Gün

Feminizm Üzerine Genel Bir Değerlendirme: Kavramsal Analizi, Tarihsel, Süreçleri ve Dönüşümleri, Akademik Hassasiyetler, Cilt 3, Sayı 5, Mayıs 2016.

The Global Network of Sex Work Projects

Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni, (çeviren: Özge Gökpınar), Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Aralık 2015.

THOMPSON, Becky

Multiracial Feminism: Recasting the Chronology of Second Wave Feminism, Feminist Studies, Volume 28, No:2, (s. 336-360), Maryland, Summer 2002.

THOMPSON, Susan E.

Prostitution: A Choice Ignored, Women's Rights Law Reporter, Volume 21, No: 3, Summer 2000, (s. 232-233).

TOPRAK, Zafer

İstanbul'da Fuhuş ve Zührevi Hastalıklar 1914-1933, Tarih ve Toplum, Sayı 39, Mart 1987.

TÜR, Özlem / KOYUNCU, Çiğdem Aydın

Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 7, Sayı 26, Ankara, Yaz 2010, (s. 3-24.)

WAGENAAR, Hendrik

Democracy and Prostitution: Deliberating the Legalization of Brothels in the Netherlands, Administration & Society, Volume 38, No: 2, (s. 198-235), May 2006.

WALKOWITZ, Judith R.

The Politics of Prostitution, Signs: Journal of Women in Culture and Society, Volume 6, No:1, Autumn 1980, s. 123-135.

WEST, Jackie

Prostitution: Collectives and the Politics of Regulation, Gender Work and Organization, Volume 7, No: 2, (s. 106-118), April 2000.

WIJERS, Marjan / LAP-CHEW, Lin

Trafficking in Women, Forced Labour and Slavery-like Practices in Marriage, Domestic Labour and Prostitution, Foundation Against Trafficking in Women (STV), Utrecht, Netherlands, 1997.

WOLF, Sherry

Sexuality and Socialism: History, Politics, and Theory of LGBT Liberation, Haymarket Books, Chicago, 2009.

YILDIRIM, Fügen

Fahişeliğin Öbür Yüzü: On Beş Kadının Tanıklığı, Metis Yayınları, İstanbul, 2004.

ZAFER, Hamide

Fuhuş Suçu (TCK m.227), D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş TEZCAN'a Armağan, Cilt 21, Özel Sayı, 2019, s. 3157-3183.

RAPORLAR

AIDS Savaşım Derneği (ADS), İKGV

İncinebilir Gruplara Yönelik HIV ile İlgili Biyo-Davranış Araştırması, (Hazırlayan: Doğan Güneş Tomruk), Araştırma Raporu, AIDS Savaşım Derneği, İstanbul, 2010.

Amnesty International

Amnesty* International Policy on State Obligations to Respect, Protect and Fulfil the Human Rights of Sex Workers, (Index No: POL 30/4062/2016), 26 May 2016.

(

<https://www.amnesty.org/en/documents/pol30/4062/2016/en/> (Erişim Tarihi: 01 Ekim 2019)

BARNETT, Laura /
CASAVANT, Lyne

Prostitution: A Review of Legislation in Selected Countries, Revised Edition, Parliamentary Information and Research Service, Background Paper No: 2011-115-E, Library of Parliament, Ottawa, Canada, 2014.

BENOIT, Cecilia / MILLAR,
Alison

Dispelling Myths and Understanding Realities, Working Conditions, Health Status, and Exiting Experiences of Sex Workers, University of Victoria, Victoria, British Columbia, October 2001.

CATW

Open Letter to Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü'ne açık mektup), 17 July 2015. (<http://www.catwinternational.org/Content/Images/Article/620/attachment.pdf>) (Erişim tarihi: 20 Ekim 2019)

CEDAW

List of Issues and Questions in Relation to Eighth Periodic Report of New Zealand, Addendum, Replies of New Zealand, No: CEDAW/C/NZL/Q/8/Add.1, 2018.

Cinsel Eğitim Tedavi ve
Araştırma Derneği (CETAD)

Bilgilendirme Dosyası 8: Seks Ticareti, Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Alanında Ulusal ve Yerel Medya Yoluyla Savunuculuk Projesi, (Derleyen: Esin Küntay, Muhtar Çokar), İstanbul, 2007.

JEFFREYS, Elena / NSWP

Sex Worker Politics and the Term 'Sex Work', Research for Sex Work, Issue 14, NSWP, September 2015.

Hrant Dink Vakfı

Trans Kadın Cinayeti Haberlerinde Ayrımcı Söylem Raporu, (Hazırlayan: Burak Demiryakan, Pınar Ensari), Hrant Dink Vakfı, İstanbul, Ekim 2017.

International Committee on the Rights of Sex Workers in Europe (ICRSE)

Feminism Needs Sex Workers, Sex Workers Need Feminism: Towards A Sex-Worker Inclusive Women's Rights Movement, Intersection Briefing Paper No:2, March 2016.

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG)

Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi (KEİG) Çalışma Grubu, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasa Tasarısı Kadınlara Nasıl Bir "Sosyal Güvenlik" Vaat Ediyor?, KEİG, Ankara, Mart 2008.

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Seks İşçiliği: Mitler ve Gerçekler, (Hazırlayan: Kemal Ördek), Ankara, Ağustos 2013.

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

"Sınırlı Adalet": Hak İhlali Mağduru Trans Kadın Seks İşçilerine Yönelik Hukuki Destek Raporu, (Derleyen: Kemal Ördek) Ankara, Aralık 2014

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Seks İşçilerine Kesilen İdari Para Cezaları Hakkında Bilgi Notu, Ankara, 03 Mart 2016.

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Avukatlar İçin Seks İşçilerine Yönelik Hukuki Destek Rehberi, (Hazırlayan: Kemal Ördek), Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Eylül 2016.

Manukau City Council Local Government and Environment Committee

Report of the Local Government and Environment Committee, Manukau City Council (Control of Street Prostitution) Bill No:6-1, House of Representatives, New Zealand, 2005.

Maxim Institute

Submission to the Prostitution Law Review Committee, Auckland, New Zealand, 2007.

Ministry of Justice and the Police
of Norway

Purchasing Sexual Services in Sweden and the Netherlands, An Abbreviated English Version, A Report by a Working Group on the Legal Regulation of the Purchase of Sexual Services, Ministry of Justice and the Police of Norway, Oslo, 2004.

New Zealand Occupational Safety
and Health Service (OSH)
Department of Labour

A Guide to Occupational Health and Safety in the New Zealand Sex Industry, Department of Labour, Wellington, 2004.

New Zealand Prostitution Law
Review Committee

Report of the Prostitution Law Review Committee on the Operation of the Prostitution Reform Act 2003, Ministry of Justice, Wellington, 2008.

NSWP, Kırmızı Şemsiye Cinsel
Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Trans Seks İşçilerinin İhtiyaç ve Hakları Bilgilendirme Notu, (Çeviren: Özge Gökpınar), Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Ankara, Aralık 2015.

Office of UN High Commissioner
for Human Rights / UNAIDS

International Guidelines on HIV/AIDS and Human Rights, Consolidated version, UNAIDS, (HR/PUB/06/9), Switzerland, 2006.

Pembe Hayat LGBT Dayanışma
Derneği

Seks İşçilerinin Hakları İnsan Haklarıdır!: Seks İşçilerinin İnsan Hakları Sempozyumu Kitabı, (Hazırlayan: Kemal Ördök), Ankara, Ağustos 2011.

PIVOT Legal Society

Beyond Decriminalization: Sex Work, Human Rights and a New Framework for Law Reform, Full Report, Pivot Legal Society, Vancouver, June 2006.

PIVOT Legal Society

Brief to the Standing Committee on Justice and Human Rights, Study of Human Trafficking in Canada, Vancouver, 28 May 2018. (<https://d3n8a8pro7vhmx.cloudfront.net/pivotlegal/pages/3278/attachments/original/1527885955/PivotLegalSo>

ciety_Human_Trafficking_Submission_1_.pdf?1527885955) (Erişim tarihi: 04 Aralık 2019)

TAMPEP Foundation	International	Sex Work in Europe: A Mapping of the Prostitution Scene in 25 European Countries, Programme 8 National Mapping Reports, TAMPEP International Foundation, Netherlands, 2009.
TAMPEP Foundation	International	Mapping of National Prostitution Scene National Coordinators Report 2008/9, Programme 8, Annex 4, Netherlands, 2010.
TAMPEP Foundation	International	TAMPEP Final Report VI, Amsterdam, 2004.
Taner Yıldırım		Sosyal Yönü ile HIV, VIII. Prof. Dr. Fethi Tezık Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları Günleri, Türk Klinik Mikrobiyoloji ve Enfeksiyon Hastalıkları Derneği Sunumu, Bursa, 20-23 Mart 2008.
TRANSCRIME		Study on National Legislation on Prostitution and the Trafficking in Women and Children, (Hazırlayan: Andrea Di Nicola, Isabella Orfano, Andrea Cauduro, Nicoletta Conci), European Parliament, Brussels, August 2005.
Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı	Sağlık	Türkiye'de Cinsel Yolla Bulaşan Önemli Enfeksiyonlar ve HIV ile İlgili Hizmet Araştırması, No: DELTUR/2006/116-986 Nihai Rapor, (Hazırlayan: ICON-INSTITUTE Public Sector GmbH, Hacettepe Üniversitesi, Institute of Tropical Medicine Antwerp), Sağlık Bakanlığı, Ankara, 2007.
Uluslararası Af Örgütü		“Ne Bir Hastalık Ne De Bir Suç”: Türkiye’de Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans Bireyler Eşitlik İstiyor, Uluslararası Af Örgütü Yayınları, 2011.

UNAIDS

Sex work and HIV/AIDS, UNAIDS Technical Update, Best Practice Collection, Geneva, June 2002.

UNAIDS

The Gap Report, No: JC2656, UNAIDS, Geneva, 2014.

UNFPA Türkiye / Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Türkiye’de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı: İhtiyaçlar ve Öneriler, Ankara, Aralık 2015.

World Health Organization (WHO) / United Nations Population Fund (UNFPA) / Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) / Global Network of Sex Work Projects (NSWP) / The World Bank

Implementing Comprehensive HIV/STI Programmes With Sex Workers: Practical Approaches from Collaborative Interventions, Geneva, World Health Organization, 2013

İNTERNET KAYNAKLARI

Syndicat du TRAvail Sexuel (STRASS)

NSWP tanıtım sayfası.
(<https://www.nswp.org/members/europe/strass-syndicat-du-travail-sexuel>) (Erişim tarihi: 26 Kasım 2019)

NSWP

“Veshya Anyay Mukti Parishad (VAMP) founded in South Maharashtra/ Northern Karnataka, India”
(<https://www.nswp.org/timeline/event/veshya-anyay-mukti-parishad-vamp-founded-south-maharashtra-northern-karnataka-india>) (Erişim tarihi: 26 Kasım 2019)

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği İç Tüzük.
(<http://www.kirmizisemsiye.org/TR/sayfalar/tuzuk>)
(Erişim tarihi: 28 Kasım 2019)

Action Canada for Sexual Health
& Rights

“Sign the Solidarity Statement for Sex Workers' Rights”
(<https://secure.actioncanadashr.org/solidarity-sex-workers-rights>) (Erişim tarihi: 04 Aralık 2019)

SUSSMAN, Anna

“Sex and the State: Islamist Governance, Turkey’s Sex Workers”, Pulitzer Center, 2011.

(<https://pulitzercenter.org/projects/turkey-prostitution-brothels-sex-workers-akp-party>) (Erişim tarihi: 05 Aralık 2019)

SUSSMAN, Anna / Pulitzer
Center

“Turkey: The Brothel Next Door”, Pulitzer Center, 15 Mayıs 2012. (<https://pulitzercenter.org/reporting/turkey-brothel-next-door>) (Erişim tarihi: 02 Aralık 2019)

Antalya Emniyet Müdürlüğü
resmi internet sitesi

“Fuhuşa Teşvik Aracılık ve Yer Temin Etmek Suçundan 7 Şüpheli Tutuklandı”, Antalya Emniyet Müdürlüğü, 21 Mayıs 2019. (<http://antalya.pol.tr/fuhusa-tesvik-aracilik-ve-yer-temin-etmek-sucundan-7-supheli-tutuklandi>) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)

CATW

“The Resolution Reaffirming the Abolitionist Position of France”, CATW International, 06 December 2011. (<http://www.catwinternational.org/Home/Article/542-the-resolution-reaffirming-the-abolitionist-position-of-france>) (Erişim tarihi: 20 Ekim 2019)

CATW

Prostitution Is Not “Sex Work”, Briefing Paper, 2011. (<http://www.catwinternational.org/Content/Images/Article/253/attachment.pdf>) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)

TAHAOĞLU, Çiçek

“Fuhuş Yasasındaki Değişiklik, Pezevenkleri Güçlendirir İşçileri Güvencesizleştirir”, Bianet, İstanbul, 09 Kasım 2016. (<https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/180573-fuhus-yasasindaki-degisiklik->

	pezevenkleri-guclendirir-seks-iscilerini-guvencesizlestirir (Erişim tarihi: 14 Eylöl 2019)
Diken.com.tr haberi	“Seks İşçilerinin Sigorta Zaferi: Eksik Primleri Ödenen 500 Kadın Emekli Oldu”, Diken, 08 Kasım 2016. (http://www.diken.com.tr/seks-iscilerinin-sigorta-zaferi-eksik-primleri-odenen-500-kadina-emekli-oldu/) (Erişim tarihi: 24 Kasım 2019)
Dış İşleri Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi	Türkiye’nin taraf olduğu BM sözleşmelerinin tam listesi, (http://www.diabgm.adalet.gov.tr/arsiv/sozlesmeler/cok-taraflisoz/bm_yeni.html) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)
Doğan Haber Ajansı’ndan aktaran Fevzi Kızılkoyun, Radikal	Doğan Haber Ajansı’ndan aktaran Fevzi Kızılkoyun, “Ankara’da Genelev Yıkıldı, Kadınlar İsyanda”, Radikal, 24 Eylöl 2010. (http://www.radikal.com.tr/turkiye/ankarada-genelev-yikildi-kadinlar-isyanda-1020560/) (Erişim tarihi: 03 Aralık 2019)
JONES, Dorian / Deutsche Welle	“Protesters Demand Male Brothels for Women in Turkey”, Deutsche Welle (DW), 03 Mayıs 2013. (https://www.dw.com/en/protesters-demand-male-brothels-for-women-in-turkey/a-16785907) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)
European AIDS Treatment Group	The Impact of Punitive Sex Work Laws and Regulations on Human Rights and Public Health, (Hazırlayan: Luca Stevenson), EATG Position Paper Sex Work Policies, Aralık 2018. (https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/eatg-position-paper-on-the-impact-of-punitive-sex-work-laws-and-regulations-on-human-rights-and-public-health.pdf) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

RAYMOND, Janice G.

Trafficking, Prostitution and the Sex Industry: The Nordic Legal Model, CATW International, July 2010. (<http://www.catwinternational.org/Home/Article/91-trafficking-prostitution-and-the-sex-industry-the-nordic-legal-model>) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

WALTERS, Laura

“Immigration New Zealand Deports Migrants Engaging in Illegal Sex Work”, Stuff, 06 June 2018. (<https://www.stuff.co.nz/national/politics/104458021/immigration-new-zealand-deports-migrants-engaging-in-illegal-sex-work?rm=m>) (Erişim tarihi: 05 Ekim 2019)

LEE, Samuel / PERSSON, Petra

Human Trafficking and Regulating Prostitution, IFN Working Paper No. 996; NYU Stern School of Business EC-12-07; NYU Law and Economics Research Paper No. 12-08, November 2018, (<https://ssrn.com/abstract=2057299> veya <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2057299>) (Erişim tarihi: 05 Ekim 2019)

Maxim Institute

Submission to the Prostitution Law Review Committee, Auckland, New Zealand, 2007. <https://www.maxim.org.nz/wp-content/uploads/2007/07/SUB-2007-Prostituton-Law-Review-Committee.pdf>) (Erişim tarihi: 05 Ekim 2019)

DEMİR, Mehmet / Independent
Türkçe

“Osmanlı’dan Kalan ve Pencere Açmayı Yasaklayan Tüzük, Diyarbakır Genelevi’nde Krize Neden Oldu”, Independent Türkçe, 30 Temmuz 2019. (<https://www.independentturkish.com/node/56421/haber/osmanl%C4%B1dan-kalan-ve-pencere-a%C3%A7may%C4%B1-yasaklayan->

	t%C3%BCz%C3%BCk-diyarbak%C4%B1r-genelevinde-krize) (Erişim tarihi: 02 Aralık 2019)
Netherlands Ministry of Foreign Affairs	Netherlands Ministry of Foreign Affairs, Dutch Policy on Prostitution: Questions and Answers, 2005 (https://prostitution.procon.org/sourcefiles/NetherlandsPolicyOnProstitutionQ&A2005.pdf) (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019)
ALKAN, Nezahat / BİLİR, Ozan / BirGün Arşiv	“Vesika İptalinin Yolu Açıldı”, BirGün Arşiv, 08 Ocak 2009. (https://www.birgun.net/haber/vesika-iptalinin-yolu-acildi-44254) (Erişim tarihi: 03 Aralık 2019)
NORTH, Anna	“The movement to decriminalize sex work, explained”, Vox, 02 August 2019. (https://www.vox.com/2019/8/2/20692327/sex-work-decriminalization-prostitution-new-york-dc) (Erişim tarihi: 04 Aralık 2019)
Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği	“Bursa’da Seks İşçilerine Gözaltı v Para Cezası”, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, 21 Temmuz 2017. (http://www.pembehayat.org/haberler/detay/1469/index.html) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)
ÖSTERGREN, Petra	Sex workers Critique of Swedish Prostitution Policy, tarihsiz. (http://www.petraostergren.com/upl/files/115326.pdf) (Erişim tarihi: 20 Ekim 2019)
Procon.org	“What Are the Different Types of Prostitution?”, 2005, (https://prostitution.procon.org/view.answers.php?questionID=000096) (Erişim tarihi: 10 Aralık 2019)
ProCon.org	Countries and Their Prostitution Policies, ProCon.org internet sitesi, 23 Nisan 2018.

	(https://prostitution.procon.org/view.resource.php?resourceID=000772) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)
Radikal	“Yeni Fuhuş Tüzüğü Onay Bekliyor”, Radikal, 22 Kasım 2002. (http://www.radikal.com.tr/turkiye/yeni-fuhus-tuzugu-onay-bekliyor-652117/) (Erişim tarihi: 03 Aralık 2019)
STELLA	New Zealand’s Prostitution Reform Act: An Effective Model of Sex Work Law Reform, Infosheet, 2014. (http://chezstella.org/docs/Infosheets/En/new_zealand_140322.pdf) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)
STELLA	Language Matters: Talking About Sex Work, Infosheet Series, STELLA, Montreal, 2013. (https://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/StellaInfoSheetLanguageMatters.pdf) (Erişim tarihi: 28 Ekim 2019)
GÜSTEN, Susanne / The New York Times	“Turkey Cracks Down on Legal Brothels”, New York Times, 23 Ocak 2013. (https://www.nytimes.com/2013/01/24/world/middleeast/24iht-m24-turkey-brothel.html) (Erişim tarihi: 01 Aralık 2019)
The Global Network of Sex Work Projects	History of the NSWP and the Sex Worker Rights Movement: History of the Sex Worker Rights Movement, (https://www.nswp.org/fr/timeline/all/67) (Erişim Tarihi: 30 Kasım 2019)
The Global Network of Sex Work Projects	Amsterdam World Charter for Prostitutes’ Rights, NSWP resmi internet sitesi, (https://www.nswp.org/timeline/event/amsterdam-world-charter-prostitutes-rights) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

The International Committee for Prostitutes' Rights

Statement on Prostitution and Human Rights, Amsterdam, October 1986 (https://www.geschichte-menschenrechte.de/fileadmin/editorial/download/statement_on_prostitution.pdf) (Erişim tarihi: 30 Kasım 2019)

Transgender Europe

Trans Murder Monitoring 2015, 08 Mayıs 2015. (<https://tgeu.org/tmm-idahot-update-2015/>) (Erişim tarihi: 05 Aralık 2019)

WIJERS, Marian

Criminal, Victim, Social Evil or Working Girl: Legal Approaches to Prostitution and Their Impact on Sex Workers, Presentation Article, The Institute de la Mujer, Madrid, Spain, 2001. (<http://www.nswp.org/sites/nswp.org/files/WIJERS-CRIMINAL.pdf>) (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019)

World Population Review

Countries Where Prostitution Is Legal, World Population Review, 10 Ekim 2019. (<http://worldpopulationreview.com/countries/countries-where-prostitution-is-legal/>) (Erişim tarihi: 30 Ekim 2019)

Yeni Zelanda Fuhuş Reformu Yasa Tasarısı

Yeni Zelanda Fuhuş Reformu Yasa Tasarısı. (<https://www.parliament.nz/resource/mi-NZ/00PLSocRP12051/bda2c0743e85fcfd5f6188e72f123430075a6921>) (Erişim tarihi: 25 Ekim 2019)

Yeni Zelanda Fuhuş Reformu Yasası (PRA)

Yeni Zelanda Fuhuş Reformu Yasası (PRA) Madde 3. (http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---ilo_aids/documents/legaldocument/wcms_117415.pdf) (Erişim tarihi: 25 Ekim 2019)

Yeni Zelanda Parlamentosu resmi internet sitesi

Yeni Zelanda Parlamentosu resmi internet sitesi, Prostitution law reform in New Zealand, July 2012. (<https://www.parliament.nz/mi/pb/research->

papers/document/00PLSocRP12051/prostitution-law-reform-in-new-zealand/) (Erişim tarihi: 25 Ekim 2019)

Yeni Zelanda Seks İşçileri Kolektifi (NZPC)

Yeni Zelanda Seks İşçileri Kolektifi (NZPC) resmi internet sitesi (<https://www.nzpc.org.nz/>)

ULUSLARARASI VE ULUSAL DÜZENLEMELER, MAHKEME KARARLARI

1926 tarihli ve 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu

1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu

1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu

1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>) (Erişim tarihi: 25 Eylül 2019)

1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İngilizce versiyon, BM resmi internet sitesi. (<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>) (Erişim tarihi: 25 Eylül 2019)

1949 Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others, (<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/TrafficInPersons.aspx>) (Erişim tarihleri: 25 Eylül 2019)

1949 tarihli BM İnsan Ticaretinin ve İnsanların Fuhuş Yoluyla Sömürülmesinin Yasaklanmasına Dair Sözleşme, Türkçe versiyon. (http://www.insanhaklarisavunuculari.org/ihlal/files/ticaret/insan_ticaretinin_yasaklanmas_szlemesi.pdf);

1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu

1961 tarihli Genel Kadınlar ve Genelevlerin Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü

1979 tarihli Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/cedaw.pdf>) (Erişim tarihi: 25 Eylül 2019)

1983 tarihli ve 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu

1983 tarihli, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu. (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2918.pdf>)

1993 tarihli BM Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. (https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/kadina_karsi_siddet/BM%20Kad%C4%B1na%20Kar%C5%9F%C4%B1%20%C5%9Eiddetin%20Ortadan%20Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1na%20Dair%20Bildirgesi%2020.12.1993.pdf) (Erişim: 25 Eylül 2019)

1995 tarihli Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. (<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/docs/pekin.pdf>) (Erişim: 25 Eylül 2019)

2003 tarihli ve 4857 sayılı İş Kanunu

2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu

2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu

2012 tarihli İş Kolları Yönetmeliği

Canada (Attorney General) v. Bedford, 2013 SCC 72, [2013] 3 S.C.R. 1101 (<https://scc-csc.lexum.com/scc-csc/scc-csc/en/item/13389/index.do>) (Erişim tarihi: 01 Ekim 2019)

CEDAW Tavsiye Kararları, Türkçe versiyon, TBMM resmi internet sitesi. ([https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_\(1-29\).pdf](https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/kefe/belge/uluslararası_belgeler/ayrimcilik/CEDAW/tavsiye_kararlari/CEDAW%20Komitesi%20Tavsiye%20Kararlar%C4%B1_(1-29).pdf)) (Erişim: 25 Eylül 2019)

İzmir Vergi Dairesi Başkanlığı, 22.02.2012 tarih ve B.07.1.GİB.4.35.16.01.-176200-213 sayılı Özelge.

Seks İşçileri Evrensel Bildirisi Türkçe versiyonu, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, Ankara, 2011.

The United Nations Convention for the Suppression of the Traffic in Persons and of the Exploitation of the Prostitution of Others (1949), UN General Assembly Resolution 317/IV, 02 December 1949, UN Treaties Series, Volume 96, s. 271, No. 1342.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi, Cem Burak Karataş Başvurusu, Başvuru No: 2014/19152, 18 Ekim 2017. (<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2014/19152>)

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası